

ec. Andreea Ioana Cerceja

EDUCAȚIE ECONOMICĂ



EDITURA MERITOCRAT CLUJ-NAPOCA
ISBN 978-630-6549-77-1

ec. Andreea Ioana Cerceja

EDUCAȚIE ECONOMICĂ

EDITURA MERITOCRAT CLUJ-NAPOCA

2022

TEXT © EDUCAȚIE ECONOMICĂ/ ec. Andreea Ioana Cerceja

Toate drepturile rezervate autorilor

Consilier editorial: lect. dr. Tiberiu Irimia
Lector de carte: prof. univ. Fănuța Pop
Tehnoredactare: ec. Andreea Ioana Cerceja
Coperta I-IV: ec. Andreea Ioana Cerceja
Corectura: ec. Andreea Ioana Cerceja
Grafică generală: ec. Andreea Ioana Cerceja

Editura Meritocrat Cluj-Napoca
Tel. 0760 607 889, 0741 494 338
e-mail: meritocratj@gmail.com

© 2022 *Editura Meritocrat Cluj-Napoca*

Toate drepturile grafice asupra acestei ediții aparțin editurii Meritocrat, orice reproducere sau modificare, indiferent de formă și suport, neautorizată urmând să suporte consecințele legii.

Responsabilitatea calității corecturii textului din această carte aparține autorilor.

Cuprins

Introducere	4
Capitolul 1: Educația economică și importanța ei în viața reală.....	5
Capitolul 2: Cum funcționează economia.....	8
Capitolul 3: Concepte economice fundamentale	17
Capitolul 4: Activitatea economică - de la cost la profit	23
Capitolul 5: Piața economică și componentele ei	32
Capitolul 6: Statul și economia de stat.....	42
Capitolul 7: Banul, element cheie în economie	58
Capitolul 8: Echilibrul economic	66
Bibliografie	72

Introducere

În condițiile societății contemporane, ale economiei de piață îndeosebi, educația economică devine o componentă imperios necesară culturii generale, formării personalității tuturor oamenilor. În acest context, atât viața de familie și viața personală, cât și activitatea din oricare domeniu al vieții sociale, fără excepție, includ, într-o măsură mai mare sau mai mică, semnificații și probleme de natura economică, care trebuie cunoscute, în vederea participării oamenilor la dezvoltarea lor, corespunzător vârstei lor.

Banul reprezintă motorul economiei și este utilizat de către oameni în fiecare zi a vieții lor. Încă de la vârste fragede fiecărui copil îi este prezentată de către părinți noțiunea de ban. În primii ani de viață copiii înțeleg că banul reprezintă un mijloc de schimb, adică părinții lor plătesc cu bani lucrurile pe care copiii și le doresc, precum jucării sau dulciuri. Așadar copiii intră în contact cu noțiunea de ban ca și bun de schimb devreme în viață. Rolul părinților și al instituțiilor de educație este de a le oferi copiilor informații corecte privind rolul banilor și modul în care aceștia sunt obținuți și cheltuiți, precum și modalitatea corectă de a te raporta la ban ca și la un mijloc de satisfacere a nevoilor primare și secundare.

Strâns legat de aceasta realitate se prezintă un minimum de date economice, care trebuie avute în vedere în educația economică a tuturor elevilor aflați la nivelul ciclului gimnazial de școală. În prezentul material vom aborda aspecte ale economiei care se regăsesc în viața cotidiană a fiecăruia dintre noi, aspecte pe care le vom explica la nivelul elevilor de gimnaziu în vederea dobândirii unui bagaj de cunoștințe precum: însușirea și utilizarea corectă a conceptelor economice fundamentale, analizarea în cunoștință de cauză a problemelor cu care se confruntă în calitate de consumatori, dobândirea de cunoștințe și deprinderi care vor ajuta la formarea timpurie a valorilor și atitudinilor esențiale unui comportament economic sănătos.

Capitolul 1: Educația economică și importanța ei în viața reală

Educația economică, ca și materie opțională, studiată la nivelul claselor de gimnaziu are rolul ca, ținând seama de vârsta elevilor de la clasă, de pătura socială din care fac parte, precum și de mediul de proveniență, să le aducă la cunoștință acestora noțiunile economice fundamentale pe care se bazează orice economie de piață și să le ofere pârghiile necesare construirii unui comportament de gândire economic sănătos.

Spațiul social contemporan este caracterizat de varietatea problemelor care îl circumscriu: evoluția rapidă a cunoașterii și tehnologiei, explozia demografică, amplificarea fenomenelor economice, excluderea socială, degradarea mediului, proliferarea conflictelor între națiuni etc. manifestă o reevaluare a valorilor, în procesul căreia apar un șir de aspecte negative în interesele indivizilor. O parte dintre ei se orientează spre valorile ce țin doar de consumul bunurilor materiale, neprovenite din muncă. Prin urmare, odată cu stabilirea noilor relații economice și sociale, se conturează din ce în ce mai clar un aspect defectuos al sistemului de educație și anume cel al educației economice. Necorelarea acestei educații cu sistemul educațional global generează structuri neconforme organizării sociale actuale.

Economia este prezentă atât în viața personală, cât și în cea socială. Copiii se familiarizează de mici cu anumite principii economice, fără să aibă o pregătire în acest sens. Astfel, ei înțeleg că unele lucruri nu sunt în cantitatea pe care și-ar dori-o, că nu pot să-și îndeplinească toate dorințele și sunt nevoiți să aleagă un singur lucru din cele prezente și să renunțe la altul tot valoros, ca numărul unor lucruri poate crește în anumite condiții de muncă, că banii nu se produc tocmai câți și-ar dori fiecare, că anumite resurse sunt epuizabile și trebuie găsite soluții în acest sens. Toate aceste probleme sunt în strânsă legătură cu economia ca știință, deci și cu educația economică.

Educația, în sine, reprezintă un ansamblu de acțiuni desfășurate în mod deliberat într-o societate, în vederea transmiterii și formării, la noile generații, a experienței de muncă și de viață, a cunoștințelor, deprinderilor, comportamentelor și valorilor acumulate de moment. Ea reprezintă, în același timp o activitate socială complexă care se realizează printr-un lanț nesfârșit de acțiuni efectuate în mod conștient, sistematic și organizat. Rolul educației este de a dezvolta calitățile generale ale speciei umane și de a-l pregăti pe om pentru exercitarea diferitelor roluri sociale.

Scopul educației constă în formarea unei personalități armonioase libere, creative, capabile de a se adapta la condițiile mereu în schimbare ale vieții. Scopul educației economice vizează integrarea eficientă a personalității în mediul social (politic, economic, cultural). Funcția prospectivă a educației este deosebit de importantă prin faptul că își propune să formeze o personalitate receptivă la schimbare și capabilă să se adapteze la situații noi, în timp ce funcția economică vizează cultura muncii (calități de ordin fizic, intelectual, afectiv-motivațional și atitudinal-caracterial) materializată în valori materiale și spirituale relevante mediului social. Conținutul educației include dimensiunile activității de formare-dezvoltare permanentă a personalității, proiectată și realizată conform unor finalități macro și microstructurale, la nivelurile intelectual, moral, tehnologic, estetic, economic, ecologic.

Din perspectiva economiei de piață, educația are menirea de a pregăti tânăra generație pentru viață în aspect de abordare prospectivă evoluției economice ca domeniu științific. Fenomenele

economice ca piata, concurenta, banii, munca, capitalul, vanzarea, cumpararea etc., abordate din punct de vedere pedagogic, pot contribui la facilitarea sociologizarii copiilor de varsta scolara mica.

Funcțiile educației economice desemnează consecințele psihosociale ale activității de formare-dezvoltare a personalității micului școlar la nivel de proces prin intermediul finalităților pedagogice. În literatura de specialitate sunt tratate diverse categorii de funcții. La nivel de conținut și metodologii de interpretare pedagogică a actului educațional, se conturează următoarele categorii de funcții: funcția cognitivă, funcția de pregătire a copilului pentru integrare, socializare și profesionalizare, funcția culturală. Aceste funcții ale educației și implicit funcțiile educației economice, datorită resurselor lor maxime de formare și dezvoltare a personalității, determină calitatea și dinamica structurală a acțiunii educaționale, care se bazează pe corelația dintre învățător și elev. În fond, obiectul integrării sociale este constituit de formarea tânărului pentru o anumită activitate, dezvoltarea în cadrul școlii a capacităților sale, pentru a se putea realiza pe deplin în activitatea pe care o va depune.

Educația economică răspunde cerințelor societății contemporane, care vizează formarea unor personalități receptive, deschise spre nou și îi face pe elevi să înțeleagă problemele cu care se confruntă. Ei trebuie să se familiarizeze cu conceptele economice fundamentale și cu modul economic de gândire, să-și dezvolte deprinderi de gândire economică și acțiune eficientă, să-și dezvolte abilități fundamentale de judecată pentru a deveni cetățeni raționali și activi. Astfel că, scopul fundamental al educației economice este acela de a-i familiariza pe elevi cu aspecte ale vieții economice, într-o lume în care există tot mai multe interdependențe. Aceasta vizează formarea și cultivarea capacităților de adaptare rapidă și responsabilă a personalității umane la condițiile economiei de piață. Țintele strategice ale educației economice sunt, în principal, următoarele:

- familiarizarea cu noțiunile, conceptele, mecanismele și practicile asociate producției, desfacerii și consumului în contextul competiției libere;
- asimilarea noțiunilor de bază ale economiei concurențiale;
- înțelegerea modului de funcționare a economiei de piață;
- formarea și susținerea acelor deprinderi și abilități specifice unui mediu economic concurențial;
- cunoașterea și folosirea eficientă a mecanismelor și instituțiilor specifice economiei de piață;
- conștientizarea oportunităților de adaptare a deciziilor în calitate de angajați, manageri, investitori, consumatori, proprietari și cetățeni;
- dezvoltarea spiritului de inițiativă privată și a disponibilității de a iniția și dezvolta afaceri;
- promovarea și susținerea spiritului de echipă;
- creșterea productivității individuale;
- ameliorarea standardului de viață;
- formarea unui nou mod economic de gândire și acțiune.

Funcțiile educației economice desemnează consecințele psihosociale ale activității de formare-dezvoltare a personalității micului școlar la nivel de proces prin intermediul finalităților pedagogice. În literatura de specialitate sunt tratate diverse categorii de funcții. La nivel de conținut și metodologii de interpretare pedagogică a actului educațional, se conturează următoarele categorii de funcții: funcția cognitivă, funcția de pregătire a copilului pentru integrare, socializare și profesionalizare, funcția culturală, funcția teleologică. Aceste funcții ale

educatiei si implicit functiile educatiei economice, datorita resurselor lor maxime de formare si dezvoltare a personalitatii, determina calitatea si dinamica structurala a actiunii educationale, care se bazeaza pe corelatia dintre invatator si elev.

Educația economică acționează inclusiv la nivelul mentalităților și convingerilor omului modern, pe care le alinează pe cât posibil nevoilor apărute pe piața muncii și în sfera activităților economice. Educația economică, deși centrată pe individ și disponibilitățile acestuia ea coexistă cu colectivitatea umană în ansamblul ei. Educarea oamenilor în general, a tinerilor în special, în spiritul economiei de piață are efecte benefice și pentru viața cotidiană, dar și pentru evoluția profesională a tinerilor, fiind practic o pregătire indirectă pentru munca și pentru inițiativa privată, participând activ la dezvoltarea personală și socială. Sistemele educaționale din țările dezvoltate acordă o importanță deosebită acestei noi dimensiuni a educației, ceea ce echivalează cu recunoașterea valorii pe care o are pregătirea economică și pentru mediul de afaceri în înțelegerea corectă a lumii de azi, ca și pentru adoptarea deciziilor majore care influențează viitorul oamenilor. Studiul economiei și a activităților specifice domeniului, într-un mediu educațional formal sau nonformal, contribuie la dezvoltarea unor deprinderi importante cum ar fi:

- identificarea corectă și în timp util a unor dificultăți economice, alternative de acțiune, beneficii și / sau costuri ale demersurilor de natura economică;
- analiza contextului și cauzelor diferitelor acțiuni economice;
- examinarea atentă a consecințelor imediate sau de durată ale modificărilor de situație economică sau politică în plan personal și social;

Scopul educației constă în formarea unei personalități armonioase libere, creative, capabilă de a se adapta la condițiile în schimbare ale vieții, ne permite stabilirea funcțiilor educației în general, și a educației economice, în particular, care vizează integrarea eficientă a personalității în mediul social (politic, economic, cultural). Din acestea rezultă funcția de a transmite valorile culturii de la o generație la alta, care constituie principalul factor generator de cultură și civilizație. Funcția prospectivă a educației este și ea deosebit de importantă prin faptul că își propune să formeze o personalitate receptivă la schimbare și capabilă să se adapteze la situații noi. Funcția economică vizează cultura muncii (calități de ordin fizic, intelectual, afectiv-motivational și atitudinal-caracterial) materializată în valori materiale și spirituale relevante mediului social.

Conținutul educației include dimensiunile activității de formare-dezvoltare permanentă a personalității, proiectată și realizată conform unor finalități macro- și microstructurale, la nivelurile intelectual, moral, tehnologic, estetic, economic, ecologic. În fond, formarea tânărului pentru o anumită activitate, dezvoltarea în cadrul școlii a capacităților sale, pentru a se putea realiza pe deplin în activitatea pe care o va depune, constituie obiectivul integrării sociale. Educația economică răspunde cerințelor societății contemporane, care vizează formarea unor personalități receptive, deschise spre nou în perioada de tranziție, care solicită mult capacitățile creatoare. Educația economică îi face pe elevi să înțeleagă problemele cu care se confruntă. Ei trebuie să se familiarizeze cu conceptele economice fundamentale și cu modul economic de gândire, să-și dezvolte deprinderi de gândire economică și acțiune eficientă, să-și dezvolte abilități fundamentale de judecată pentru a deveni cetățeni raționali și activi.

Capitolul 2: Cum funcționează economia

Economia (din greacă οίκος oikos, „casă” și νομος nomos, „conducere”) este o știință socială ce studiază producția și desfacerea, comerțul și consumul de bunuri și servicii. Potrivit definiției date de Lionel Robbins în 1932, economia este știința care studiază modul de alocare a unor resurse rare în scopuri alternative. Deoarece are ca obiect de studiu activitatea umană, economia este o știință socială. Se spune că economia este pozitivă atunci când încearcă să prezică în mod obiectiv și să explice consecințele anumitor opțiuni, date fiind un set de supoziții sau de observații. Alegerea unei supoziții ce trebuie făcută atunci când se construiește un model, la fel ca și observațiile ce trebuie stabilite sunt alegeri normative. Se spune că economia este normativă atunci când recomandă o alegere în detrimentul altei alegeri sau când este făcută o apreciere subiectivă asupra valorii.

Economia centrată pe variabile măsurabile se divide în două domenii principale: microeconomia care se ocupă de agenți individuali, cum ar fi bugetele și afacerile și macroeconomia care ia în considerare economia ca pe un întreg, cererea și oferta agregată, capitalul și materiile prime.

O atenție deosebită se acordă și alocării resurselor, producției, desfacerii, comerțului și concurenței. Logica economică este aplicată tot mai des în cazul problemelor legate de opțiuni în cazul lipsurilor sau atunci când trebuie stabilită valoarea economică. Preocuparea principală în economie se centrează pe modul în care prețurile reflectă cererea și oferta, iar ecuațiile sunt folosite pentru a prezice consecințele anumitor decizii.

Supoziția fundamentală care face subiectul teoriei economice tradiționale este ideea existenței factorului rațional care urmărește maximizarea utilității. Economia neoclasică este bazată pe această supoziție care este folosită pentru a deriva rezultate referitoare la funcționarea unui sistem de prețuri în condițiile puterii pieței descentralizate. În paralel cu economia formală funcționează și economia informală.

Câmpul de studiu convențional al economiei conține efectiv toate problemele referitoare la determinarea prețurilor, cu analize ale activităților, ce implica costuri și care produc beneficii măsurabile în bani, la producția și distribuția bunurilor și serviciilor pentru satisfacerea necesităților umane.

Economia este rezultatul tuturor proceselor care includ cultura, valoarea, educația, dezvoltarea tehnologică, istoria, organizarea socială, structura politică, sistemele juridice, geografia, precum și dotările naturale. Acești factori determină conținutul și contextul în care funcționează o economie. Unele culturi creează economii mai productive și, prin urmare, produc mai multă valoare sau produs intern brut (PIB).

Economia de piață este sistemul economic în care deciziile ce privesc producția și distribuția de bunuri se bazează pe interacțiunea dintre cerere și ofertă, care determină prețurile bunurilor și serviciilor. Principala caracteristică definitorie a economiei de piață este că deciziile de investiții, sunt în mare parte realizate prin intermediul piețelor financiare și de capital. Acest lucru este în contrast cu o economie planificată, unde investițiile și deciziile de producție sunt

cuprinse într-un plan integrat de producție stabilit de către un stat sau de un alt organism care controlează factorii de producție.

Economiile de piață pot varia de la sisteme de piață liberă la diverse sisteme de piețe reglementate sau variante protecționiste. În realitate, piețele libere nu există în formă pură, deoarece toate societățile și guvernele le reglementează într-o oarecare măsură. În majoritatea economiilor de piață guvernul intervine într-o oarecare măsură în direcționarea și planificarea activității economice, și sunt așadar clasificate ca fiind economii mixte. Termenul de piață liberă este uneori folosit ca sinonim cu economie de piață.

Economia de piață nu presupune în mod direct existența în mâini private a mijloacelor de producție. O economie de piață poate de asemenea să includă diferite tipuri de cooperative, colective sau agenții autonome de stat care achiziționează și schimbă diverse bunuri pe piața economică. Toate acestea utilizează un preț liber ce este determinat de piață pentru a aloca bunuri de capital și forță de muncă. În plus, există mai multe variante de socialism de piață, dintre care unele implică întreprinderi deținute de angajați ce sunt bazate pe un sistem de auto-gestionare, precum și modele care implică o combinație de proprietate publică a mijloacelor de producție cu factori de piață.

În condițiile actuale, pentru funcționarea eficientă a economiei de piață trebuie avută în vedere existența cumulativă a următoarelor condiții:

- piața este cadrul general prin care se stabilește ce, cât și pentru cine să se producă în condițiile libertății de acțiune a agenților economici;
- deciziile economice sunt luate în mod liber de către indivizi și firme, din interacțiunea acestora rezultând producția globală și consumul;
- concurența între agenții economici și obținerea unui profit cât mai mare reprezintă obiectivul major al activității și criteriul esențial în evaluarea eficienței acestuia;
- indivizii acționează pe baza intereselor personale și a principiului eficienței maxime, atingerea acestor interese realizându-se prin mecanismul prețurilor, numai în măsura în care deciziile lor iau în considerare interesele și dorințele celorlalți;
- formarea liberă a prețurilor bunurilor economice pe baza cunoașterii de către agenții economici, a cererii și a ofertei;
- proprietatea privată a pluralismului formelor de proprietate a agenților economici;
- instituționalizarea juridică și economică a economiei de piață;
- intervenția statului având rolul de a asigura cadrul instituțional al economiei de piață și supravegherea funcționării normale a acestuia, prin folosirea cadrului legal și a pârgurilor economice;
- existența unei structuri tehnico-economice moderne (factori de producție, mod de combinare a acestora, sistem financiar-bancar etc.) ca o condiție a satisfacerii decente a nevoilor fundamentale ale tuturor cetățenilor.

Economia de piață, o forma evoluată a economiei de schimb, este un sistem de organizare a economiei bazat pe preponderența proprietății private, în care agenții vieții economice acționează liber, autonom și eficient, iar prețul este stabilit pe baza raportului dintre cerere și ofertă. Procesul de luare a deciziei este puternic descentralizat, resursele fiind alocate către un număr mare de bunuri și servicii.

Adepții economiei de piață susțin că sistemul economic bazat pe o piață descentralizată conduce la o eficiență sporită în alocarea resurselor, în concordanță cu cererea cumpărătorilor și urmărind interese personale (de exemplu, costuri și prețuri cât mai scăzute), agenții economici realizează noi produse care sunt benefice atât individului cât și societății, în ansamblu.

La începuturile existenței sale, producția socială a luat forma economiei naturale, în care bunurile create servesc consumului propriu al producătorului. Economia naturală reprezintă acea forma de organizare și desfășurare a activității economice în care comunitățile își satisfac necesitățile de consum din producția proprie, pe baza de autoconsum, fara a apela la schimb. Aceasta formă a producției sociale a existat în comuna primitivă, fiind predominantă în sclavagism și în feudalism, cand fiecare gospodarie individuală executa toate activitățile, de la obtinerea materiilor prime pana la producerea diferitelor bunuri pentru consum.

Economia naturală se caracterizeaza printr-o serie de trasaturi:

- economia naturala a fost dominantă în condițiile unui nivel scăzut de dezvoltare economică, cu o gamă restransă de trebuințe, cele elementare (biologice) fiind preponderente;
- fiecare producator avea o activitate diversificată, producea o gama larga de bunuri (in raport cu respectivul nivel de dezvoltare și cu sistemul de trebuințe);
- el este izolat din punct de vedere economic de ceilalti; nivelul eficienței economice foarte redus; “pentru majoritatea oamenilor, producția și consumul erau îmbinate într-o singura funcție dătătoare de viață”.

Economia naturală reprezintă acea forma de organizare și desfășurare a activității economice in care nevoile de consum sunt satisfacute din rezultatele propriei activități, fără a se apela la schimb.

Pe masură adâncirii diviziunii sociale a muncii, a specializării producătorilor, a amplificării și diversificării nevoilor, a bunurilor și serviciilor, sistemul economiei naturale își restrange treptat sfera de cuprindere în favoarea economiei de schimb, în care bunurile se produc predominant pentru piață. Ea se generalizează în capitalism. Economia de schimb are la bază diviziunea socială a muncii care generează agenți economici specializați: pe profesii (ocupații), pe ramuri (activități) și teritorial.

Economia de schimb, în care piața are un rol hotărâtor în reglarea economiei, s-a dovedit a fi în practică un sistem performant, prezent în toate societățile moderne; el reprezintă forma universală de organizare și funcționare a activității economice în lumea contemporană.

Economia de schimb se întemeiază pe mecanismele obiective ce pun în valoare forțele pieței, în care raportul dintre cerere și ofertă determină principiile de prioritate în alocarea și utilizarea resurselor materiale, umane și financiare disponibile. Într-o astfel de economie, activitățile agenților economici sunt stimulate și sancționate de exigentele pieței; criteriile cu care operează piața sunt cele ale eficienței și ale concordanței producției cu nevoile efective ale societății. Pentru a obține beneficii, întreprinderile trebuie să fie receptive la semnalele pieței, să aiba o înaltă capacitate de adaptare la schimbările mediului economico-social, să manifeste inventivitate, spirit creator, preocupare pentru înnoirea și modernizarea produselor, a formelor de distribuție.

Economia de piață este prin excelență o economie monetara. În cadrul ei, fiecare consumator individual și fiecare producător acționează prin schimb pentru a rezolva cele trei probleme fundamentale. Astfel, ce se produce depinde de veniturile cumpărătorilor și de profitul producătorilor, al firmelor; cum se produce este în funcție de concurența dintre producători, fiecare dintre ei fiind obligat să adopte metoda și tehnica de producție care îi asigură realizarea celui mai mic cost de producție și maxim de profit; pentru cine se produce depinde de cererea și oferta de pe piața factorilor de producție, de cantitatea și prețul acestora, în funcție de care se stabilește nivelul salariului, rentei și dobânzii. Monetarizarea economiei se concretizează în

faptul că “banii reprezintă alături de capital și specializare cel de-al treilea aspect major al vieții economice moderne”.

Economia de piață se caracterizează printr-un mecanism adecvat de funcționare ale cărei componente sunt: cererea, oferta, concurența și prețurile. Combinarea factorilor de producție constă în obținerea produselor în condiții de rentabilitate. Proprietatea individuală reprezintă postulatul de bază al economiei de piață, totodată este suportul fundamental al liberei inițiative, al liberei întreprinderi. O altă caracteristică a economiei de piață este egalitatea în fața legii a agenților economici.

Statul democratic este garantul bunei funcționări a instituțiilor economice și juridice specifice. El apără structurile economice globale: proprietatea individuală și contractele economice și comerciale, raporturile asociatilor și acționarilor. Băncile, instituțiile financiare și asigurările au devenit un agent economic autonom, se poate spune că economia de piață favorizează pe cei puternici și penalizează pe cei slabi. Costurile sociale ale unor fenomene ca inflația și șomajul sunt suportate de cei cu o situație economică slabă.

Economia de piață este:

- economie multipolară pentru că reprezintă o multitudine de centre de activitate economică (agenți economici, factori de producție) legați între ei prin numeroase rețele de schimb;
- economie subordonată prioritar consumatorului, producătorului, dimensionându-și activitatea ca nivel, structură și calitate potrivit cerințelor consumatorului;
- economie descentralizată, întrucât deciziile agenților economici sunt luate independent, acțiunile acestora fiind coordonate spontan și automat prin intermediul pieței;
- economie de întreprindere deoarece întreprinderea este unitatea economică de bază care asigură legătura între diferitele categorii de piețe, între cererea și oferta finală;
- economie de calcul în expresie monetară, deoarece moneda servește ca numitor comun al activității agenților economici, venind în întâmpinarea cerinței de estimare și cuantificare a costurilor și rezultatelor;
- economie în care profitul este mobilul agenților economici și motivația întregii activități la nivel microeconomic;
- economie în care rolul statului se manifestă indirect, și global intervenția este indirectă întrucât statul respectă libertatea de decizie a agenților economici și cea de formare a prețurilor, dar influențează economia prin politica financiară, monetară sau socială. Deopotrivă, este globală pentru că nu patrunde în mecanismul economic la nivel microeconomic ci acționează asupra direcțiilor majore ale activității economice, ca repartitia veniturilor, nivelul cererii globale, ocuparea forței de muncă, regulile concurenței, etc.

Potrivit economistului englez A. Marshall, economia este un teatru în care actori sunt înșiși spectatorii, iar efectul spectacolului depinde de scenariul regizorului și de jocul actorilor, adică a populației. După destinația sa, "spectacolul" economic trebuie să aibă drept scop satisfacerea nevoilor umane. Cu parere de rău, nu întotdeauna și peste tot "jocul" economic este reușit pentru toți cetățenii țării.

Omul reprezintă figura-cheie, el este inițiator al activității economice, organizator și manager, producător și consumator al bunurilor economice, subiect al repartiției și schimbului, contribuabil, acționar. Iar fiecare "rol" al agenților economici e legat de îndeplinirea unor funcții strict stabilite.

Procesele economice și sociale care au loc, gândirea și activitatea oamenilor, în mișcarea lor continuă, sunt inseparabile de nevoile existente. Acestea sunt determinate de faptul că omul se prezintă, în același timp, ca ființă biologică, socială și rațională. Pentru existența și dezvoltarea sa, omul trebuie să-și satisfacă multiple și variate nevoi. Ele apar sub formă de dorințe, așteptări, aspirații ale oamenilor, latura subiectivă a necesităților, iar fixate în conștiința oamenilor și intrate în obiceiurile lor, nevoile capătă un caracter obiectiv.

Prin nevoi umane, înțelegem totalitatea cerințelor existențiale, potențiale, ale membrilor societății, ca indivizi sau ca reprezentanți ai diferitelor grupuri socio-profesionale și organizații, care devin efective în condițiile obiective de producție existente, la un moment dat în societate. Trebuințele umane reprezintă cerințele economice, sociale, materiale și spirituale, necesare vieții omenești.

Nevoile umane devin efective în funcție de condițiile de producție existente la momentul dat, precum și de nivelul de cultură și civilizație al popoarelor și indivizilor. Ele apar ca nevoi sociale, deoarece cerințele izvorăsc în condițiile de viață ale oamenilor, respectiv din necesitățile de consum ale acestora. Economia politică are ca scop de a cerceta, în primul rând, nevoile economice, iar pentru ca ele să devină economice, e necesar să se respecte trei condiții:

- să existe bunuri disponibile și accesibile;
- bunurile să fie relativ rare;
- existența unei piețe (de confruntare a cererii și ofertei).

Studiul nevoilor umane stă la baza înțelegerii intereselor economice. Acestea reprezintă manifestări conștientizate ale nevoilor umane devenite mobiluri care determină anumite comportamente în vederea realizării performanțelor economice necesare dobândirii bunurilor capabile să satisfacă respectivele nevoi.

Nevoile umane reprezintă cerințele oamenilor de a-și însuși bunuri, toate acestea devenind nevoi efective-reale, corespunzător gradului atins în dezvoltarea societății și capacitatea oamenilor de a conștientiza aceste cerințe.

Nevoile umane în sens economic reprezintă cerințe materiale și spirituale, de bunuri și servicii, de mediu ecologic ale vieții și activității oamenilor. Satisfacerea lor înseamnă consum de bunuri și servicii și asigură existența și dezvoltarea purtătorilor acestor nevoi - indivizi, grupuri sociale, națiuni, societatea în ansamblul ei.

Nevoile umane se caracterizează prin anumite trăsături fiecare dintre acestea reflectând o lege economică:

- nevoile umane sunt nelimitate ca număr;
- nevoile umane sunt limitate în capacitate, satisfacerea unei anumite nevoi presupune consumarea unei cantități date dintr-un bun material sau serviciu;
- nevoile umane sunt concurente, unele nevoi se extind în detrimentul altora, deoarece se înlocuiesc între ele;
- nevoile umane sunt complementare, evoluând de cele mai multe ori în sensuri identice;
- orice nevoie umană se stinge prin satisfacere.

Trasatura principală a nevoilor constă în caracterul lor nelimitat, numărul lor crescând fără încetare o dată cu dezvoltarea societății.

Una dintre componentele esențiale ale nevoilor umane o reprezintă nevoile economice, care reprezintă cerințe obiective ale vieții umane, ale existenței și dezvoltării purtătorilor lor indivizii, grupările sociale, statele, națiunile, societatea în ansamblul ei. Nevoile economice se caracterizează prin următoarele trăsături:

reprezintă și exprimă o stare de necesitate obiectivă iminentă indivizilor și colectivităților umane, manifestându-se ca impuls inițial și ca scop permanent al tuturor activităților economice; au caracter istoric, devenind nelimitate ca număr și manifestându-se sub forma principiului creșterii și diversificării trebuințelor; au o dublă determinare:

- caracteristică obiectivă, fiind rezultatul condițiilor de viață existente la un moment dat în societate, depinzând de gradul de civilizație și cultură al populației;
- caracteristică subiectivă, adică nevoile economice depind de factori biologici, sociali, psihologici, morali, tradiții, obiceiuri, fiecare individ devenind un subiect economic care constată cât de mare este intensitatea trebuinței sale;
- între amplificarea nevoilor economice și resursele economice există o contradicție care se manifestă prin legea rarității resurselor, adică resursele și bunurile sunt relativ limitate, rare în comparație cu nevoile;
- orice nevoie economică satisfăcută renaște cu timpul, având o anumită periodicitate;
- intensitatea unei nevoi se află în permanență în raport invers proporțional cu gradul de satisfacere a acesteia;
- au caracter complex, prezentându-se ca o mulțime de trebuințe complementare, concurente și substituibile.

Nevoile umane au o latură obiectivă, care se referă la conștientizarea acestora de către oameni și la corelarea lor cu posibilitățile materiale ale societății și ale fiecărui individ. Ele apar, astfel, ca nevoi efective, reale. În același timp, se manifestă și o latură subiectivă a nevoilor, ce pune în evidență dorințele oamenilor, de multe ori necorelate cu posibilitățile efective de acoperire a lor. Multe dintre ele, datorită acestui fapt, rămân simple doleanțe, nevoi nesatisfăcute.

Nevoile umane, privite în interacțiunea lor, formează un sistem integrat de nevoi, în cadrul căruia ele sunt grupate și ordonate după anumite criterii, și anume:

- după natura lor, corespunzător dimensiunii ființei umane, întâlnim nevoi:
 - a) naturale (biologice sau fiziologice);
 - b) sociale;
 - c) spiritual-psihologice.
- din punctul de vedere al subiecților purtători există nevoi:
 - a) individuale;
 - b) de grup;
 - c) ale societății
- corespunzător ciclului activității umane nevoile sunt:
 - a) zilnice;
 - b) săptămânale;
 - c) lunare etc.
- după natura bunurilor cu care pot fi satisfăcute există:
 - a) nevoi care se satisfac cu bunuri materiale;
 - b) nevoi care se satisfac cu servicii.
- după durata și momentul manifestării lor:
 - a) curențe (permanente);
 - b) periodice;
 - c) rare;
 - d) singulare.
- după natura sursei de formare nevoile pot fi:

- a) fiziologice;
- b) familiale;
- c) culturale;
- d) specific sociale.

Clasificarea nevoilor poate continua, contribuind la o mai bună identificare și cunoaștere a lor. Aceste clasificări au un anumit grad de convenționalitate, ele nu au un caracter absolut. Cunoașterea nevoilor, ordonarea lor, surprinderea mărimii, intensității și duratei acestora, prezintă o importanță deosebită pentru orientarea și utilizarea resurselor în vederea desfășurării de activități economice în scopul producerii de bunuri și prestării de servicii necesare satisfacerii lor.

Pentru satisfacerea nevoilor lor, oamenii se implică în activitățile din societate. Cu alte cuvinte, nevoile reprezintă mobiluri ale acțiunii umane, ale întregii activități social-economice ale oamenilor, manifestându-se la suprafața societății sub formă de interese economice. Acestea pun în evidență motivația acțiunii umane, explicând acțiunile și comportamentele oamenilor.

Interesele economice apar ca nevoi înțelese de oameni (constientizate) și care se manifesta în procesul cooperării și confruntării dintre acestea, în vederea dobândirii bunurilor necesare satisfacerii lor. Acest fapt necesită atragerea de resurse și transformarea lor în bunuri și servicii, precum și toate celelalte acțiuni prin care acestea ajung să fie consumate. Având în vedere poziția pe care o deține omul în societate, interesele se pot prezenta ca interese individuale sau personale, de grup și generale. Acestea, la rândul lor, pot fi clasificate corespunzător nevoilor de care sunt legate. Este firesc ca fiecare individ să fie purtător a numeroase interese, împletindu-se nivelul individual, cu cel de grup și general. Orice activitate umană presupune utilizarea unor resurse specifice, în cantități diferite și de calitate corespunzătoare.

Resursele economice sunt reprezentate de toate elementele pe care omul le poate folosi în activitatea sa pentru a obține bunuri și servicii necesare satisfacerii nevoilor sale.

Resursele, corespunzător sursei de proveniență, sunt de două feluri:

resurse primare sau originare, constituite din potențialul natural și potențialul demografic de care dispune societatea în fiecare etapă a evoluției sale. Mediul natural geografic oferă principalele resurse necesare existenței omului și progresului societății. La acestea se adaugă resursele umane, care au capacitatea de a pune în valoare resursele naturale;

resurse derivate, rezultante ale activității umane, formate, pe baza celor dintâi, cum sunt echipamente, utilaje, instalații, stocuri de materii prime, combustibil etc. Resursele derivate au calitatea de a ridica eficiența utilizării tuturor resurselor atrase și folosite de oameni.

După natura lor, resursele se grupează în resurse materiale, resurse umane, resurse financiare și resurse informaționale. Dintre resursele materiale, cele mai importante sunt cele naturale. La rândul lor, resursele naturale, în funcție de durata folosirii lor, se pot grupa în resurse neregenerabile sau epuizabile - zăcăminte de tot felul - și resurse regenerabile - pământul, apa etc. De asemenea, resursele naturale, în funcție de posibilitățile de recuperare sau reutilizare a lor, se pot grupa în recuperabile și reutilizabile, parțial recuperabile și reutilizabile și în nerecuperabile. Desigur, se pot utiliza și alte criterii de clasificare a resurselor. Ele urmăresc surprinderea particularităților resurselor în vederea mai bune cunoașteri și folosirii lor raționale.

Oamenii au căutat în permanență să descopere noi resurse, să le atragă în activitatea lor și să le folosească cât mai rațional. Evident, de la perioadă la perioadă, resursele utilizate de oameni au sporit cantitativ și s-au diversificat. Această evoluție nu trebuie privită în sine, ci în corelație cu evoluția nevoilor la a căror satisfacere contribuie resursele și cu progresul științei, tehnicii și tehnologiei.

Legătura dintre nevoi și resurse este realizată de acțiunea umană, prin intermediul activității economice. Aceasta este o formă specifică a activității umane, ce urmărește realizarea unor scopuri precise și anume, satisfacerea nevoilor de consum ale oamenilor.

Activitatea economică constă în efortul conștient al oamenilor de a atrage și utiliza resursele economice rare în vederea producerii, repartiției, circulației și consumului de bunuri și servicii, corespunzător nevoilor și intereselor acestora.

Activitatea economică se caracterizează printr-o serie de trăsături:

- este o formă de activitate practică a omului, care folosind munca sa, transformă natura conform intereselor lui, producând cele necesare traiului;
- este o activitate de creație, prin care se pune în valoare potențialul creativ al omului de a modela natura, de a folosi legile ei, de a descoperi noi utilizări ale acestora, de a crea și utiliza mijloace de acțiune cât mai eficiente etc.;
- se desfășoară pe baza criteriilor de raționalitate, urmărindu-se obținerea de rezultate maxime cu eforturi minime;
- este o activitate care duce și la transformarea oamenilor, a societății în ansamblul ei, stând la baza progresului social. Prin intermediul ei se întrețin, conservă și dezvoltă celelalte activități din societate;
- are o finalitate precisă, satisfacerea nevoilor de consum ale oamenilor, ca indivizi, colectivitate, societate.

Activitatea economică este amplă și diversificată. Drept urmare, activitățile economice se pot grupa, după specificul lor în:

- activitate de producție,
- activități de repartiție,
- activități de schimb (circulație)
- activități de consum.

Activitățile din societate ce vizează producția, repartiția, schimbul și consumul de bunuri și servicii formează economia societății. Aceasta privită în contextul existenței statelor naționale și a teritoriului național este economia națională. Ca entitate de sine stătătoare, economia națională reprezintă ansamblul de activități economice care s-au constituit în sectoare de activitate, ramuri, subramuri etc., la nivelul unei țări, între care se stabilesc legături reciproce, pe baza cărora se înlăcuiește mișcarea bunurilor și serviciilor, se asigură funcționarea și dezvoltarea economică a societății.

Activitatea economică, privită prin trăsătura sa principală, ca activitate practică, este circumscrisă raportului nevoi - resurse. Caracterul limitat al resurselor pune în evidență existența restricțiilor în cadrul activității economice, și de aici marea problemă pentru societatea umană, încercarea egalizării dintre nevoi și resurse. Aceasta tendință de egalizare este reflectată de corelația dintre producție și consum, sau mai bine zis de modul cum se structurează ea.

Consumul reflectă nevoile umane în concordanță cu realitatea materială. El declanșează și stimulează activitatea economică, îndeplinind o funcție de reglare permanentă, cantitativă și calitativă a producției. Din aceste motive, consumul se prezintă ca element primordial al activității economice.

Producția pune în evidență gradul de atragere și utilizare a resurselor, capacitatea societății de a veni în întâmpinarea nevoilor manifestate. Între producție și consum există interdependențe și determinări reciproce. De fapt, între consum și producție se dezvoltă multiple raporturi, care se vor reflecta în planul concret al organizării activității economice specifice economiilor de

schimb, în cadrul corelației dintre cerere și ofertă. Astfel că, principalele corelații care determină viața economică sunt următoarele:

Nevoi - Resurse
Consum - Productie
Cerere - Oferta

Capitolul 3: Concepte economice fundamentale

Proprietatea reprezintă o relație între oameni, un contract social, cu privire la bunurile materiale, spirituale și de altă natură existente în societate sau obținute prin activitatea economică. Această relație relevă exercitarea unuia, mai multora sau a tuturor atributelor proprietății: dreptul de posesiune, dreptul de utilizare, dreptul de dispoziție și dreptul de uzufruct. Proprietarul se bucură de un bun care îi aparține în mod exclusiv și absolut, însă în limitele prevăzute de lege:

- dreptul de posesiune relevă dreptul de a avea sau deține bunurile care constituie obiectul proprietății sau, altfel spus, prerogativa proprietarului de a stăpâni în fapt direct și nemijlocit bunul respectiv;
- dreptul de folosință sau utilizare asigură proprietarului dreptul de folosire a bunului aflat în proprietatea sa, așa cum crede el că este mai bine pentru a-și realiza interesul;
- dreptul de dispoziție conferă proprietarului puterea de a înstrăina bunul ce-i aparține, de a constitui asupra acestuia anumite drepturi în favoarea altei persoane etc.;
- dreptul de uzufruct este dreptul proprietarului de a-și însuși și utiliza rodul unui bun, venitul unei moșteniri, dobânda unui împrumut etc.).

Întotdeauna, proprietatea se prezintă sub forma unității a două elemente: obiectul și subiectul proprietății. Obiectul proprietății îl constituie bunurile, ceea ce este comun vieții economico-sociale. Bunurile pot fi clasificate după mai multe criterii;

- după forma lor materială, bunurile se pot grupa în: obiecte stabile, servicii și informații;
- după profunzimea proceselor economice la care au fost supuse, bunurile pot fi primare (desprinse direct din natură), intermediare (aflate în diferite faze succesive de prelucrare) și finale (care nu mai sunt supuse niciunei transformări și urmează să intre în utilizarea lor finală);
- după modul de utilizare, bunurile pot fi: pentru consum și pentru producție. Bunurile pentru consum sunt destinate satisfacerii nemijlocite a trebuințelor umane, se numesc satisfactori; celelalte sunt folosite omului indirect, la obținerea celor dintâi și se numesc prodfactori. Delimitarea între satisfactori și prodfactori nu este absolută, un bun economic putând fi utilizat în ambele sensuri. De exemplu, fructele: consumate ca stare sunt satisfactori, dar folosite ca materie primă pentru obținerea de sucuri, compoturi etc. sunt prodfactori;
- după modul în care circulă în cadrul economiei, există bunuri cu caracter de mărfuri și bunuri care circulă fără a fi mărfuri. Cele dintâi circulă prin vânzare-cumpărare realizată în diferite variante, iar celelalte sub formă de cadouri, donații, dote, moșteniri etc.

Datorită dezvoltării economiei și societății, sfera de cuprindere a bunurilor se află în permanentă schimbare, se îmbogățește necontenit și se diversifică. În economia de piață, cea mai mare importanță revine bunurilor care au caracter marfar sau cel puțin îmbracă forma bănească de măsurare, întrucât dețin cea mai mare pondere în satisfacerea trebuințelor.

Subiectul proprietății îl formează agenții vieții economice. Astfel de subiecți sunt indivizii ca persoane fizice, familia, sociogrupurile și organizațiile (naționale și internaționale). Deciziile

subiecților proprietății induc operații economice de diferite feluri (vânzări, cumpărări, închirieri, credite etc.) prin care ei își concentrează unii altora anumite drepturi specifice proprietății. Transmiterea acestor drepturi, din punct de vedere economic, este echivalentă cu un proces de distribuire a costurilor și beneficiilor între cei implicați. Sub acest aspect, dintre formele de proprietate cel mai incitativ regim juridic îl are proprietatea privată pentru că aici fiecare proprietar suportă costurile propriilor acțiuni și concomitent își însușește beneficiile. Acesta este de fapt considerat motivul cel mai important al superiorității proprietății private asupra celei colective.

Indivizii sunt subiecți ai proprietății în oricare dintre formele acesteia. Ei acționează într-un cadru dat, istoricește constituit, în care pot fi sau nu producători. Indivizii care sunt producători, prin acțiunea lor, întruchipează atât posesiunea, dispoziția, uzufructul, cât și utilizarea directă a obiectului proprietății. Dacă nu sunt și producători, indivizii (subiecții proprietății) nu pot utiliza bunurile lor decât prin salariați, iar rezultatele obținute (uzufructul) se împarte între proprietarii neproducători și producătorii direcți. Întruchipând posesiunea, dispoziția și însușindu-si o parte din uzufruct, proprietarii neproducători reprezintă un grup important al agenților economici din orice țară.

Sociogrupurile sunt constituite din indivizi reuniți pe baza existenței a cel puțin trei trăsături comune, obiective, care generează interese și comportamente similare pentru membrii grupului. Sociogrupurile dau naștere cooperativelor, societăților pe acțiuni, ca și altor forme de proprietate asociativă.

Organizațiile, constituite pe baza unor criterii prestabilite, pot fi naționale și internaționale. Cele naționale pot să apară sub forma uniunilor de întreprinderi sau de cooperative constituite pe criteriul de ramură, zonal, teritorial-administrativ etc. În ultimă instanță, însuși statul ca subiect al proprietății poate fi considerat că reprezintă o astfel de organizație. În ceea ce privește organizațiile internaționale, acestea se constituie prin asocierea agenților economici sau (și) a organizațiilor din două sau mai multe țări. Subiecții proprietății își exercită atributele în forme extrem de variate.

Dacă avem în vedere cine sunt subiecții proprietății și ce au ei comun și/sau specific în exercitarea drepturilor de proprietate distingem:

- proprietatea privată sau particulară, ai cărei proprietari pot fi persoane fizice și/sau juridice. Totodată aceasta poate fi proprietate individuală și asociativă, dar ca dimensiune, mica, mijlocie, mare și foarte mare. În anumite condiții – specifice statelor democratice – este compatibilă cu proprietatea publică sau alte forme de proprietate;
- proprietatea publică, al cărei proprietar este statul sau sunt unitățile administrațiilor publice centrale și locale din structura sa. Obiectul acestei proprietăți îl formează bunurile care, potrivit legii sau prin natura lor, sunt de uz sau de interes public. După regimul juridic al bunurilor care o compun, această proprietate poate constitui domeniul public al statului sau domeniul privat al statului, ambele putând fi de interes național și/sau local. Bunurile care formează domeniul public se caracterizează prin faptul că sunt inalienabile (nu pot fi înstrăinate) și imprescriptibile (nu pot fi urmărite silit sau grevate de diferite obligații – pentru a fi sechestrate, preluate spre despăgubire etc). Aparțin domeniului public bogățiile de orice natură ale subsolului, spațiul aerian, apele cu potențial energetic sau care se pot folosi în interes public, siturile istorice și arheologice, terenurile pentru rezervații și parcuri naționale, terenurile pentru nevoile apărării, fâșia de protecție a frontierei de stat, imobilele din punctele de frontieră sau sedii ale ministerelor, primăriilor, ale unităților de învățământ de stat etc. Celelalte bunuri proprietate publică ce

nu aparțin domeniului public țin de domeniul privat și se referă la bunurile care au încetat să mai aparțină domeniului public, imobilele care nu sunt destinate utilității publice, donațiile primite etc. Bunurile din această categorie pot fi concesionate, închiriate, înstrăinate etc. și cad sub incidența celor patru componente fundamentale ale dreptului de proprietate. Bunurile din domeniul privat al statului sau al unităților administrativ-teritoriale pot fi trecute în domeniul public în funcție de interesul public pe care îl prezintă.

Desigur, pot exista și alte forme de proprietate, dar, de cele mai multe ori, acestea reprezintă de fapt modalități de combinare a formelor analizate. În lumea de azi, formele de proprietate amintite coexistă în cadrul aceleiași țări, sunt interdependente și în continuă transformare. În diferite țări și perioade, locul și rolul formelor de proprietate se modifică în funcție de capacitatea fiecăreia de a-și demonstra viabilitatea prin eficiență și rentabilitate în folosirea obiectului proprietății.

Varietatea formelor de proprietate generează competiția dintre ele pentru menținere și afirmare tot mai puternică, ceea ce se realizează mai ales prin: reducerea cheltuielilor, ridicarea calității, promovarea progresului tehnic și mărirea volumului producției de pe urma cărora în cele din urmă este avantajat consumatorul. Tocmai în acest sens se spune ca pluralismul formelor de proprietate constituite o necesitate pentru orice economie modernă. Coexistența formelor de proprietate, ca mod de a fi al economiei de piață, este expresia firească a liberei inițiative, a dreptului pe care îl au membrii societății de a alege, de a prefera orice formă de proprietate care corespunde cel mai bine intereselor pe care le are fiecare. Aceasta înseamnă că varietatea proprietății nu este numai necesar, ci și posibil. Proprietatea privată are avantaje și dezavantaje

Avantajele proprietății private:

- ea asigură autonomie deplină unităților economice;
- generează concurență reală între agenții economici;
- stimulează libera inițiativă în crearea și dezvoltarea întreprinderilor;
- asigură o cointeresare și o motivație superioară în muncă și în economisire;
- ea permite o mai bună adaptare a activității economice la nevoile pieței;
- ea constituie fundamentul libertăților individului și ale democrației economice.

Dezavantajele proprietății private:

- ea conține tendințe de concentrare a producției și formarea monopolului;
- ea contribuie la polarizarea societății în bogați și săraci;
- ea provoacă stări de nesiguranță în rândurile proprietarilor mărunți în lupta de concurență.

Aceste laturi negative ale proprietății private pot fi minimizezate prin intervenția statului în activitatea economică.

Proprietate publică este prezentată în toate țările și se caracterizează prin faptul că o parte considerabilă de bunuri se află în proprietatea statului și diferitor administrații publice locale.

Avantajele proprietății publice:

- ea permite organizarea unor activități cu riscuri mari pe care agenții privați nu le pot suporta;
- ea cuprinde unele domenii de activitate care presupun investiții mari de capital;
- ea asigură satisfacerea multor nevoi sociale;
- ea oferă o stabilitate mai durabilă a locurilor de muncă.

Dezavantajele proprietății publice:

- ea nu stimulează suficient inițiativa lucrătorului și a interesului economic personal;

- ea admite nerentabilitatea unor întreprinderi (fiind susținute prin subvenții din bugetul de stat);
- ea duce în unele cazuri la frânarea concurenței și aplicarea prețurilor de monopol;
- ea favorizează elemente de birocratism.

Proprietatea mixtă, care prezintă o combinație a proprietății private și celei publice, se manifestă în următoarele forme:

- proprietatea mixtă cu participarea capitalului public național și străin;
- proprietatea mixtă cu participarea capitalului privat național și străin;
- proprietatea mixtă cu participarea capitalului național public și privat.

Existența și dezvoltarea omului au presupus și presupun satisfacerea unor multiple nevoi. Ele apar sub formă de dorințe, așteptări, aspirații ale oamenilor – latura subiectivă a necesităților, iar fixate în conștiința oamenilor și intrate în obiceiurile lor, nevoile capătă un caracter obiectiv.

Nevoia apare ca element esențial al motivației și reprezintă un motor al oricărui mecanism economic. Multitudinea lor nu poate fi satisfăcută cu bunurile luate de natură, decât într-o măsură foarte mică. Majoritatea lor trebuie creată prin muncă, activitate prin care și în care oamenii, pornind de la necesitățile lor, își determină interesele, caută și creează mijloace corespunzătoare pentru atingerea scopurilor propuse.

Prin nevoi umane înțelegem un ansamblu de cerințe materiale, economice, sociale, spirituale de mediu ecologic ale vieții și activității oamenilor. Nevoile umane devin efective în funcție de condițiile de producție existente la momentul dat, precum și de nivelul de cultură și civilizație al popoarelor și indivizilor. Ele apar ca nevoi sociale, deoarece cerințele izvorăsc în condițiile de viață ale oamenilor, respectiv din necesitățile de consum ale acestora.

Economia politică are ca scop de a cerceta, în primul rând, nevoile economice, iar pentru ca ele să devină economice, e necesar să se respecte trei condiții:

- să existe bunuri disponibile și accesibile;
- bunurile să fie relativ rare;
- existența unei piețe (de confruntare a cererii și ofertei).

Caracteristicile nevoilor economice :

- Multiplicitatea și diversitatea. Cantitatea lor este nelimitată. Expansiunea lor are drept condiție și cauză dezvoltarea economiei. De regulă, ele sunt reproductibile, adică satisfacerea uneia dă naștere altora.
- Intensitatea și ierarhia. Nevoile nu au aceiași intensitate, ierarhia oscilează de la un individ la altul și de la o perioadă la alta la același individ.
- Stabilitatea sau limitarea în capacitate. Intensitatea unor cerințe descrește pe măsură ce sunt satisfăcute (de exemplu – cele fiziologice), altele nu descesc (cele estetice – literatura, muzica, etc.).
- Interdependența nevoilor. Unele nevoi sunt complementare, adică evoluează în sensuri identice, altele sunt substituibile, adică pot fi înlocuite cu satisfacerea altora.
- Stingerea prin satisfacere. Nevoile satisfăcute pot să renască din nou deoarece se fixează în obiceiuri și tradiții de consum.

Nevoile umane pot fi clasificate în următoarele grupe:

- naturale sau fiziologice – care sunt necesare oricărui individ (aer, apă, hrană, îmbrăcăminte);

- sociale, de grup – cele resimțite de oameni, ca membri ai diferitelor socio-grupuri și care pot fi satisfăcute prin acțiunea lor comună;
- raționale, spiritual-psihologice – acestea țin de trăsăturile oamenilor și devin deosebit de importante pe măsura progresului, preocupând raționalitate, profesionalism, gândire elavată, educație.

Nevoile umane se află într-o legătură reciprocă cu interesele economice, care reprezintă o formă de realizare a nevoilor umane. În funcție de nivelul la care ele se manifestă și de modul lor de exprimare, interesele economice pot fi clasificate în: personale, de grup, private, publice, curente, de perspectivă, performante, etc.

La baza reluării și dezvoltării producției de bunuri materiale și servicii stau resursele economice, ce reprezintă potențialul material și spiritual în orice activitate.

Resursele economice reprezintă totalitatea elementelor, premiselor directe și indirecte, reale și monetare, care sunt utilizabile și pot fi atrase, în producerea de noi bunuri economice, necesare satisfacerii nevoilor umane.

Structura resurselor economice constă din:

- Resurse materiale, care includ:
 - a) resurse umane primare;
 - b) elemente materiale – pământul, fauna, flora, minereurile, lemnul, apa, etc.;
 - c) forțe energetice – căderea apelor, energia solară, reacțiile chimice.
 - d) resurse economice derivate: echipamente și tehnologii de producție, infrastructura materială și socială.
- Resurse umane, care includ:
 - a) resurse primare – populația;
 - b) resurse derivate – stocul de învățământ, cunoștințe, științifice, inovațiile.
- Resurse financiare – mijloacele bănești concentrate la dispoziția agenților economici.
- Resurse informaționale – date, informații sistematice informaționale pentru conducere, modele, etc.
- Resursele economice nu trebuie confundate cu bunurile economice.

Bunul economic este un rezultat al utilizării resurselor economice, un element care satisface o anumită nevoie individuală sau socială.

Bunurile economice pot fi divizate în:

- bunuri libere ale căror cantitate, raportată la cerințele oamenilor, apare ca nelimitată: aerul, apa, lumina solară;
- bunuri economice, care au un caracter limitat;
- bunuri materiale directe, de consum personal și bunuri indirecte de producție;
- bunuri necorporale (prestările de servicii).
- După gradul lor de prelucrare bunurile economice pot fi grupate în:
 - bunuri inițiale (materia primă);
 - bunuri intermediare aflate în diferite faze de prelucrare;
 - bunuri finale destinate pentru consumul final personal, colectiv sau productiv.

În economia de piață contemporană majoritatea bunurilor economice se manifestă sub formă de marfă. Marfa reprezintă un produs al muncii, destinat pentru schimb prin intermediul mecanismului de cumpărare-vânzare.

Mărfurile pot fi divizate în mai multe grupe:

- mărfuri corporale de consum personal;

- mărfuri în formă de capital fix;
- mărfuri în formă de resurse naturale;
- mărfuri în formă de resurse de muncă;
- mărfuri în formă de rezultate ale cercetărilor științifice;
- mărfuri în formă de servicii manageriale, audit și de marketing;
- mărfuri în formă de hârtii de valoare.

Orice bun economic în formă de marfă are două laturi: utilitate (valoare de întrebuințare) și valoare (valoare de schimb).

Utilitatea reflectă capacitatea mărfii de a satisface o anumită nevoie a omului sau a societății. Utilitățile mărfurilor formează conținutul material al avuției. Utilitatea mărfii se manifestă sub mai multe forme: utilitate unitară, totală, marginală (utilitatea ultimii cantități dintr-un bun economic care satisface nevoia consumatorului).

Valoarea de schimb reflectă egalitatea mărfurilor ca produse ale realizării factorilor de producție.

Capitolul 4: Activitatea economică - de la cost la profit

Activitatea economică constituie componenta principală a acțiunii sociale, pentru că oamenii, în condițiile resurselor relativ rare, ale creșterii și diversificării nevoilor, caută să-și asigure existența participând la activități practice. Activitatea practică constă din toate actele și faptele, precum și din formele de organizare, ce se delimitează în acțiunea socială pe baza criteriilor de raționalitate și eficiență. Ea reflectă relația specifică dintre societatea umană – ca subiect al mediului natural și natură – ca obiect al societății.

Activitatea economică reprezintă un proces complex de atragere și utilizare a resurselor economice limitate în scopul satisfacerii cerințelor umane și intereselor economice.

Activitatea economică cuprinde patru faze:

- Faza de producție, funcția căreia constă în combinarea și utilizarea factorilor de producție în scopul obținerii de noi bunuri economice;
- Faza de circulație (schimb), funcția căreia constă în deplasarea în spațiu a bunurilor materiale și trecerea lor de la o persoană la alta pe calea vânzării-cumpărării. Cea mai veche formă a schimbului o constituie schimbul de mărfuri, la început sub forma trocului (M-M), iar odată cu apariția banilor – sub formă de vânzare-cumpărare (M-B, B-M). Ca rezultat s-a format sfera circulației mărfurilor, banilor, capitalului;
- Faza de repartitie, care cuprinde acele activități economice prin care bunurile materiale sunt orientate spre destinațiile lor, prin care distribuie și redistribuie veniturile către participanții la viața economică și între membrii societății;
- Faza de consum, faza care reflectă gradul de folosire efectivă a bunurilor și verifică utilitatea acestora și concordanța lor cu nevoile umane.

Totalitatea activităților privind producția, repartitia, schimbul și consumul bunurilor materiale și serviciilor economice, în interdependențele lor formează economia societății.

Activitatea economică în ansamblul său, precum și fiecare componentă a ei trebuie să se caracterizeze prin raționalitate și eficiență, respectiv cu cheltuieli minime de resurse să se obțină maximum de eficacitate și de satisfacții. Deci, activitatea economică reprezintă o luptă continuă a omului împotriva rarității, o înlănțuire de decizii de alegere și utilizare a resurselor disponibile astfel, încât să se asigure existența și dezvoltarea indivizilor și a societății.

Deoarece resursele economice sunt limitate, o importanță deosebită capătă problema alegerii raționale sau costul de oportunitate. Costul de oportunitate constă în valoarea bunurilor alternative, sacrificate pentru a alege un anumit bun, spre a fi produs sau consumat. Pentru alegerea alternativei posibile raționale, agenții economici trebuie să țină cont de volumul de resurse, de cerere și ofertă, de rata profitului așteptat.

Economia ca termen sinonim cu activitatea economică, se referă la realitatea economică latura inseparabilă a existenței umane. Dintre activitățile omului, cea mai cuprinzătoare, care îl definește pe om ca specie este munca, aceasta constă din acea activitate conștientă prin care oamenii, pornind de la nevoile lor își prefigurează scopurile acțiunii, își formulează și apară interesele caută și creează mijloacele adecvate atingerii țelurilor propuse.

Activitatea economică este un domeniu fundamental și complex al activității umane care corespunde ansamblului faptelor, actelor și reacțiilor oamenilor, concretizate în comportamente și decizii privitoare la atragerea și folosirea resurselor economice rare, în vederea producerii, distribuției, schimbului și consumului de bunuri, în funcție de nevoile și interesele sale. Satisfacerea nevoilor umane presupune un cost.

În comportamentul producătorului (și al consumatorului) costul constituie un indicator economic de o mare însemnatate: înainte de a întreprinde ceva, el își formează întrebarea, aparent simplă, cât costă? Astfel costul reprezintă un criteriu și un instrument de comparare în alegerea variantei de producție și de consum atunci când este vorba de materii prime, mașini, utilaje, instalații, angajarea de salariați, ca și în cazul aprovizionării cu alimente sau a altor activități pe care producătorul sau consumatorul dorește să le întreprindă. Astfel, costul de producție reprezintă totalitatea cheltuielilor efectuate și suportate de către întreprindere pentru producerea și desfacerea de bunuri materiale și servicii.

În economia de piață, costul constituie un instrument economic extrem de util în fundamentarea și adoptarea deciziilor privind alocarea resurselor, volumul și structura producției, mărimea sau restrângerea ofertei de mărfuri, inovarea tehnologică sau alte asemenea activități. Atunci când efectele sau rezultatele variantelor de proiect sunt egale, criteriul de alegere a variantei optime îl reprezintă nivelul mai scăzut al costului. Mereu oamenii au tendința de a alege, produsul, proiectul, activitatea care costă mai puține resurse, adică, care are un cost mai redus. Totodată, se manifestă tendința de calculare a costului în cele mai diferite structuri ale activității. Astfel, prezintă interes nu numai costul de producție în general, ci și costul de distribuție, costul muncii, costul educației, sănătății, informației, administrației, timpului, datoriei (împrumutului), costul vieții, inflației, somajului, crizei, reformei economice, costul combaterii crimei, arestării și condamnării, pedepsei, costul ecologic, costul externalităților negative și exemplele pot să continue, deoarece orice lucru cât de neînsemnat are un cost.

Pentru a determina corect un preț de vânzare al produselor realizate, a serviciilor prestate sau a activităților desfășurate fiecare producător are în vedere totalizarea costurilor resurselor consummate în procesul de producție a bunului, a resurselor implicate în procesul de livrare a serviciilor solicitate sau a activităților desfășurate.

Pentru a determina corect costul unui bun produs, a unei activități desfășurate sau a unui serviciu prestat, trebuie avute în vedere toate resursele implicate în realizarea acestuia, de la resurse materiale, până la timpul efectiv consumat pentru producerea bunului sau realizarea serviciului. Deoarece, timpul are și el un preț, mai ales atunci când vine vorba de antrenarea într-un proiect a mai multor persoane, cum ar fi angajații unei companii, atunci timpul lor trebuie monitorizat și remunerat. Resursa umană reprezintă elementul cheie al fiecărei companii sau firme, de aceea, resursa umană reprezintă și un cost semnificativ. Pentru a putea determina corect costul unui produs nu trebuie să ne scape din vedere nici un element implicat în procesul de producție sau realizare a produsului respectiv, fie cost direct, fie cost indirect.

Calculul economic, funcționarea și dezvoltarea activității pe principiul eficienței iau în considerare relația dintre cost și prețul de vânzare la fiecare bun economic, relație ca de la parte la întreg. Costul (C) desemnează numai o parte a prețului de vânzare (P), și anume cheltuielile suportate de către agenții economici, iar excedentul prețului (peste costul de producție) reprezintă profitul (pr) sau beneficiul. Astfel, pentru fiecare unitate de produs, sunt valabile egalitățile: $P = C + pr$; $C = P - pr$. În condițiile unei anumite marje de profit, mărimea costului exercită presiune asupra prețului. Mărimea costului este determinată de totalitatea cheltuielilor efectuate pentru producerea și desfacerea de bunuri economice, la un moment dat.

Există 3 tipuri de cost:

- Costul global:(reprezinta cheltuielile necesare obtinerii unui volum de productie dat, dintr-un bun) cost fix, cost variabil, cost total;
- Costul mediu:(sau cost unitar exprima costurile globale pe unitat de produs) costul mediu fix, costul mediu variabil, costul mediu total;
- Costul marginal: exprima sporul de cost total necesar pentru obtinerea unei unitati suplimentare de productie. Costul mediu total este dependent de costul marginal.
Factori de care depinde evoluția costului mediu:
- consumul de factori de producție pe unitatea de produs;
- nivelul productivității;
- prețul factorilor de productie utilizati, care se formează pe piață, adică prețul la care se achiziționează materii prime, materiale, mașini, combustibili, utilaje, salarii ce trebuie plătite lucrătorilor și alte asemenea elemente.

La un nivel dat al consumului de factori pe unitatea de produs (sau pe unitatea de rezultat), scăderea prețului de achiziție al factorilor duce la micșorarea costului mediu și invers. Atunci când prețul factorilor rămâne constant, iar consumul acestora pe unitate de produs se micșorează, are loc, de asemenea, micșorarea costului mediu. Mărirea costului pe unitatea de produs este influențată și de schimbarea caracteristicilor și a calitatii produsului sau a materiilor prime utilizate în realizarea produsului sau de orice schimbare efectuată în procesul de producție.

Astfel că, producătorul rațional, fie el individ sau firmă producătoare tinde mereu spre realizarea aceluiași produs având costuri cât mai mici și profit cât mai mare. Din nefericire pentru producător realizarea unui produs sau prestarea unui serviciu utilizând resurse mai ieftine poate duce la scăderea calității produsului respective sau la scăderea calității serviciului prestat. Așadar, tentația de a reduce costurile cu orice preț trebuie analizată mereu obiectiv, adică, dacă se va efectua o scadere substantială a costurilor de producție voi putea oferi același produs calitativ sau voi putea presta același serviciu cu care s-au obișnuit clienții.

Comportamentul producătorului rațional față de cost rezultă direct din scopul obiectiv al activității sale — maximizarea profitului — care trebuie să se bazeze pe raționalitate în mobilizarea și alocarea resurselor, pe spirit de competiție și cunoaștere bazată pe calcul economic. Pentru a-și spori profitul, el ar trebui să mărească volumul producției vândute și nicidecum să scadă calitatea sau cantitatea materiilor prime și materialelor implicate în realizarea produsului finit. Cum orice întreprinzător se confruntă cu unele restricții, printre care caracterul limitat al resurselor economice și cu prețurile factorilor de producție și ale mărfurilor date de piață în condițiile concurenței perfecte, va putea să-și realizeze scopul reducând consumurile specifice cu factorii de producție sau, altfel spus, mărinând randamentul factorilor. Deciziile producătorului depind de elasticitatea cererii.

În situația unei cereri elastice, el va maximiza producția cu costul total global; în condițiile unei cereri inelastice, va minimiza costul total global pentru obținerea unei producții date. În acest ultim caz, are loc o eliberare de resurse economice cu care agentul economic va trece la organizarea fabricării unor noi produse, lărgind oferta de bunuri și/sau servicii. Reducerea costurilor materiale de producție exprimă, în același timp, gospodărirea rațională a resurselor naturale — petrol, gaze naturale, minereu de fier, lemn etc. —, grija pentru mediul natural, responsabilitate pentru dezvoltarea economico-socială durabilă și nicidecum reducerea costurilor materiale de producție nu trebuie să influențeze calitatea produsului fabricat.

Reducerea costului de producție determină stabilitatea sau chiar reducerea prețurilor, creșterea competitivității produselor în lupta de concurență atât pe piața națională, cât și pe piața externă, dacă, bineînțeles producătorul va dori extinderea ariei de distribuție a produsului său. În vederea reducerii costului, producătorul trebuie să caute și să găsească rezervele de reducere a consumurilor de factori de producție, să acționeze simultan în toate compartimentele întreprinderii, asupra tuturor factorilor de producție, în toate fazele activității economice și să aplice măsurile posibile de diminuare a costurilor în concordanță cu exigențele competiției impusă de piață.

Așadar,educerea costului de producție trebuie să aibă loc fără influențe negative asupra calității bunurilor materiale și serviciilor, ci, dimpotrivă, concomitent trebuie să se asigure un spor de calitate. Reducerea costurilor pe seama reducerii calității este antieconomică. Totodată, tendința generală impusă de concurența pe piață este ca bunurile economice să încorporeze în costurile lor cât mai puțină materie primă, muncă de înaltă calificare și să fie obținute cu cea mai modernă tehnologie. Astfel că, în procesul de reducere a costurilor de producție, producătorii/firmele au în vedere următoarele elemente:

- își aleg procesul de producție cel mai eficient, nu numai din punct de vedere tehnic, ci și economic și ecologic, deoarece este foarte important în zilele noastre, când gradul de poluare a atins cote alarmante, să producem bunuri care nu generează mai multă poluare prin producerea lor sau prin utilizarea lor;
- urmăresc să cumpere factori de producție, pe cât posibil, la prețurile cele mai mici, fără a neglija calitatea și să reducă costurile de funcționare a lor;
- micșorarea consumului de factori de producție pe unitatea de rezultat prin mărirea randamentului lor. A produce eficient duce la obținerea unui randament mai bun; asigurarea reducerii costurilor în toate fazele muncii, nu numai în producerea de bunuri economice, ci și în fazele de cercetare și proiectare, în domeniul gestiunii și conducerii;
- realizarea obiectivelor stabilite, ținând seama de resursele disponibile, de condițiile de producție existente, în contextul restricțiilor de ordin economic;
- identificarea produselor care generează consumuri energetice mari și a produselor care aduc pierderi, imprimarea unui caracter preventiv activității de minimizare a costurilor, cu ajutorul metodelor moderne de calcul și evidență.

Micșorarea costurilor necesită ridicarea nivelului de calificare a lucrătorilor, perfecționarea echipamentelor tehnice de producție, a tehnologiilor de fabricație, a activității de administrare, de gestiune și conducere, stimulare materială, creșterea productivității și lista elementelor care trebuie să sufere modificări pentru a putea micșora costurile de producție poate să continue.

La un preț dat al factorilor de producție, costul mediu și costul marginal se află în raport invers proporțional față de productivitate . Astfel, costul de producție mediu se micșorează atunci când productivitatea medie crește și invers. Costul marginal, pe de altă parte, se reduce atunci când productivitatea marginală crește și , invers, el se mărește atunci când productivitatea marginală scade. Dacă se presupune ca factor variabil doar munca, atunci costul marginal este sporul de cost al muncii asociat la o variație marginală a producției, iar productivitatea marginală este producția suplimentară asociată la o unitate suplimentară de muncă. Drept urmare, la un salariu dat, costul mediu al muncii se află în raport invers proporțional față de productivitatea medie a muncii, iar costul marginal se află în raport invers față de productivitatea marginală a muncii.

Cunoașterea costului de producție are o deosebită importanță pentru conducerea întreprinderii și pentru buna funcționare a acesteia, precum și pentru asigurarea unei poziții stabile pe piața concurențială, așadar este nevoie de o gestiune economică cât mai riguroasă, pentru că, doar printr-o gestiune economică riguroasă măsurarea costului care permite: alegerea celei mai bune alternative de producție pe termen scurt, evaluarea nivelului eficienței și fundamentarea politicii de reducere a cheltuielilor și nu în ultimul rând stabilirea prețului de vânzare al producției, va fi efectuată eficient și mereu la timp.

Prețul este un instrument al pieței și un indicator al realității, care în virtutea cerinței de corelare a cererii cu oferta capătă un caracter complex ce este amplificat în contextul actualului dinamism economico-social, atât de caracteristicile pieței pe care se manifestă, cât și de cadrul legislativ care reglementează formarea prețurilor. Prețul unui bun sau al unei resurse este un element care arată la ce trebuie cumpărătorul să renunțe pentru a obține respectivul bun sau resursă sau pentru a beneficia de serviciul respectiv.

O definiție a prețului, unanim acceptată este cea formulată încă din antichitate de către Aristotel și Xenofon care prezintă prețul ca o cantitate de monedă pe care cumpărătorul este dispus și o poate oferi producătorului sau vânzătorului, după caz, în schimbul bunului pe care acesta îl prezintă pe piață. Acesta este prețul absolut. De obicei prețul este exprimat în termeni bănești (preț absolut), dar poate fi exprimat în termenii cantității din alt bun la care trebuie să renunțe pentru procurarea produsului necesar (prețul relativ). Rezultă că dacă toate prețurile cresc în aceeași proporție, prețurile absolute cresc, dar relativ raman neschimbate.

Un altfel de preț utilizat în cadrul economiei de piață este prețul etalon care reprezintă prețul unui bun asupra căruia se convine, de cele mai multe ori acesta se fixează asupra salariului nominal sau asupra unor bunuri reprezentative pentru aprecierea nivelului de trai.

Indiferent de unghiul din care este privit, prețul măsoară ceva. La întrebarea “ce măsoară prețul” principalele școli economice au dat explicații diferite cunoscute ca teorii ale prețului, iar cele mai importante dintre acestea ar fi următoarele:

- Teoria clasică a prețului:

În teoria clasică prețul își are suport (substanță) în valoare economică a bunurilor supuse tranzacțiilor, valoare determinată de consumul de factori de producție și de remunerațiile revendicate de către posesorii acestora.

- Teoria subiectivă a prețului:

Școala neoclasică a fundamentat teoria conform căreia prețul reflectă valoarea economică determinată de utilitatea marginală și raritatea respectivului bun, respectiv cantitatea în care el se află comparativ cu cererea solvabilă. Valoarea economică și prețul unui bun sunt cu atât mai mari cu cât utilitatea marginală este mai mare și el este mai rar. Cele două împrejurări care determină valoarea economică și prețul - utilitatea marginală și raritatea - pot acționa în același sens sau în sensuri diferite.

- Teoria mixtă sau teoria contemporană a valorii economice și prețului

Aceasta a fost elaborată în prima treime a secolului și aparține în principal Școlii de la Cambridge. În cadrul acestei teorii, se pleacă de la premisa că cele două teorii anterioare nu sunt opuse (deși ele așa au apărut), ci oferă doar explicații incomplete și soluții parțiale privind valoarea economică și prețul. În acest sens prețul este determinat atât de consumul de factori de producție, cât și de utilitatea marginală și raritatea bunului.

Prețurile îmbracă diferite forme, în funcție de de formarea lor:

- prețuri libere, care se formează pe baza condiției pieței; se găsesc în modelul pieței pură și perfectă;

- prețuri administrate care sunt rezultatul deciziilor statului și a altor centre de forță economică (monopoluri, monopsonuri, oligopoluri etc);
- prețuri mixte sunt cele care funcționează efectiv în statele cu economie de piață și rezultă din intersectarea mecanismului pieței, având elemente ale “mâinii invizibile”.

Reglementarea prețului se manifestă atunci când guvernul adoptă legi care impun o limită superioară sau o limită inferioară pentru prețul unui bun sau serviciu destinat vânzării-cumpărării. Statul intervine în domeniul pieței prin impunerea unor limite maxime de preț atunci când bunul tranzacționat se află în cantitate insuficientă. Dacă cererea este superioară ofertei, prețul se majorează, rezultatul care este influențat legal prin fixarea unui plafon peste care nivelul prețului nu trebuie să se ridice, deoarece puterea de cumparare a banilor nu ar putea suporta depășirea acestui preț de control. Guvernul poate impune și o limită minimă sub al cărei nivel prețurile nu pot coborî.

Privit ca și element al economiei concurențiale prețul are funcția de calcul, de evaluare și măsurare a cheltuielilor, rezultatelor, veniturilor, fluxurilor și circuitului de ansamblu care se derulează la toate nivelurile și toți subiecții acțiunii economice.

Prețul informează agenții economici asupra stării de tensiune dintre resurse și nevoi. Creșterile prețurilor absolute și relative semnifică creșterea tensiunii și invers, cu cât prețul este mai ridicat cu atât respectivul bun este potențial mai rar în raport cu nevoile.

Prețul are o puternică încărcătură informațională pentru elaborarea deciziilor privind alegerea producătorilor și cumpărătorilor.

Pentru producători, prețul este principalul element prin care își recuperează cheltuielile, asigură profitul și crează premisele pentru continuitatea activității economice;

În anumite condiții, în special când se practică prețuri administrate, prețul este un factor de redistribuire a veniturilor și parimonului între diferite categorii de agenți, ramuri și sectoare de activitate.

Importanța prețurilor a crescut în ultimul timp atât la nivel microeconomic cât și macroeconomic:

- prețul apare în toate tranzacțiile de piață;
- dereglementarea din unele industrii a condus la dezvoltarea concurenței prin preț;
- agenții economici și cumpărătorii au devenit mai conștienți de existența și rolul pieței;
- modificarea valorii monetare intensifică concurența prin produs.

Procesul complex al formării prețurilor se manifestă diferit în funcție de natura produsului și gradul său de omogenitate, de numărul agenților economici producători și cumpărători și forța lor economică, de interesele urmărite și strategia adoptată de aceștia, de obiectivele firmelor participante la schimb și informațiile deținute privind piața, de criteriile alese și răspunsurile date la întrebările tradiționale ce, cât, cum să producă, respectiv să consume fiecare agent economic.

Prețul de pe piața perfectă se formează în funcție de raportul dintre cererea agreată și oferta agreată la nivel impus de cantitatea determinată dintre venitul marginal și costul marginal, adică la care agenții economici înregistrează profit maxim.

Prețul de monopol (monopolul :situația în care un produs unic al unui bun omogen este în prezența unei infinități de cumpărători) se formează în funcție de raportul de cerere totală și oferta firmei monopoliste la nivel impus de cantitatea determinată de egalitatea dintre venitul marginal, adică la care agenții economici înregistrează profit maxim.

Prețul firmelor oligopoliste, când firmele au costuri de producție identice, ele cooperează în vederea practicării unui preț unic pe piață, producând și comercializând cantități egale de

bunuri. Prețul unic se formează la acel nivel al producției la care venitul marginal corespunde costului marginal pe ansamblul industriei acest lucru permite maximizarea profitului fiecărei firme în parte din cadrul ramurii. Iar dacă costurile de producție nu sunt identice, se păstrează aceeași regulă de formare a prețului, cea a prețului unic.

Profitul este un venit material sau spiritual care poate fi venitul adus de capitalul utilizat într-o întreprindere, reprezentând diferența dintre încasări și totalul cheltuielilor. Acest venit este partea de bani rămasă după o investiție în scopul de a oferi bunuri și servicii. După cheltuirea unei părți din suma de bani procurată într-un anumit fel (împrumut de la o bancă, împrumut de la o anumită persoană, alte venituri sau alte cheltuieli, etc.) pentru toate nevoile apărute (cheltuielile făcute pentru capital, materiile prime, procesul tehnologic, resursele umane, etc.), partea rămasă din totalul sumei de bani este rezultatul fiscal care se determină prin respectarea și aplicarea principiului conectării cheltuielilor numit profit. Dacă din profitul contabil se deduce impozitul de profit, se obține profitul net.

Profitul brut, partea ce rămâne din venitul total după ce s-au micșorat cheltuielile de producție.

Profitul net, partea din profitul brut care rămâne după ce au fost deduse dobânda la capitalul propriu al întreprinzătorului, salariul ca recompensă pentru activitatea sa, arenda și chiria pentru terenul și clădirea care îi aparțin, impozitele și taxele ce se suportă direct din profit.

Profitul normal, legitim sau justificat, reprezintă remunerarea serviciilor întreprinzătorului, recompensa sa pentru priceperea sa și răspunderea pe care și-o asumă, prima pentru risc și incertitudine.

Profitul pur sau supraprofitul, generat de împrejurări deosebite, care nu au legătură cu activitatea întreprinzătorului. Este obținut de acei întreprinzători care au o poziție de monopol în producerea și/sau vânzarea produselor.

Teoria microeconomică face distincție între două mari categorii de costuri: costuri de oportunitate și costuri contabile. 1. Costul de oportunitate (economic) reprezintă costul opțiunii pentru o anumită alternativă în defavoarea alteia, el exprimându-se în unități fizice de bunuri materiale sau servicii la care este necesar să renunțe pentru a produce sau achiziționa un alt bun. 2. Costurile contabile reprezintă expresia bănească a consumurilor de resurse ocazionate de reproducerea și desfacerea unei mărfi (sau a unei anumite cantități dintr-un bun material sau serviciu). Atât în teorie, cât mai ales în practică, costurile cu care se operează în mod curent sunt cele contabile. În funcție de dificultățile pe care agenții economici le întâmpină atunci când își propun să le identifice, costurile îmbracă două forme: costuri explicite și costuri implicite.

- Costul explicit este alcătuit din toate cheltuielile (plățile) efectuate de către întreprinzător către posesorii resurselor economice atrase, utilizate și consumate în procesul de producere a unui bun, cum ar fi: cheltuielile cu materiile prime, materiale, combustibil, energie, cheltuieli cu munca, etc. în contabilitatea firmei cheltuielile efectuate către terțe persoane sunt înregistrate în conturi, iar diferența dintre venitul total încasat din vânzarea produselor și costul explicit al acestora reprezintă profitul contabil.
- Costul implicit constituie, de fapt, costul alegerii făcute de întreprinzător (costul de oportunitate) și este egal cu toate veniturile care ar fi putut fi obținute de către întreprinzător de pe urma resurselor, avute în proprietate, în cea mai bună variantă de utilizare a acestora și la care a renunțat. Deci, costul implicit măsoară câștigurile realizate de proprietarul unor resurse (muncă, pământ, bani, clădiri, etc.) în cea mai bună variantă de utilizare a lor. Deși costurile, de obicei, au în vedere consumurile de resurse

ocasionate de producerea mărfurilor, există și unele costuri aferente schimbului de mărfuri denumite costuri ale tranzacțiilor și costuri ale informării.

- Costuri ale tranzacțiilor sunt costuri care fac posibilă funcționarea pieței, adică realizarea legăturilor dintre vânzători și cumpărători, ele fiind constituite din cheltuieli care se fac pentru plata comisionelor comercianților care asigură trecerea mărfurilor de la producători la consumatori, pentru plata comisionelor celor care intermediază încheierea contractelor de vânzare-cumpărare, pentru publicitate, etc.
- Costurile informării sunt costurile care se fac în vederea înlăturării incertitudinii legate de realizarea tranzacțiilor, mulți specialiști incluzându-le în prima categorie. Aceste două tipuri de costuri - ale tranzacțiilor și ale informării - luate împreună formează costurile de desfacere. Acestea sunt, în mod general, considerate ca fiind cheltuieli constante, dar în situațiile în care firma efectuează cheltuieli de promovare peste nivelul prognozat acestea pot deveni variabile. Sporirea acestor cheltuieli poate fi determinată de participarea firmei la manifestări promoționale neprevăzute, cum ar fi: târguri, expoziții, saloane și alte acțiuni efectuate pentru consolidarea renumelui acesteia.

În funcție de modul de individualizare a costurilor de producție acestea se pot grupa în directe și indirecte. Cheltuielile directe sunt acelea ce se pot individualiza pe produs sau grupe de produse omogene, faze ale procesului de producție și se pot include direct în costul acestora. Din această grupă fac parte cheltuielile cu materiile prime și materialele directe, salariile lucrătorilor direct productivi, contribuțiile la asigurările sociale, combustibilul, energia și apa tehnologică etc. Cheltuielile indirecte sunt acelea ce nu se pot localiza, sunt comune mai multor produse sau grupe de produse și repartizarea lor asupra costurilor produselor se realizează pe seama unor criterii. Acestei grupări îi aparțin cheltuielile generale ale secțiilor de producție, cheltuielile generale ale firmei, cheltuielile de desfacere, cheltuielile de promovare.

În cadrul cheltuielilor indirecte se detașează ca importanță cele generale ale secțiilor de fabricație și cele ale firmei. Activitatea fiecărei secții de fabricație antrenează cheltuieli, cele mai importante fiind: - cheltuieli cu salariile personalului de conducere al secției; - cheltuieli cu amortizarea clădirilor secției, cu reparațiile acestora și alte cheltuieli; - cheltuieli administrative - gospodărești, încălzire, iluminat; - cheltuieli ce reprezintă pierderi ce nu pot fi imputate personalului sau rezultate din casarea prematură a capitalului fix; - cheltuieli cu întreținerea și funcționarea utilajelor, amortizarea unor capitaluri fixe ale secțiilor de fabricație. Cheltuielile generale ale firmei sunt constituite din cheltuielile serviciilor operative ale firmei, cheltuielile cu amortizarea clădirilor administrative, cheltuielile de poștă, telefon și altele ce sunt în interesul general al firmei.

Mărimea și dinamica costului pe unitatea de produs depinde, în principal, de:

- consumul de factori de producție pe unitatea de produs (consumul de resurse naturale, de forță demuncă, de echipamente, etc.);
- prețul factorilor de producție utilizați. La un nivel dat al consumului de factori de producție pe unitate de efect util, scăderea prețurilor de achiziționare a factorilor duce la micșorarea costului și invers. În cazul în care prețul factorilor rămâne constant, iar consumul acestora pe unitate de produs se micșorează, are loc, de asemenea, micșorarea costului mediu. Mărimea costului pe unitate de produs este influențată și de: volumul producției, schimbarea caracteristicilor produsului, a calității acestuia etc.

Minimizarea costului înseamnă reducerea cheltuielilor pe unitate de efect util sau pe unitate de rezultat și are o deosebită importanță economică:

- limitele resurselor de materii prime și energie, ale resurselor economice în general, impun raționalitatea în utilizarea acestora;
- rol determinant în maximizarea profitului. Mărimea acestuia se stabilește ca diferență între prețul de vânzare și costul de producție.

Deci, marea profitului depinde de doi factori: prețul de vânzare și costul de producție, care pot evolua în proporții diferite și în sensuri diferite. La un nivel dat al prețului de vânzare, diminuarea costului duce la creșterea profitului, după cum ridicarea nivelului prețului de vânzare, presupunând neschimbat costul de producție (și cu atât mai mult în cazul reducerii lui), atrage după sine sporirea profitului obținut. Importanța reducerii costului pentru maximizarea profitului crește mai mult dacă ținem seama de faptul că, în economia de piață, producătorii (cu excepția monopolurilor) n-au posibilitatea să acționeze după.

Capitolul 5: Piața economică și componentele ei

În mecanismul de funcționare a unei economii moderne piața ocupă un loc esențial determinând într-o proporție însemnată deciziile și comportamentele agenților economici. Piața ca element al economiei de schimb desemnează un ansamblu coerent, un sistem sau o rețea de relații de vânzare cumpărare între părți contractante care sunt pe de o parte, unite prin legături de interdependență și, pe de alta parte se află în raporturi de opoziție. Participanții la aceste relații sunt producătorii de bunuri și servicii, ofertanții de factori de producție și consumatorii, care reprezintă așa cum aprecia J.K.Galbraith și W.Salinger, "Centrii distincți de decizie, care se opun unul altuia prin urmărirea propriului interes, dar sunt legați în același timp printr-o solidaritate funcțională".

În același timp, piața este privită de mulți economiști drept un mecanism complex care cuprinde, în principal, cererea și oferta, concurența, prețurile, și alte elemente, care reglementează economia, care acționează asupra diviziunii muncii și asupra schimbului de activități, după cum arată F.von Hayek "piața apare pentru agenții participanți la schimb ca o "amenințare", ca o "forță arbitrară" care le determină prețul și implică venitul și pe care ei caută să o influențeze sau să o controleze". Situația lor economică și nu numai aceasta depinde de piață și mai ales de ceea ce se petrece pe piață.

"Piața - afirmă economistul francez M.Dider- apare ca un ansamblu de mijloace de comunicații prin care vânzătorii și cumpărătorii se informează reciproc despre ceea ce ei au, despre ceea ce acestea au nevoie, despre prețurile pe care le cer și pe care le propun pentru ca tranzițiile dintre ei să se încheie. Deci, piața este înainte de toate "un contract social", mai mult sau mai puțin spontan, care definește locul economic în ansamblul vieții sociale".

Importanța pieței, într-un asemenea mecanism economic, adică cel al economiei de piață, derivă din funcțiile pe care ea le îndeplinește în economie, cu abateri mai mari sau mai mici ca urmare a condițiilor concrete ce există în timp sau spațiu. În primul rând, piața este cea care realizează contactul permanent dintre producție, respectiv dintre producătorii de bunuri și servicii, pe de o parte și consum, respectiv consumatorii, nevoile și gusturile acestora, pe de altă parte. Prin acest fapt piața asigură alocarea și utilizarea eficientă a resurselor economico-materiale, umane și financiare, determinând deciziile agenților economici cu privire la producție, repartiție, schimb și consum. În al doilea rând prin piața economia se autoreglează, își stabilește independent proporțiile și echilibrele necesare propriei reproduceri. În acest scop în decursul veacurilor de constituire și maturizare ea și-a format numeroase pârgii ce acționează într-o complexă angrenare (preț, cerere, profit, concurență, ect.). În al treilea rând, piața asigură echilibrul economic pe termen lung, în principal, echilibrul dintre ofertă (producție) și cerere (consum), realizând ceea ce preconizau economiștii clasici- transformarea intereselor proprii ale indivizilor în cea mai bună opțiune pentru societate- cu privire la utilizarea resurselor disponibile la un moment dat.

Pentru ca piața să îndeplinească asemenea funcții se impune să existe o serie de premise necesare. În primul rând, condiția fundamentală pentru existența și funcționarea pieței este aceea a

autonomiei de decizie a agenților economici care apar pe piață, autonomiei care trebuie privită sub toate cele trei laturi ale ei: autonomie în ceea ce privește dreptul de decizie în alocarea și utilizarea resurselor materiale, umane și financiare, autonomia organizării și conducerii procesului economic și autonomia în ceea ce privește modul de valorificare a rezultatelor activităților economice.

În al doilea rând, reglementarea de către stat a economiei prin pârgii economice, care își găsesc expresia într-o acțiune indirectă asupra activității economice, prin bugetul de stat, impozite, taxe și tarife, credite, investiții de stat. De asemenea și statul trebuie în același timp să asigure orientarea socială a economiei, aplicând în acest scop sistemul garanțiilor sociale, care asigură tuturor cetățenilor posibilități egale de muncă, de realizare a veniturilor, de asigurări sociale, de ocrotirea sănătății, învățământ, cultură, condiții sănătoase de muncă și de mediu de viață. În fapt, nicăieri în lume piața nu mai este cu adevărat și în întregime liberă. În toate țările sunt anumite reguli de funcționare a pieței, care de obicei cad în competența statului. B.Reich, profesor al universității Harvard spune următoarele: "În lumea modernă este imposibil ca statul să nu ia decizii, privind modul în care trebuie organizată concurența economică în cadrul pieței, iar instituțiile de stat ar trebui să-și concentreze atenția asupra elaborării unor reguli privind concurența în conformitate cu țelurile de ansamblu ale societății".

Piața se definește ca locul de întâlnire a ofertei cu cererea, întâlnire în urma căreia se formează prețul. Există mai multe feluri de piață, diferențiate între ele prin obiectul de schimb: piața unui produs particular - materie primă în general (petrol, cupru) sau piața unui produs finit (zahăr).

Piața unui produs particular - în general materii prime (petrol, cupru) sau produse intermediare sau produse finite (grâu, zahăr).

Piața de bunuri și servicii unde sunt puse în relație oferta și cererea globală: în perspectiva Keynesiana, ajustarea se face prin nivelul producției și prin nivelul general al prețurilor.

Piața muncii pune în relație oferta și cererea de muncă: această confruntare duce la fixarea unui salariu și la formarea unui nivel al angajărilor care nu întotdeauna este cu șomaj zero.

Piața de schimb valutar pe care se schimbă devizele unele cu altele și se formează cotele de schimb.

Piața financiară - locul de emisiune și de schimb a valorilor mobiliare, în principal acțiunile și obligațiunile. Se distinge piața primară și piața secundară.

Pe piața primară întreprinderile emit acțiuni sau obligațiuni.

Pe piața secundară, piața bursieră (piața de ocazie), operatorii procedează la schimburi de titluri deja emise. Intermediarii acestor piețe sunt societățile de valori mobiliare. Cursurile se fixează în funcție de cerere și ofertă. Se disting operații la ghișeu și operații la termen după intervalul care poate exista între încheierea contractului și execuția sa (cumpărarea de titluri contra lichidității).

Piața monetară, este compartimentul pe termen scurt al pieței de capital. Pe această piață operează furnizorii de mijloace financiare, ofertanții și cei care au nevoie de mijloace financiare (care formează cererea). Între aceștia se interpun de obicei băncile care joacă rolul de intermediar. Fondurile financiare se plasează de la ofertanți la ceilalți în schimbul unui cost al creditelor acest cost al creditelor este reprezentat de rata dobânzii.

Comportamentul agenților economici pe piață este studiat de teoria pieței. De asemenea, prin teoria pieței se studiază și ajustarea globală a ofertei și a cererii pe o piață.

Nevoile umane constituie punctul de pornire, impulsul activitatii economice. Prin volumul, structura si nivelul lor calitativ, nevoile determina activitatea economica, prin care trebuie sa produca bunurile si serviciile solicitate, menite sa satisfaca trebuinte, dorinte si aspiratii.

Activitatea economică este rezultatul participării simultane a milioane de indivizi ce realizează milioane de acțiuni, de acte economice. Activitățile economice care au loc în cadrul economiei naționale a unei țări necesită prezența subiecților vieții economice, a acelor care desfășoară efectiv aceste acte economice și care sunt cunoscuți sub denumirea de agenți economici sau de operatori economici.

Așadar, agentul economic reprezintă o persoană sau un grup de persoane care îndeplinesc funcții bine determinate în viața economică. Sunt numiți agenți economici acei actori care intervin într-o economie, având un rol și o acțiune specifică într-un sistem economic, în conformitate cu anumite reguli. Agenții economici au fost stabiliți de economiști experți pentru a sintetiza jocul economic și a simplifica toate procesele sale. În acest fel, analiza sa este mai ușoară, precum și explicația întregii sale operațiuni. În cadrul unei economii închise, există trei agenți economici principali.

Odată cu definirea acestor agenți, jocul economic este sintetizat și este posibilă simplificarea proceselor care au loc în acest mediu, rezultând o analiză mai simplă și permițând explicarea funcționării sale.

Un agent economic ar putea fi considerat orice persoană juridică sau fizică care exercită independent un anumit tip de activitate economică pe piață. Pot fi incluse acele entități care desfășoară diverse activități economice, indiferent de statutul juridic pe care îl au sau de modul de finanțare.

Apoi este posibil să îi înțelegem ca agent economic pe cei care participă la procesarea, producția și comercializarea bunurilor și serviciilor; prin acorduri, aranjamente și contracte convenite între ele, afectându-și astfel activitatea pe piețe și transcendând economia de stat prin profiturile sau profiturile comerciale pe care reușesc să le obțină.

Cu toții suntem agenți economici pentru că toți într-un fel sau altul vedem activitatea economică, consumăm bunuri sau servicii și plătim pentru aceștia cu venituri pe care le-am primit de la un alt tip de agent. În ceea ce privește funcțiile agenților economici, ele pot fi definite ca anumite ipostaze în care ei se află în una din următoarele situații: cea de producător, cea de consumator, cea de intermediari (finanțiști - bănci, transportatori, comercianți, etc.).

Clasificați după funcția îndeplinită, ei pot fi:

- agenți economici producători de bunuri și servicii – firmele;
- agenți economici consumatori – gospodariile;
- agenți economici financiari - instituții financiare și de credit (bănci), unități de asigurare, trusturi financiare;
- administrațiile - locale sau centrale - oferă bunuri și servicii de utilitate publică (învățământ, sănătate, protecție socială, etc.);
- agenți economici externi - diferite firme și reprezentanțe ale străinilor în țară și ale rezidenților pe teritoriul altor țări.

Clasificați după gradul de agregare al funcțiilor îndeplinite, ei pot fi:

- agenți economici primari (elementari) care au funcții precizate, individualizate, și care prin însumarea lor formează microeconomia societății;
- agenți economici agregati - clase de agenți economici primari (clasa industriilor pe diferite specializări - textile, constructoare de mașini, industrie navală; clasa

agricultorilor ; clasa comercianților ; clasa finanțistilor ; clasa administrațiilor locale) care îndeplinesc funcții similare și care prin însumare formează macroeconomia ;

- străinatatea ('restul lumii') - toți agenții economici care fac activități de comerț exterior ; se consideră ca și economia națională, ca celula de baza a economiei mondiale participantă la circuitul economic mondial, e un agent economic.

Dintre toți agenții economici enumerați, se apreciază că agenții economici producători și cei consumatori sunt cei mai importanți deoarece sunt expresia raportului 'cerere-ofertă' pe piață, ca raport economic esențial în toate domeniile de activitate.

Activitatea economică este rezultatul participării simultane sau succesive a numeroși actori care acționează individual și/sau în grup, realizând anumite operații sau acte economice care se finalizează prin bunuri economice. Acești actori sunt denumiți agenți economici. Agenții realizează activitatea economică contribuind fiecare numai prin executarea unui segment, divizându-și munca între ei. Participând la activitățile proprii unui sector, agenții economici realizează o diviziune a muncii între ei și fiecare se va specializa în executarea acelor operații sau acte economice, în care se dovedesc a fi cei mai eficienți.

După specificul activitatilor pe care le realizează, agenții economici se grupează pe sectoare:

- Întreprinderi;
- Menaje (gospodării);
- Administrații;
- Bănci și alte instituții financiare.

Întreprinderile sunt unități care produc bunuri economice și au autonomia de a decide ce, cât, cum și pentru cine să producă, cu ce parteneri să intre în afaceri. Întreprinderile sunt de o mare diversitate și de aceea pot fi cunoscute mai bine dacă le clasificăm după diferite criterii după cum urmează: forma de proprietate, mărime, natura activității sau a bunurilor produse. Bineînțeles că pe lângă aceste criterii menționate, clasificarea întreprinderilor poate fi făcută în nenumărate feluri având la bază diferite caracteristici devenite criterii de clasificare.

Pe lângă elementele care le diferențiază, întreprinderile au și multe caracteristici comune, dintre care cele mai importante sunt: motivația activității lor o reprezintă profitul care poate fi realizat numai dacă bunurile produse de ele reprezintă bunuri necesare consumului, creează valoare care se adaugă celei avansate pentru cumpararea de factori de producție necesari.

Menajele sau gospodăriile, reprezintă lumea consumatorilor și se referă mai exact la cei ce locuiesc împreună și obțin venituri destinate pentru a achiziționa și consuma bunuri de care au nevoie pentru a-și satisface nevoile, dar care și economisesc parte din veniturile castigate. Astfel din punct de vedere economic menajul desemnează unitatea care consumă. Din activitatea economică, menajele realizează venituri care le permit să-și susțină consumul. Ele se disting în: menaj individual, format din ocupanții unei locuințe și menaj colectiv, format din persoane care locuiesc împreună în camera individuale sau colective și care fac anumite cheltuieli în comun.

Administrațiile sunt agenți economici care produc bunuri sub forma serviciilor, necesare satisfacerii de nevoi colective ce rezultă din faptul că oamenii trăiesc în grupuri, bunurile respective ajungând direct la consumator, fără a deveni mărfuri. Există: administrații publice, ca și exemplu avem statul, ministerele, primăriile, armata și lista poate continua și administrații private, ca și exemplu avem sindicatele, partidele politice, fundațiile.

Consumatorii (familiile), producătorii (afacerile) și autoritatea de reglementare a pieței (condiție). Toate au un rol diferențiat și esențial, stabilind o relație strânsă între ele în mod obligatoriu. Diferitele activități economice vor fi corelate și, prin urmare, dependente una de

cealaltă. Astfel o familie, pe lângă consumatoare, este reprezentată și prin membrii săi care participă la munca productivă a unei companii, compania de consum fiind și prin rolul său de cumpărător de intrări. Guvernul poate juca un rol de consumator și producător în același timp, în anumite circumstanțe.

Agenții economici vor genera bogăție cu potențialul de a aduce beneficii tuturor actorilor. Atunci când fiecare dintre acești agenți este capabil să își îndeplinească rolurile respective în cadrul relațiilor existente între ei, este posibil ca economia să funcționeze satisfăcător, aducând contribuția pozitivă și coerentă la societate așteptată. Dacă, dimpotrivă, acești agenți nu funcționează corect și datorită interdependenței lor, influența sa negativă asupra altor agenți ar putea afecta negativ economia generală.

Famiiliile sunt considerate unitățile economice care se ocupă de consum, definit ca un număr de oameni care împărtășesc coexistența. În sens economic și din perspectiva luată în considerare în această chestiune, familia ar putea avea chiar un singur membru sau mai mulți dintre ei, indiferent dacă sunt rude. Familia va fi agentul economic cu o mare dedicație consumului și, în același timp, va fi proprietarul resurselor de producție, oferind muncă.

Caracteristic regiunilor cu o dezvoltare mai redusă, o familie ar putea practica autoconsumul. Vor produce ei înșiși ceea ce ar consuma mai târziu. Familiile își împart veniturile în impozite, economii și consum; îndeplinirea rolului de proprietar al factorilor productivi. Deși sunt consumatori prin excelență, vor oferi aproape întotdeauna factorii de producție sub formă de muncă. Acesta este agentul economic care, pe baza unui buget limitat și a unor factori precum preferințele și gusturile lor, va căuta să-și satisfacă nevoile prin consumul de servicii și produse.

Aceștia sunt agenții însărcinați cu producerea de bunuri și servicii prin factorii de producție pe care îi asigură familiile. În schimbul acestor factori de producție, aceștia trebuie să plătească familiilor în schimbul muncii, al salariilor; în schimbul capitalului, dividendelor și dobânzii; sau chirii funciare. Atunci când sunt produse bunuri și servicii, acestea sunt oferite familiilor, statului sau altor companii pentru a fi consumate.

Companiile pot fi private, publice sau voluntare. Acestea sunt proiectate în căutarea celei mai mari utilități și beneficii pe care le pot obține. Ele pot fi clasificate ca unități de bază de producție, al cărui obiectiv sau rol primordial este fabricarea de bunuri și servicii care vor avea ca scop obținerea celui mai mare beneficiu posibil, ținând seama de limitările pe care le au atât tehnologice, cât și bugetare. Va fi esențial să poți desfășura această activitate, să ai o anumită cantitate de resurse și factori de producție, care pot fi cumpărați sau contractați către economiile interne.

În principal sunt luați în considerare trei factori productivi. Capital-fizic, unde sunt incluse instalațiile, utilajele etc. și capital-financiar, format din credite și bani. Al doilea dintre acestea pământul, conformându-l materiilor prime și resurselor naturale și în cele din urmă, munca umană, existând atât muncă intelectuală, cât și fizică.

Resursele productive sunt denumite ca (intrări) - intrări și (ieșiri) - ieșiri, în consecință pentru serviciile și bunurile obținute. Companiile ar putea fi considerate ca un sistem care permite transformarea intrărilor în ieșiri, folosind tehnologii specifice pentru aceasta.

Tehnologia poate fi definită ca aplicarea sau utilizarea concretă a cunoștințelor științifice, care vor da naștere la o combinație de intrări diferite sau factori de producție pentru a obține o producție dată. În fiecare scenariu istoric, vor fi disponibile alternative tehnologice particulare pentru fabricarea bunurilor.

Firmele, indiferent de domeniul de activitate, reprezintă acei agenți economici primari care utilizează capital și care sunt supuși acțiunii legii concurenței. Sub această denumire se

grupează de fapt toate unitățile instituționalizate autonome, a căror funcție de bază o constituie producerea de bunuri și servicii destinate pieței (denumite și bunuri comerciale sau marfă), au o existență materială și juridică recunoscută, sunt dotate cu patrimoniu, cu avere, ceea ce le conferă calitatea de centru autonom de decizii, adică pot să producă și să ia decizii în nume propriu și să-și asume riscuri.

Trăsături ale firmelor: sunt inițiatori de activitate economică și investitori, sunt creatori de locuri de muncă, posedă capital social, sunt surse de venit, desfășoară o complexă activitate de conducere și gestionare a factorilor de producție. Principalul scop al firmelor e obținerea de profit, iar maximizarea profitului funcția-obiectiv (funcția-scop). Domeniul lor de activitate e lumea afacerilor.

Cele mai importante funcții ale firmelor sunt: funcția de producție, funcția de cercetare-dezvoltare, funcția financiar-contabilă, funcția comercială, funcția de personal. Pornind de la aceste funcții, se poate aprecia că firma desfășoară o activitate complexă, fiind unitatea a cel puțin patru laturi sub care poate fi privită :

- ca o unitate tehnico-productivă și juridică - având profilul tehnologic, mijloace fixe, denumire, sediu, bază materială ;
- ca o unitate economico-organizatorică - având o structură de concepție și de proiectare (pe verticală = organizare pe locuri de muncă, secții și sectoare) precum și o structură funcțională (pe orizontală - organigrama = împărțirea pe birouri, servicii, departamente, compartimente)
- ca o unitate de personal - o comunitate de oameni cu diverse probleme sociale vizând angajări, salarizări, lichidări, concedieri, pensionări, etc.
- ca o unitate statistică - comercială, industrială, agricolă, etc., cu plan de activitate, cu raportări de date statistice, cu decizii, etc.

După domeniul de activitate firmele se clasifică în: firme industriale, agricole, comerciale, bancare, de prestări-servicii, de asigurare, etc.

După dimensiunea proprietății : mici, familiare, particulare; firme artizanale, meșteșugărești, cooperative; firme asociative (private); firme mixte (cu capital privat-public, sau național-străin).

După responsabilitatea proprietarului și a modului de asociere : firme individuale - sunt în general firme de talie mică, constituite în baza liberei inițiative (Legea 54/1990) bazate pe proprietatea privat-individuală și în care proprietarul firmei (patronul) e și întreprinzător, și conduce propria activitate după interesul său, după fler și după experiență. Sunt în general foarte flexibile și mobile, se adaptează ușor la cerințele pieței dar au marele dezavantaj că sunt vulnerabile și pot da ușor faliment, deoarece depind de credite bancare. Și firme societare - (societățile comerciale) au la baza proprietatea asociativă și formarea marelui capital social.

Statul este alcătuit din ansamblul instituțiilor publice ale unei națiuni. În afară de oferirea și solicitarea de bunuri și servicii în același timp, colectează impozite de la companii și familii care sunt destinate să-și gestioneze activitatea. Statul, prin instituțiile sale, va avea o intervenție variată în economie, va oferi și va cere bunuri, servicii și factori de producție, în același timp va colecta impozite pe care le va redistribui pentru a desfășura diverse activități. Unele dintre acțiunile sale relevante vor fi furnizarea țării de servicii și bunuri publice (universități, autostrăzi etc.), subvenționând companiile și familiile cu cele mai mari nevoi; gestionând și instituțiile lor. Va avea un rol de furnizor și solicitant al factorilor de producție pe piață. Statul va reglementa în mare măsură activitatea economică, asigurarea unui cadru legal pentru ca agenții să acționeze. Va deține o parte din factorii de producție ca materii prime, capital și resurse naturale. Acesta va

oferi societății o infrastructură suficientă, garantând că activitatea economică poate fi desfășurată în condiții adecvate.

Acesta va fi cel care oferă servicii și bunuri publice precum educația, justiția sau sănătatea. Acesta va folosi politica fiscală pentru a redistribui venitul, dedicând impozitele colectate subvențiilor salariale minime, alocațiilor de șomaj etc.

Agenții economici se raportează între ei și transcendent prin schimbul de bunuri și servicii. În acest proces activitățile economice Acestea vor fi împărțite în două tipuri fundamentale; cele ale activităților de consum și producție.

Activitățile consumatorilor vor fi desfășurate de familii atunci când vor continua să cumpere bunuri și servicii. În acest sens și, prin urmare, nu pot fi utilizate pentru a dezvolta producția altor servicii sau bunuri sau pentru a fi vândute la un preț mai mare. Mobilierul de uz casnic, mâncarea, îmbrăcămintea etc. ar putea fi considerate câteva exemple.

Activitățile de producție sunt desfășurate de stat și companii. Ei cumpără bunuri și servicii de la companii private sau publice, folosindu-le pentru a produce alte tipuri de bunuri sau produse care ar putea fi, de asemenea, vândute în cele din urmă.

Este exemplificat ceea ce s-a spus într-o fabrică auto, unde mărfurile ar putea fi motorul mașinii, ușile etc., acestea vor fi utilizate în produsul finit ca „bunuri intermediare”, sau ca produse care vor fi comercializate ulterior fără a fi supuse variației., deoarece au fost achiziționate servind ca piese de schimb.

Statul, precum și companiile pot achiziționa, de asemenea, bunuri de capital, produse care pot fi utilizate pentru producerea altor bunuri și servicii, fără a fi ele însele utilizate în consumul final și nici nu vor face parte din produsul finit.

Economia este susținută pentru a studia agenții economici, în afirmația că aceștia își asumă sau respectă principiul raționalității Există o serie de obiective definite spre care vor viza deciziile, având în vedere limitele care vor impune lipsa tipurilor de resurse disponibile.

Nevoile ființei umane care vor încerca să satisfacă diferitele activități economice vor avea de-a face cu resurse finite și nu în câteva cazuri dificil de realizat. Acesta este unul dintre motivele pentru care Structurile detaliate ale părților care participă la acest proces trebuie definite. Studiarea și înțelegerea lor va fi vitală pentru succesul economiei.

Comportamentul acestor agenți va fi întotdeauna un punct important de interes în economie, Acesta este motivul pentru care proiecția existentă în cunoașterea în profunzime a modului în care acești agenți procedează în mediul vieții economice a unei regiuni și în dezvoltarea producției, distribuției și consumului de servicii și produse aflate în circulație.

Piața bunurilor de consum - constă din ansamblul vânzărilor – cumpărărilor, al ofertei și cererii de bunuri materiale și servicii având ca destinație satisfacerea nevoilor personale și colective, precum și dintre toate cele operațiuni care se includ în comerțul cu ridicata și cu amănuntul. Complexitatea și eterogenitatea acestui segment de piață sunt condiționate în primul rând de diversitatea și dinamica bunurilor de consum de uz curent și de folosință îndelungată, bunuri alimentare și îmbrăcăminte. În funcție de starea obiectului supus vânzării - cumpărării în momentul tranzacției piața se prezintă sub două forme: piața reală și piața fictivă.

Piața reală exprimă cererea de bunuri sau servicii și de factori de producție prezentate în momentul tranzacției pe piața dată. În timp ce, piața fictivă care nu este altceva decât bursa de mărfuri presupune confruntarea dintre cerere și ofertă, care are loc sub forma circulației titlurilor de valoare.

Bursele de mărfuri sunt piețe caracteristice ce concetreză în același loc și în același timp o mare parte din cererea și oferta mondială de anumite produse pe care se desfășoară curent

tranzacțiile de vânzare cumpărare, după o procedură specială motivate atât de nevoi reale cât și de intenții speculative. În general bursele de mărfuri sunt specializate pe produse sau grupe de produse. Obiectul tranzacțiilor la burse îl constituie bunurile fungibile sau cu un anumit grad de standartizare caracterizate prin omogenitate sub aspect calitativ. Printre aceste produse se înscriu îndeosebi materiile prime și alte produse cu caracteristici omogene, produse agroalimentare, animale vii, produse din lemn, combustibil, cauciuc, bumbac, piei brute, ect. În afară de omogenitate și grad mare de standartizare pentru a deveni obiect de comercializare la burse mărfurile trebuie să îndeplinească și alte condiții și anume: să fie mărfuri cu importanță strategică mare în consumul mondial așa încât piața lor să fie de mari dimensiuni și să angreneze un mare număr de agenți economici; să se caracterizeze prin oscilații mari și frecvente ale cotei și ofertei și respectiv ale prețurilor pentru a genera interesul vinuatorilor și cumpărătorilor. Mărfurile tranzacționate la bursă trebuie să fie depozitabile sau să ofere prin natura lor certitudinea existenței în stare de livrare la un moment dat.

Bursele de mărfuri se constituie și funcționează în principalele zone producătoare sau consumatoare ale unor astfel de produse. În vederea comercializării unei marfi la bursa oferantul trebuie să depună cererea de înscriere pe lista de cotare. La bursele cu acces limitat această cerere nu poate fi depusă decât de un membru al bursei. Odată cu aceasta se depune și o garanție de participare reprezentând de regula 10% din valoarea tranzacției.

Tranzacțiile se negociază și se încheie public pe așa numitul ring al bursei care reprezintă de regulă un perimetru circular la parterul edificiului bursei. Tranzacțiile se desfășoară sub supravegherea administrației bursei. Specific bursei este faptul că atât cantitatea cât și calitatea mărfurilor sunt standartizate. Unitatea de mărfuri poartă denumirea de contract sau loc, desemnând o cantitate fixă din marfa respectivă. Prețurile de bursa, denumite cotații se stabilesc zilnic pentru toate categoriile de tranzacții și se afișează public la închiderea sesiunilor de vânzare de seara sau de dimineața și de seara. Cotațiile afișate pot fi efective sau nominale.

Cotațiile efective se stabilesc pe baza tranzacțiilor efective încheiate în cursul zilei. Cotațiile nominale se stabilesc pentru acele mărfuri care se comercializează curent la burse dar pentru care nu s-au încheiat tranzacții pe parcursul mai multor zile din lipsă de cerere sau de ofertă. După modul de determinare cotațiile pot fi: cotații medii, calculate ca medie zilnică; cotații limită, care se calculează ca medii ale prețurilor minime sau ale prețurilor maxime; cotații de lichidare, calculate după metodologii deosebit de complexe de casa de clearing.

Una dintre particularitățile comercializării prin burse, constă în faptul că marfa supusă vânzării-cumpărării nu trebuie să fie întotdeauna prezentă, ci doar atesta existența ei, prin documente. Mai mult, uneori, marfa nici nu se află încă în proprietatea vânzătorului, la data încheierii tranzacției nepunându-se nici problema atestării existenței ei.

În funcție de acest aspect, putem distinge mai multe tipuri de operațiuni la bursă și anume: tranzacție pe bani gata- este tranzacția la care livrarea mărfurilor și plata lor au loc imediat după încheierea contractului și tranzacție la termen în care livrarea mărfurilor convenite se face la o dată ulterioară, uneori destul de îndepărtată.

Operațiunile la termen mai pot fi clasificate și în operațiuni ferme și operațiuni cu primă. Operațiunile ferme presupun executarea contractului prin livrare efectivă a mărfurilor și achitarea prețurilor la termenul convenit. Operațiunile cu primă se mai numesc și operațiuni reziliabile deoarece la termenul de încheiere a poziției fie vânzătorul fie cumpărătorul pot renunța la contract dacă nu și-au realizat intențiile speculative.

În primul rând bursele sunt cele mai importante centre de recoltare prelucrare și difuzare a informațiilor privind conjunctura piețelor naționale și internaționale. Bursele polarizează cele

mai diverse informații din toate colțurile lumii și din toate domeniile: economic, politic, social, tehnic, științific, ect. Zgomotul bursei este un adevărat ecou al pulsului cererii și ofertei al ritmului producției, tensiunilor monetare, grevelor, ciclurilor electorale. În al doilea rând bursele ca forma de instituționalizare a cererii și ofertei se constituie într-unul din cele mai importante mecanisme de formare a prețurilor la numeroase materii prime și semifabricate și de prospectare a evoluției lor. În al treilea rând bursele joacă rolul de piețe caracteristice pentru majoritatea produselor care constituie obiectul lor de activitate. În al patrulea rând bursele de mărfuri îndeplinesc funcția de divizare și preîntâmpinare a riscurilor.

Fără să aibă o dimensiune speculativă piața de capital este oarecum o suprastructură. Prin intermediul pieței de capital se creează resurse pentru economia reală iar instituțiile din acest sistem pot evalua cu un grad ridicat de sensibilitate eficiența alocării resurselor din economie.

Economiile naționale se caracterizează prin existența și funcționarea unor piețe monetare și de capital mai mult sau mai puțin dezvoltate. Adesea este greu să se facă o delimitare netă între cele două tipuri de piețe întrucât în realitate ele se întrepătrund și se interconstruiesc.

Piețele de capital spre deosebire de cele monetare sunt specializate în efectuarea de tranzacții cu active financiare cu scadențe pe termeni medii și lungi. Prin intermediul lor capitalurile disponibile sunt dirijate către agenții economici naționali sau de pe piețele altor țări unde nevoile de capital depășesc posibilitățile monetare impun anumite restricții privind accesul la resursele financiare interne.

Piața capitalului sau piața activelor financiare o definim aici ca loc de întâlnire între nevoile de resurse bănești ale întreprinderilor și disponibilitățile bănești ale menajelor, ale gospodăriilor de familie. Piața capitalului se referă la achizițiile și vânzările de titluri de valori cu o scadență mai mare de un an. Aceste deplasări de capitaluri financiare de pe o piață națională către altă piață au condus practic la crearea și funcționarea în afara piețelor interne de capital a unei piețe internaționale de capital.

Una din cele mai importante funcții ale piețelor de capital constă în emisiunea și plasarea de valori mobiliare din însărcinarea emitentilor sau debitorilor, adică vânzarea pentru prima oară de acțiuni, obligațiuni și a altor titluri către deținătorii de capitaluri financiare disponibile. Pe aceste piețe se vând valori mobiliare emise de unele entități care au nevoie de capital financiar și se cumpără de alte entități care dispun de economii și de capitaluri pe termen mediu și lung.

În structura piețelor de capital se includ atât piețele naționale cât și europiețele. În funcție de natura valorilor mobiliare emise și negociate piața de capital îmbracă în principal două forme: piața acțiunilor și piața obligațiunilor, pe care circula titluri naționale și străine.

Piața obligațiunilor se clasifică în piața obligațiunilor interne și piața obligațiunilor externe. Piața obligațiunilor interne prezintă negocierea titlurilor de credit emise în moneda națională, ofertanții și investitorii fiind rezidenți ai țării pe teritoriul căreia funcționează piața respectivă.

Piața obligațiunilor străine reprezintă o formă importantă și clasică a pieței internaționale de capital și constă în emisiuni internaționale plasate în țara în a carei monedă se exprimă titlurile respective.

Cererea de capital financiar este reprezentată de sectorul public și privat (BIRD, BEI, BAD, BERD, ect.). Oferta de capital este făcută de către deținătorii de capitaluri financiare, reprezentați de organizații economice, bănci, case de economii și asigurări, ect.

Piețele de capital sunt formate din două segmente distincte și interdependente: piața primară și cea secundară. Piața primară servește la prima plasare a emisiunilor de valori mobiliare pentru atragerea capitalurilor financiare disponibile pe termen mediu și lung atât pe piețele interne cât și pe piețele internaționale de capital. Piața secundară reprezintă titluri

mobiliare care eu fost deja puse în circulație. Ea oferă pe de o parte posibilitatea valorificării acțiunilor și obligațiunilor înainte ca acestea să aducă dividende sau dobânzi, iar pe de altă parte garanția că titlurile mobiliare au valoarea și pot fi reintroduse oricând în circuitul financiar.

Piața secundară poate fi considerată o piață absolută în ceea ce privește reglarea liberă a cererii și ofertei de valori, nevoia de capital și starea economiei naționale.

Bursele de valori sunt instituții de o importanță deosebită în ansamblul mecanismelor de reglare a economiei de piață deținând o poziție dominantă pe piețele interne de capital și pe piața internațională. Bursele de valori reprezintă piețe de capital oficial unde se vând și se cumpără valori mobiliare.

Obiectul tranzacțiilor la bursele de valori îl constituie drepturile de proprietate asupra valorilor mobiliare, adică asupra obligațiunilor, efectelor de comerț, acțiunilor și altor titluri de proprietate.

Obligațiunea este o hârtie de valoare care se obține prin acordarea unui împrumut pe o perioadă determinată în schimbul unui procent fix de profit denumit cupon. Obligațiunile implică pentru deținătorii lor cel mai scăzut grad de risc, deoarece sumele convenite cu titlu de cupoane sunt garantate indiferent de rezultatele financiare ale firmei emitente. După scurgerea perioadei de timp pentru care este emisă, obligațiunea este rascumpărată de emitent, iar în acest interval deținătorul ei încasează un venit fix.

Acțiunile sunt hârtii de valoare care atestă acordarea de împrumut pe o perioadă nedefinită contra unui profit numit dividend. În funcție de mărirea dividendului acțiunile pot fi preferențiale și obișnuite. În cazul acțiunilor preferențiale, procentul de profit este fix. Acțiunile obișnuite implică un grad mai mare de risc dar și șanse mai mari de câștig, deoarece mărirea dividendului este variabilă în funcție de rezultatele financiare ale firmei. Din veniturile totale ale firmei se scad cheltuielile denumite "costuri de lucru" pentru a determina profitul de lucru. Din acestea se deduc cupoanele și impozitele rămânând profitul net. Din profitul net se achită dividendele fixe, iar partea rămasă este alocată pentru acumulări și onorarea dividendelor la acțiuni obișnuite.

Înființarea și funcționarea burselor de valori au loc pe baza normelor și reglementărilor juridice, adoptate în fiecare țară, cu privire la activitatea instituțiilor.

Tranzacțiile la bursele de valori se efectuează prin intermediul „brokerilor” și a „jobberilor”. Brokerii sunt agenți de schimb care primesc și supun spre executie ordinele de vânzare cumpărare ale efectelor financiare. Ei adresează aceste ordine jobberilor. Jobberul se află la panoul de cotații pe care afișează inițial cotațiile de deschidere. Cursul de cumpărare al efectelor financiare este sensibil mai mic decât cursul de vânzare.

În anul 1971 în SUA s-a creat bursa informatizată NASDAQ (National Association of Securities Dealers Automated Quotations System). Este o piață specială ce se deosebește de cele clasice atât prin modul de organizare și funcționare cât și prin tehnicile de lucru specifice folosite, este bazată pe un sistem informatic care prelucrează automat tranzacțiile încheiate, nu există un loc fizic unde se întâlnesc cei care vând și cei care cumpără titluri. Bursa NASDAQ se deosebește de cele clasice și în ceea ce privește rolul pe care-l are - stabilirea prețului titlurilor oferite și solicitate de clienți. Are un grad de lichiditate și competitivitate ridicat. Majoritatea titlurilor cotate la bursa NASDAQ aparțin societăților tinere și de mărime mijlocie, în principal din sectoarele de vârf ale economiei.

Capitolul 6: Statul și economia de stat

Rolul statului în economie constituie de mult timp obiect de controversă între economiști, unii fiind mai degrabă favorabili statului neutru, iar alții, dimpotrivă, statului intervenționist, implicat puternic în viața economică și socială.

În secolul XVIII și în prima jumătate a secolului XIX, economiștii „clasici” (A. Smith, J. B. Say, D. Ricardo, J. St. Mill etc.) au considerat că statul trebuie să aibă exclusiv funcții „regaliene”: justiție, menținerea ordinii, diplomație, apărare etc., funcții necesare pentru impunerea respectării contractelor și drepturilor de proprietate. În concepția acestora, într-un stat care protejează libera concurență și elimină barierele din calea liberului schimb („statul-jandarm”), piața tinde natural să se autoregleze și să ducă la alocarea optimă a resurselor (*laissez faire et laissez passer, le monde va de lui même*). Ca urmare, bugetul de stat are doar sarcina să finanțeze cheltuielile pentru întreținerea poliției, justiției, armatei și diplomației. Orice alte cheltuieli publice, mai ales cele din domeniul economic și social, nu corespund rolului autentic al statului și pot afecta libertatea individuală, inițiativa privată și legile naturale ale economiei de piață.

Astfel, școala de gândire „clasică” susține liberalismul economic și neimplicarea statului în economie. Ea pledează pentru *laissez faire* și pentru a libertatea piețelor de a se autoregla prin acțiunea „mâinii invizibile”:

Nu ne așteptăm să primim bucatele pentru cină prin bunăvoința măcelarului, a berarului sau a brutarului, ci datorită faptului că ei își urmăresc propriile interese. Nu ne adresăm umanității din ei, ci iubirii lor de sine – și nu le vorbim niciodată despre nevoile noastre, ci despre avantajele lor. (A. Smith, *Avuția națiunilor*, Publica, Buc., 2011. p. 80).

Istoria dovedește, fără echivoc, că există o relație între libertatea politică și piața liberă. Nu cunosc nici un exemplu de societate care, în timp sau în spațiu, să fi cunoscut într-o largă măsură libertatea politică, fără a fi folosit ceva comparabil cu piața liberă pentru a-și organiza grosul activității economice. (M. Friedman, *Capitalism și libertate*, Ed. enciclopedică, Buc., 1995., p. 21).

Pe scurt, economiștii „neoliberali” au pledat pentru dezangajarea statului din economie (privatizare), dereglementarea activității economice (renunțarea de către stat la asumarea unor sarcini regaliene, cum ar fi, de exemplu, stabilirea unor norme, reguli și proceduri în diverse domenii ale vieții economico-financiare), reducerea cheltuielilor publice și liberalizarea comerțului exterior și a fluxurilor de capital internaționale. Această doctrină a prevalat multă vreme în lumea anglo-saxonă și la instituțiile economice internaționale, îndeosebi la Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială.

Dezvoltarea științei economice, mutațiile apărute în funcționarea economiei de piață și celelalte evenimente marcante ale secolului XX au dus treptat la redefinirea rolului statului.

În primul rând, în a doua jumătate a secolului XIX, însuși rolul „statului-jandarm” a crescut. Astfel, preocuparea pentru promovarea unei concurențe echitabile și evitarea concentrării excesive a activităților economice, precum și dorința de a crea consumatorilor posibilitatea de a se informa corect și de a alege liber între produsele și serviciile oferite pe piață au dus la adoptarea primelor legi anti-trust (SUA, 1890 și 1914). Economiiștii „neoclasici” de la sfârșitul

secolului XIX și începutul secolului XX (S. Jevons, A. Marshall și A. Pigou – școala de la Cambridge; C. Menger, E. Böhm-Bawerk și F. Wiese – școala austriacă; L. Walras și V. Pareto – școala de la Lausanne) au acceptat, în general, această creștere a rolului economic al statului pe considerentul că tocmai în această calitate de „paznic” al piețelor statul trebuie să intervină pentru a crea și a impune respectarea condițiilor concurenței perfecte: libertatea afacerilor; libertatea de mișcare a capitalului și mâinii de lucru; transparența informațiilor; posibilitatea de comparare a diverselor produse și servicii existente pe piață; prezența pe orice piață a unui număr suficient de mare de producători și de cumpărători astfel încât prețurile să se formeze liber, ceea ce presupune, în principal, absența monopolurilor; etc.

Pe de altă parte, la sfârșitul secolului XIX, unii lideri politici din țările occidentale au luat o serie de măsuri care au produs o schimbare istorică a rolului statului în societate. Astfel, Bismark - în Germania, Gladstone și Disraeli - în Marea Britanie, urmași apoi de F. Roosevelt - în SUA au introdus conceptul responsabilității statului pentru bunăstarea populației. Acest nou tip de stat a fost numit „stat social” (Social State) sau „stat providență” (Welfare State).

Indiferent de denumire, principala sa caracteristică este că guvernul acționează asupra mecanismelor pieței pentru a-i proteja pe cetățeni de evenimentele neprevăzute și pentru a le asigura un nivel de trai minim. De asemenea, la sfârșitul secolului XIX, statul a încercat să răspundă aspirației la progres social, intervenind în relațiile sociale în calitate de modelator al societății („pedagog social” – P. Rosanvallon). El a devenit astfel „coloana vertebrală a națiunii” și principalul mijloc de dezvoltare a acesteia.

Necesitatea creșterii rolului statului era sugerată, de asemenea, de dezvoltarea microeconomiei. Astfel, încă înainte de primul război mondial, economiștii din școala „economiei bunăstării” (welfare economics), cum ar fi, de exemplu, A. Marshall și A. Pigou, au afirmat că statul trebuie să intervină prin impozite, subvenții sau reglementări ca urmare a existenței efectelor („externalităților”) negative (poluarea), ori pozitive (cercetarea). De asemenea, ei au susținut că statul trebuie să finanțeze prin impozite anumite bunuri și servicii „publice”, cum ar fi, de exemplu, iluminatul stradal, construcția de căi ferate și drumuri, canalizarea unor râuri etc., pe care piața nu le poate produce spontan.

În al doilea rând, experiența crizei din anii 1929-1933 a marcat puternic analizele economice lui J. M. Keynes. Conform cunoscutei sale lucrări, Teoria generală a ocupării forței de muncă, a dobânzii și a banilor, procesele de autoreglare ale economiei de piață nu conduc neapărat la alocarea optimă a resurselor. Astfel, în economiile contemporane, caracterizate prin rigiditatea prețurilor și a salariilor și prin incertitudine, funcționarea piețelor poate duce, din cauza anticipațiilor pesimiste ale consumatorilor și întreprinzătorilor, la șomaj ridicat și persistent. Ca urmare, este necesar ca statul să susțină creșterea economică și să stimuleze economia să tindă spre ocuparea deplină a mâinii de lucru prin efectuarea unor cheltuieli publice suplimentare și prin politici conjuncturale de relansare a cererii.

După cel de-al doilea război mondial, procesul de transformare a statului în „stat social” a continuat și s-a amplificat prin măsurile luate în majoritatea țărilor occidentale pentru protejarea cetățenilor față de marile riscuri ale vieții (șomaj, boală, bătrânețe) și prin redistribuirea autoritară a veniturilor în favoarea familiilor și indivizilor cei mai săraci.

De asemenea, chiar și în unele țări democratice și cu economie de piață, cum ar fi, de exemplu, Franța, statul și-a asumat sarcina planificării economiei. Limitându-se totuși la stabilirea unor obiective cantitative sau calitative, definite de comun acord cu partenerii sociali (patronate, sindicate), planul urmărea orientarea investițiilor în sectoarele prioritare pentru creșterea economică. De aceea, el a fost considerat un „reductor de incertitudini”.

Statul a devenit astfel un mare producător, prin intermediul mai ales al întreprinderilor publice, angajator al unui mare număr de salariați și un consumator important, ceea ce a dus la apariția unor relații de piață în cadrul sectorului public, căruia R. Musgrave i-a atribuit, în 1959, trei mari „funcții”: alocarea resurselor, stabilizarea economiei și redistribuirea veniturilor.

În aceste condiții, chiar și M. Friedman a admis că între curentul neoliberal și cel keynesian nu există nici o deosebire normativă sau ideologică, afirmând că: Azi toți suntem keynesieni. (Time, December 31, 1965).

Paralel cu aceste evoluții din lumea liberă, în URSS, țările central și est-europene, China comunistă și alte câteva țări comuniste sau cu guverne marxiste din Asia și Africa, a fost instaurată economia planificată. Acest tip de economie s-a caracterizat prin aceea că mijloacele de producție aparțineau statului (teoretic „întregului popor”), iar deciziile erau adoptate de aparatul de stat prin intermediul unui plan care stabilea obiectivele de producție pentru o perioadă de un an (plan anual) sau de mai mulți ani (plan cincinal). Eșaloanele inferioare erau obligate să execute sarcinile de plan primite, stabilind, eventual, unele detalii tehnice sau organizatorice. Angajații erau stimulați să muncească prin salariu, dar erau mobilizați în muncă și prin ample campanii propagandistice (mișcarea stahanovistă, întrecerea socialistă, munca patriotică etc.). De asemenea, ei puteau fi constrânși să muncească și, în general, să se supună planificatorilor prin diverse sancțiuni penale. Controlul îndeplinirii planului era exercitat de o ierarhie multistratificată (nomenclatură, securitate, birocrație etc.). La fel ca neîndeplinirea normelor de muncă de către angajați, nerealizarea sarcinilor de plan de către șefii de întreprinderi era adesea pedepsită penal. Organele de stat îi obligau, așadar, în diverse moduri, pe indivizi să se supună ordinelor de sus, iar, cu excepția vârfurilor nomenclaturii, această obligație era valabilă indiferent de poziția ierarhică sau statutul socioprofesional

Revenind la cazul țărilor occidentale, fenomenele care s-a manifestat începând cu anii 1970 au fost „stagflația”, creșterea șomajului, creșterea datoriei publice și imposibilitatea îndeplinirii funcțiilor „statului social”. În acest cadru, reflecția cu privire la rolul economic al statului a cunoscut o triplă mutație. În primul rând, legitimitatea acțiunii economice a statului a fost serios pusă sub semnul întrebării de către reprezentanții „teoriei deciziilor publice” (Public Choice Theory: K. Arrow, J. Buchanan și G. Tullock, A. Downs, M. Olson, A. Krueger, J. Bhagwati etc.), care au demonstrat că deciziile publice nu constituie reproduceri exacte ale preferințelor sau opiniilor unuia sau altuia dintre alegători, ci reflectă mai degrabă interesele electorale sau personale ale decidenților publici (politicieni, funcționari), decât interesul general.

În al doilea rând, s-a demonstrat că eficacitatea acțiunii statului s-a redus atât la nivel microeconomic (având în vedere încetinirea creșterii economice începând din 1973, iar apoi dificultățile cu care s-a confruntat protecția socială), cât și la nivel macroeconomic (date fiind deficiențele dovedite ale gestionării întreprinderilor publice și resurselor lor umane). În fine, mondializarea, construcția europeană și imperatiile modernizării economiei au determinat statele occidentale să renunțe la anumite instrumente folosite de unele dintre ele, cum ar fi, de exemplu, taxele vamale, controlul valutar, fixarea administrativă a prețurilor, plafonarea volumului creditului și dirijarea destinațiilor acestuia etc., în timp ce alte pârghii au fost transferate instituțiilor supranaționale (Uniunea Europeană, Banca Centrală Europeană, Organizația Mondială a Comerțului etc.) sau unor autorități administrative independente.

În aceste condiții, abordarea „neoliberală” dezvoltată mai ales de reprezentanții moderni ai școlii austriece (L. Mises, F. Hayek, I. Kirzner, M. Rothbard, J. Huerta de Soto etc.), dar și de alți autori, ca M. Friedman și J. Baechler, a arătat că ceea ce este important nu este volumul, ci caracterul activității guvernului. După cum arată F. Hayek:

O economie de piață funcțională presupune anumite activități din partea statului; există altele, care pot ajuta la funcționarea economiei; în fine, pot fi tolerate multe alte acțiuni ale statului, cu condiția ca ele să fie compatibile cu funcționarea pieței. Există, însă, acțiuni contrare însuși principiului pe care se întemeiază o societate liberă și care trebuie excluse din principiu, pentru ca aceasta să funcționeze. În consecință, un guvern care este relativ inactiv, dar care comite astfel de erori poate contribui în mult mai mare măsură la slăbirea economiei de piață decât unul care este mai preocupat de problemele economice, dar care se limitează la acțiuni care asistă forțele spontane ale economiei.” (F. Hayek, *Constituția libertății*, Institutul European, Iași, 1998, p. 238-239).

În ceea ce privește sistemul economic din țările comuniste, acesta a părut eficace o anumită perioadă, însă a început apoi să se confrunte cu mari dificultăți, care au dus până la urmă la prăbușirea sa anii 1980-1990. În acest cadru, în unele țări comuniste (Ungaria, Polonia, Cehoslovacia) au avut loc o serie de dezbateri, care au evidențiat uriașa risipă de resurse pe care o provoacă economia planificată și totala irelevanță teoretică și practică a catehismului ideologic numit „economia politică a socialismului”. Ca urmare, unii economiști (J. Kornai, E. Lipinski, W. Brus, O. Sik) au pus deschis problema schimbării sistemului economic existent, chiar dacă se menține controlul partidului. După 1985, când în URSS a început „perestroika” și „glasnost”, chiar și în această țară gândirea economică oficială a fost acuzată de faptul că nu ține seama de realități și a apărut o școală de gândire economică empirică și aplicativă (T. Zaslavskaya, A. Aganbegyan etc.), care, după 1990, va constitui baza teoretică a unor programe de reformă. Nimic asemănător nu a existat în gândirea economică din România, unde singurele lucrări publicate după 1985 au fost, la fel ca înainte, cele cu caracter encomiastic. Nici măcar dezbaterile prilejuite de „perestroika” și „glasnosti” nu au avut practic nici un impact asupra economiștilor români, deoarece presa românească nu a informat deloc despre aceste dezbateri, iar ziarele sovietice (la fel ca cele occidentale) nu se găseau practic în România. Prinsă în plasa național-comunismului și subordonată cultului personalității lui N. Ceaușescu, gândirea economică românească a fost în ajunul căderii comunismului într-o situație complet diferită și mult mai gravă comparativ cu alte țări comuniste. Abia după 1989, unii economiștii români au început să recupereze decalajul. (v. Cerna S., *Gândirea economică românească în perioada postcomunistă*, *Academica, Academia Română*, nr. 4-5, aprilie-mai 2012, Anul XXII, 258-259, p. 44-56, *Oeconomica*, 2, 2012, <http://www.ecol.ro/>).

În pofida acestor multiple puneri în cauză, așteptările pe care cetățenii le au față de stat se mențin foarte mari. Astfel, cetățenii-consumatori continuă să ceară insistent statului să îi protejeze împotriva unor evenimente, care, în trecut, erau unanim considerate fatalități (catastrofe naturale, schimbări climatice, epidemii etc.) și adesea împotriva noilor riscuri născute din dezvoltarea industrială (poluare, contaminarea alimentelor, efectul de seră etc.). De asemenea, confrunțați cu un mediu complex și în rapidă schimbare, producătorii privați (întreprinderi, gospodării familiale etc.) pretind, în general, ca statul să fie un „reductor de incertitudini”, adică să fie un „stat strateg” care să le pregătească viitorul. În fine, economiștii, politicienii și jurnaliștii afirmă adesea că acest „stat strateg” trebuie să coordoneze și să sprijine inițiativele private pe diverse căi: crearea unor rețele de întreprinzători, discursuri mobilizatoare în favoarea unor proiecte strategice (răspândirea Internetului, încheierea unor „acorduri sociale”), subvenționare unor programe de cercetare-dezvoltare ș.a.m.d.

În ceea ce privește România, concepția etatistă este în continuare foarte influentă, fiind împărtășită de o mare parte a elitelor academice și economice, de numeroși politicieni și, în general, de generația adultă din România, care nu se pot debarasa de trecutul comunist, rămân

receptive la ideile de colectivism, paternalism și egalitarism și rezistă reformelor politice, economice și morale necesare pentru finalizarea tranziției la economia de piață. (Pentru o analiză a cauzelor acestei situații, v. lucrarea autorului: Sunt capabile elitele românești să regândească rolul economic al statului?)

În cadrul economiei de piață a fiecărei țări s-a impus, în ultimul secol, îmbinarea crescândă a mecanismului întemeiat pe legitățile obiective cu realizarea unor intervenții adecvate ale statului, respectiv ale guvernului în viața economică și socială. În mod firesc, activitatea statului poate contribui în mare măsură la atenuarea și eliminarea decorelărilor manifestate în fiecare țară, între economia reală și cea nominală, astfel încât să se realizeze o creștere economică susținută și o înaltă eficiență economică, socială și ecologică. În fond, prin aceasta se realizează parțial rolul activ și pozitiv al statului în viața economică și socială.

O dată cu dezvoltarea și diversificarea economiei moderne, statului i-au fost impuse din ce în ce mai multe competențe și responsabilități. Este vorba, îndeosebi, despre serviciile pe care economia privată, prin natura sa, nu le poate oferi. Trebuie să luăm în considerare faptul că o economie modernă nu se poate constitui fără intervenția statului, nu reușește să ajungă și să se mențină la un nivel performant și să realizeze un progres general continuu. Pot interveni operațiuni de amploare riscante și păgubitoare, pot exista crize și recesiuni dureroase și de lungă durată. Măsurile adecvate care trebuie luate pentru a le controla sunt foarte controversate, dar nu există nici o îndoială că statul este cel care are competența și responsabilitatea să le ia. Statul capătă misiunea de a corecta lipsurile dovedite ale pieței și practicii, printr-o ordine economică modelată conștient. Această politică a ordinii economice ar trebui să creeze, pe de o parte, cadrul sistemului și structura economică pentru concurența totală și acolo unde acest lucru nu a fost posibil sau unde, din motive de rațiune economică sau socială, nu este indicat. Statul în general și guvernul în special se află în întreaga lume în centrul atenției politicienilor, oamenilor de afaceri, economiștilor, juriștilor etc. Investigațiile efectuate pe baza literaturii examinate, ne-au condus la concluzia că, în calitate de mecanisme de reglare a activității economice, piața și statul prezintă atât avantaje, cât și dezavantaje evidente.

Astfel, piața:

- stimulează producătorii să realizeze bunurile cerute de consumatori;
- impulsionează calificarea indivizilor;
- încurajează consumatorii să folosească în mod economic resursele rare; – oferă un grad înalt de libertate economică;
- oferă informații asupra condițiilor locale; – este un mecanism impersonal, care, prin natura lui, nu poate fi corupt.

Totodată s-au pus în evidență unele limitări și dezavantaje ale pieței, printre care menționăm următoarele:

- nu oferă celor slabi și lipsiți de speranță aceleași șanse;
- generează instabilitate economică; – provoacă atitudini monopoliste;
- nu stimulează reducerea unor efecte colaterale, cum ar fi de exemplu poluarea;
- nu funcționează în anumite domenii, cum ar fi apărarea;
- prin reclamă se forțează cererea consumatorilor.

Aceste dezavantaje și limitări oferă argumente pentru intervenția statului. Motivele pentru care statul intervine în economie pot fi sintetizate astfel:

- promovarea bunurilor publice;

- intervenția în domeniul externalităților, încurajând activități care au efecte externe (de exemplu, vaccinarea împotriva anumitor boli) sau descurajând pe cele care au costuri externe (exemplu, poluarea aerului);
- încurajarea consumului bunurilor de merit, descurajarea și interzicerea produselor nocive; ajutorarea celor săraci;
- asigurarea unui nivel ridicat de utilizare a forței de muncă;

Printre criticile aduse intervenției statului se menționează următoarele:

- statul este un rău gestionar. Conform unor păreri, întreprinderile publice sunt mai puțin bine conduse. Reglementarea se opune libertății de piață. Pe această bază s-au produs dereglementări importante, mai ales după 1970, în Franța, în Marea Britanie și SUA.
- impozitele și cheltuielile publice sunt prea ridicate.
- sunt prea mulți funcționari publici sau aceștia nu sunt repartizați corespunzător pe domenii. deficitele bugetare sărăcesc țara și colectivitățile locale.

În literatura occidentală se vorbește despre o adevărată criză a statului providență, deoarece creșterea cheltuielilor sociale frânează dinamismul economic. În acest sens, se identifică o triplă criză:

- criza financiară, deoarece criza economică reduce încasările și sporește cheltuielile pentru protecție socială;
- criza de eficacitate, datorită menținerii unor inegalități sociale;
- criza de legitimitate, datorită incriminării unor principii de redistribuire și solidaritate. Prăbușirea regimurilor totalitare din țările Europei Centrale și de Est, unde regula era omniprezența statului, a oferit prilejul unor critici, în sensul că, el îndeplinește prea multe funcții și le îndeplinește rău, că este tentacular, neproductiv și că limitează avântul economic. În țări ca SUA, Marea Britanie, Franța s-a manifestat tendința de a reduce din competențele statului și a lăsa loc liber concurenței și inițiativei private.

Cu toate acestea, șomajul nu a dispărut, iar creșterea economică nu s-a instaurat permanent în aceste țări. Unii autori susțin că în SUA creșterea economică din anii '50 și '60 s-a datorat investițiilor statului, de asemenea că, în Franța, cel puțin 1/6 din creșterea valorii adăugate provine din calificarea forței de muncă asigurată de stat (Vatimbella, 1994). În schimb, nu trebuie uitat că liberul schimb a devenit posibil prin creșterea intervenției publice, care a fixat cadrul activității și a stabilit regulile acesteia. În optica liberală, statul este inefficient și periculos (Chatelus, Fontanel, 1993). Contestația liberală pune în cauză legitimitatea statului și a intervenției sale și cere în esență limitarea intervenției acestuia.

Criticile aduse vizează:

- statul instabil (prelevările obligatorii indică o parte crescândă din PIB, reducând astfel partea economiei productive, descurajând prin fiscalitate eforturile și inițiativele);
- statul parazit (prelevările gestionate de stat în dauna economiei productive finanțează cheltuielile inutile sau mai puțin eficiente; eșecul politicilor redistributive, care nu pot suprima sărăcia); –
- statul opresor (hipertrofia acestuia distruge principiile pe care se sprijină o societate de libertăți individuale).

Această contraofensivă liberală urmărește un stat minimal, susținând indivizii și întreprinderile. Se are în vedere reducerea puterii statului, în exercitarea funcțiilor sale suverane, lăsând pentru rest să joace regulile pieței. Pentru aceasta se urmăresc efectuarea de privatizări, dereglementarea activităților supuse controlului, reducerea sau cel puțin stabilizarea prelevărilor obligatorii.

Într-o economie de piață, guvernul nu este despovărat de responsabilitățile economice și sociale. Toate economiile de piață moderne sunt economii mixte, în sensul că în timp ce majoritatea deciziilor economice sunt luate fără intervenția guvernului, anumite decizii sunt însă încredințate guvernului, din diferite motive, cum ar fi acelea de a asigura: reguli stabile care să protejeze proprietatea privată, concurența efectivă și schimbul liber de bunuri și servicii, un cadru legal pentru faliment și reorganizarea individuală. Aceste precondiții de bază sunt esențiale pentru ca o economie de piață să funcționeze adecvat. În acest sens, J.K. Galbraith (1962) consideră că „sprijinul administrației de stat este vital pentru dezvoltarea economiei”, indiferent dacă este sub formă de piață pentru produse, de sursă de capital pentru încurajarea și finanțarea dezvoltării de noi produse și procese, de garanții împotriva riscurilor intrinseci ale unei astfel de dezvoltări, fie pentru a furniza forța de muncă calificată, a construi infrastructura, fie, în sfârșit, pentru a salva întreprinderile falimentare sau cărora nu le merge bine afacerile etc. Pe lângă acestea, guvernul are de jucat un rol economic important și util și din alte motive. Atunci când piețele dau greș, guvernul poate și trebuie să sprijine restabilirea lor. Desigur, nu numai piețele dau greș, ci și guvernele. De aceea este întotdeauna important să ne asigurăm că eșecurile pieței, care sunt diminuate sau eliminate de către guvern, nu sunt înlocuite cu eșecuri ale guvernului de o gravitate similară sau chiar mai mare.

Modul de orientare și control al activității economice de către guvern trebuie să servească interesului general al societății.

- În concepția lui J.K. Galbraith (1996) există patru factori care obligă la o intervenție și la un control al statului, și anume:
 - nevoia de a proteja acum și în viitor planeta, anumite reglementări care previn distrugerea mediului înconjurător;
 - necesitatea de a-i proteja pe cei mai vulnerabili dintre angajați în sectorul productiv față de efectele negative ale mecanismului economic;
 - tendința mai mult decât ocazională a economiei de a produce și vinde bunuri de larg consum cu deficiențe tehnice sau care pot aduce prejudicii de ordin fizic;
 - înglobarea de către sistem a unor tendințe cu caracter de autodistrugere a propriilor funcții ce au o oarecare eficiență.

Fiecare dintre acești factori, dă naștere unui conflict pronunțat între cei care văd sistemul ca pe o forță independentă și cei care consideră binevenite unele măsuri corective și de protecție. Deși dimensiunea și conținutul implicării statului, respectiv a guvernului, în programele economice și sociale a fost și este extrem de controversată, totuși în țările cu o economie de piață modernă, autoritățile statului joacă un rol deosebit de important în desfășurarea activității economice și sociale. În aceste state, primul rol al guvernului este realizarea educației publice. Educația generală a facilitat stabilitatea politică, care reprezintă o precondiție a dezvoltării economice eficiente pe termen lung. Experiența țărilor din Asia de Sud-Est a relevat că niveluri înalte de economisire pot fi atinse printr-o educație generală, egalitară și că acumularea de capital uman este tot atât de importantă – dacă nu chiar mai importantă – decât creșterile capitalului fizic.

Al doilea rol al guvernului este cel de promovare a tehnologiei. În unele țări dezvoltate, chiar de la începutul secolului al XIX-lea, cercetarea a fost sprijinită și prin instituirea unui sistem al proprietății intelectuale. Guvernele acestor țări au sprijinit cercetarea și au înregistrat succese extraordinare. Creșterea remarcabilă a productivității în sectorul agricol este în mare măsură atribuită sprijinului acordat de guvernul SUA cercetării și diseminării rezultatelor ei. Al treilea rol al guvernului este cel de sprijinire a sectorului financiar care este responsabil de

utilizarea resurselor de capital în modul cel mai eficient. El se ocupă de colectarea, prelucrarea și răspândirea informației, mai precis în domeniile în care eșecurile pieței sunt cel mai adesea înregistrate. Guvernele au jucat un rol activ în asigurarea securității și solidarității instituțiilor financiare, în crearea noilor instituții și piețe, pentru a umple golurile din sectorul privat. Cel de-al patrulea rol al guvernului este cel de investire în infrastructură, incluzând instituții, dar și drumuri și sisteme de comunicații.

Guvernele țărilor dezvoltate economic au creat infrastructuri instituționale în cadrul cărora piețele competitive să poată să se dezvolte. Abia recent, de când fostele economii socialiste se luptă să devină economii de piață, specialiștii au devenit mai deplin conștienți de importanța infrastructurii instituționale, care include drepturile de proprietate, legile privind contractele, falimentul și politicile de promovare a competiției acolo unde este vitală și de dereglementare a piețelor. Al cincilea rol al guvernului este cel de prevenire a degradării mediului. Deși economiștii au dezbătut necesitatea acțiunilor guvernului pentru corectarea eșecurilor pieței, conceptul de protecție a mediului a fost larg acceptat abia în ultimul sfert de veac. Politicile pentru un mediu sănătos nu ar trebui privite ca un lux, ci ca o necesitate vitală a dezvoltării societății. Desigur, reglementarea guvernamentală nu privește numai răspunsul la poluare, ci și acordarea unei largi serii de stimulente inovatoare și flexibile care pot fi folosite în scopul de a determina pe cei ce poluează să purifice activitățile respective. Al șaselea rol al guvernului este crearea și menținerea unei rețele de asigurări sociale, inclusiv la serviciile de sănătate. În unele cazuri, aceste activități pot fi justificate în termeni de utilitate: ele contribuie la creșterea productivității muncii și asigură stabilitatea politică, reducând opoziția la schimbare. Dar ele, pot fi justificate și în termeni de valori fundamentale. Îmbunătățirea condițiilor de sănătate reprezintă o ameliorare a standardului de viață.

Guvernul intervine nu numai pentru a corecta disfuncționalitățile pieței, ci și pentru orientarea și controlul activității economice și sociale. În general, se poate spune că sarcina principală a autorităților într-o economie de piață este de a se asigura că prețurile reflectă, în cel mai mare grad posibil, penuria, raritatea relativă a diferitelor bunuri și servicii. În cazul în care există un monopol al producătorilor, acest lucru nu se va întâmpla, producția va fi prea mică și prețurile vor fi prea ridicate. Atunci când prețurile nu reflectă raritatea relativă, înseamnă că piața nu și-a făcut datoria și trebuie să intervină guvernul pentru soluționarea problemei. În literatura recentă de specialitate se pune accent pe importanța mecanismelor și, implicit, a contractelor în guvernarea relațiilor economice. Eficiența acestor mecanisme depinde de natura pe termen lung a acestor relații.

Pentru țările în tranziție, inclusiv pentru România, îndatoririle statului sunt uriașe, incomparabil mai mari decât în țările capitaliste dezvoltate, deoarece, aici există o problemă de importanță istorică, de a construi o economie de piață funcțională și concurențială și de a stabili economia hiperreglementată moștenită de la socialism. Însă, cu toate că a avut loc o creștere impresionantă a problemelor economico-sociale de rezolvat, în aceste țări s-a înregistrat un proces de restrângere a rolului statului, de diminuare a posibilităților acestuia, cu toate consecințele nefavorabile binecunoscute. În general, statul trebuie să se implice acolo unde piața nu poate răspunde anumitor cerințe și acolo unde intervenția sa este indispensabilă și eficientă.

Statul se dovedește a fi indispensabil, deoarece el a fost creat pentru a garanta regulile și ordinea fără de care piața nu ar putea exista. Statul nu își poate îndeplini misiunile fără o piață funcțională, iar aceasta din urmă, nu poate funcționa în opoziție față de stat. El trebuie să stabilească regulile jocului, care protejează piața împotriva propriilor sale devieri (cum este de exemplu, tendința permanentă către monopol). Întrucât piața este mioapă și nu poate ține seama

decât de condițiile conjuncturale manifestate pe termen scurt, numai statul poate aduce o viziune pe termen mediu și lung, absolut necesară pentru alegerea celei mai bune opțiuni și pentru a realiza echilibrele esențiale în cadrul societății. Ilustrativ din acest punct de vedere este cazul cercetărilor fundamentale. Astfel, deoarece marile întreprinderi ezită să se angajeze în asemenea cercetări, cărora nu li se pot prevedea aplicații, sau să se lanseze în proiecte de durată, cu succes incert, este de datoria statului să-și asume costurile și riscurile a tot ceea ce are șanse de progres în viitor. 30 Statul este singurul agent care poate realiza acțiuni coordonate, privind ansamblul economiei, menite să răspundă unor necesități sau interese colective, cum ar fi în special politicile publice, necesare pentru asigurarea unor ajustări structurale și a coerenței sectoarelor de activitate, mai ales în materie de sănătate, educație și formare profesională – domenii în care abordarea marfară este cu totul insuficientă. Aici intră și politicile industriale, cele de amenajare teritorială, politicile culturii, cercetării și dezvoltării.

Potrivit unor păreri, tehnologia trebuie tratată ca un adevărat bun colectiv, benefic pentru ansamblul sectorului productiv și care cere un demers în termeni de interes general. Statul se dovedește indispensabil, pe de o parte când este vorba de externalități, întrucât costurile și avantajele nu pot fi exprimate în prețuri pentru producătorul sau consumatorul individual. Pe de altă parte, de stat și de colectivitate depind construcția de infrastructuri, tot mai importante în condițiile actuale (transport, comunicații etc.). De asemenea, emergența constrângerilor de mediu cere abordări mult mai globale, în care se exprimă alegerile colective, rezultate din preferințele societății. Caracterul indispensabil al statului izvorăște și din riscul dezintegrării sociale, pe care o antrenează brutalitatea evoluțiilor către economia de piață privată. Necesitatea de a dezvolta mobilitatea și flexibilitatea de a spori productivitatea, conduce în cea mai mare parte a țărilor occidentale, la marginalizarea unei fracțiuni crescânde a societății. De aceea, acțiunea statului de a păstra o coeziune socială minimă, controlând și limitând excesele unei piețe generatoare de inegalități este esențială. Dimensiunea internațională a economiilor moderne cere prezența unui aparat de stat, care să asigure, în condițiile actualelor raporturi dintre state, reprezentarea și apărarea intereselor naționale. În prezent, nu mai este vorba de necesitatea intervenției statului într-o economie închisă, așa cum preconiza Keynes, ci de o intervenție justificată de deschidere a economiilor, în condițiile mondializării și globalizării. Pe măsura eliminării controalelor directe asupra mărfurilor și capitalurilor crește rolul statului, pentru asigurarea competitivității și prezenței ansamblului național în concurența internațională. În sfârșit, statul partener din economia de piață trebuie să fie modern și eficient. Un stat eficient este vital pentru furnizarea bunurilor și serviciilor, a regulilor și instituțiilor, care permit dezvoltarea piețelor și creșterea standardului de viață al populației. Pentru a fi eficient statul trebuie să lupte înainte de toate împotriva tendințelor de hipertrofiere.

Un principiu care trebuie urmat este că, dacă întreprinderile sunt mai apte să exercite o anumită activitate, statul trebuie să se abțină de a o face. Iar, aplicând principiul „stat mai puțin, dar mai bun”, statul trebuie să-și dezvolte capacitățile de a se ocupa eficient de problemele care îi revin. Delimitarea acestora nu poate fi făcută o dată pentru totdeauna, ea fiind determinată de evoluția activităților economico-sociale și interdependențelor care le generează. În raționalizarea și modernizarea gestiunii sale, statul trebuie să pornească de la definirea clară a obiectivelor care se urmăresc și a mijloacelor de utilizat. Eficiența intervenției sale depinde de capacitatea sa de a convinge, de necesitatea și legitimitatea acțiunilor sale. 31 În fine, trebuie delimitate intervențiile la nivel central și local și stabilite nivelurile de competență. Avem în vedere descentralizarea activităților și acordarea unei largi autonomii administrațiilor locale. Desigur, pentru a spori eficiența intervenției statului va trebui mers mai departe în această direcție, pentru a nu se ajunge

în situații de opoziție a intereselor autorităților locale, față de interesul general. Tocmai evitarea unor asemenea dezechilibre de putere, impune această nouă abordare a intervenției publice, în viața economico-socială. Dacă acestea sunt cerințe generale cărora trebuie să le răspundă, desigur cu intensități diferite, orice stat din lume, pentru a deveni modern și eficient, în plus pentru țările în tranziție, inclusiv pentru țara noastră o cerință fundamentală o constituie aceea de a conduce procesul general de reformă economică.

În acest domeniu se manifestă încă serioase rămăneri în urmă. Întrucât procesul de reformă în România a fost mult timp mai mult mimat decât înfăptuit, în momentul de față, nu avem încă o economie funcțională și nici puterea de a face față concurenței din Uniunea Europeană. Toate acestea arată că în înfăptuirea reformei, descătușarea și stimularea pieței concurențiale rămân cele mai însemnate imperative. Numai punerea la punct a unui sistem de piață, care să funcționeze eficient va fi în măsură să furnizeze întreprinderilor informații corecte privind cererea de produse, consumurile de materiale și forță de muncă, costurile de producție și prețurile. Așa cum arată întreaga experiență internațională, piața nu se poate autoinstituși și nu pot fi lăsate lucrurile să se desfășoare sub acțiunea unor forțe spontane. De aceea, statul trebuie să se transforme într-un adevărat motor al reformei economice. El trebuie să devină un veritabil apărător al pieței, adică un adversar, ci ocrotitor al acesteia. Pentru reușita tranziției către economia de tip concurențial, guvernul trebuie să fie puternic, capabil să reglementeze și să monitorizeze măsurile de restructurare care se impun. Trebuie recunoscut faptul că, în direcția creării unei economii de piață funcționale, în ultimul timp a început să se manifeste un nou tip de comportament statal, mai exigent față de realizarea reformei, care a adus unele rezultate pozitive, și, de aceea, acest comportament trebuie continuat și dezvoltat. Obiectivul creșterii economice rămâne pe mai departe soluția, atât a rezolvării unor importante probleme sociale și a ridicării standardului general de viață al populației, cât și a integrării în structurile economiei europene.

Pentru relansarea durabilă a creșterii economice, în afara asigurării în continuare a măsurilor de privatizare și restructurare sunt necesare măsuri ferme de regândire a politicii economice și bugetare, de îmbinare mai bună a măsurilor pe termen scurt cu cele pe termen lung, de reducere a inflației, de re proiectare a sistemului de protecție socială și de îmbunătățire a competitivității produselor românești.

Rolul economic al statului în economie este exercitat îndeosebi prin cele trei verigi ale statului, respectiv:

- Administrația publică centrală;
- Administrațiile publice locale;
- Administrația securității și protecției sociale.

Administrația publică și administrațiile publice locale furnizează, în general, servicii nonmarfare de care beneficiază atât populația, cât și firmele, fără o contraprestație directă din partea acestora.

Surse de finanțare a acestor activități provin din bugetul centralizat al statului sau din bugetele proprii ale administrațiilor publice locale, veniturile fiind constituite prin contribuția firmelor și populației, sub formă de impozite și taxe.

De asemenea statul, reprezintă puterea publică instituționalizată la nivelul unei țări, putere exercitată prin instituțiile statului, care exercită puterea legislativă, puterea executivă și puterea judecătorească, creând cadrul propice desfășurării activităților economico-sociale, realizând armonizarea intereselor agenților economici între ei și în raporturile lor cu statul. Totodată prin firmele aflate în proprietatea statului se realizează bunuri și servicii pentru piața internă și cea internațională, statul comportându-se ca un veritabil agent economic.

Statul este implicat și în activitățile financiar bancare, îndeosebi prin intermediul Băncii de emisiune sau al Băncii Centrale, el deținând monopolul emisiunii monetare. Pe ansamblul țării, la nivel zonal și regional, statul este preocupat de dezvoltarea echilibrată a tuturor ramurilor și domeniilor de activitate, asigurând dreptul de muncă al populației, asigurându-i condițiile de trai de securitate și protecție socială.

Generalizând cele prezentate, se poate observa că intervenția statului în economie este direcționată la două niveluri:

- la nivel macroeconomic;
- la nivel microeconomic.

La nivel macroeconomic, intervenția statului în economie are următoarele obiective:

- controlul șomajului prin măsuri de echilibrare a pieței factorului muncă;
- asigurarea echilibrului monetar, controlului inflației și asigurarea stabilității prețurilor;
- realizarea unei balanțe de plăți externe echilibrate;
- redistribuirea echilibrată a veniturilor din societate;
- asigurarea echilibrului economic general;
- asigurarea protecției mediului înconjurător, prin crearea unui cadru adecvat, în care dezvoltarea economică să țină cont de protecția ecosistemului;
- corectarea lipsurilor pieței prin diferite modalități, căi și instrumente de intervenție a statului în economie.

La nivel microeconomic intervenția statului vizează aspecte cum ar fi:

- gestiunea proprietății publice;
- fixarea prețurilor unor bunuri;
- fixarea unor limite minime a salariilor etc.

Totalitatea măsurilor pe care statul le ia pentru a influența și dirija viața economică formează politica economică.

Politica economică a statului reprezintă acea acțiune conștientă a puterii publice, care urmărește definirea obiectivelor economice și sociale ce urmează a fi realizate într-o perioadă determinată de timp, într-o țară, prin folosirea unor instrumente economice și extraeconomice.

Obiectivele politicii economice a statului vizează toate nivelurile de structurare a vieții economice și au la bază interesele generale ale societății, ale statului național, într-o perioadă determinată de timp.

De regulă pentru realizarea obiectivelor politicii economice, statul folosește următoarele instrumente:

- Politica fiscală – care constă în influențarea economiei prin modificarea structurii veniturilor și cheltuielilor statului;
- Politica monetară – care cuprinde măsurile vizând controlarea volumului și structurii masei monetare aflate în circulație, precum și a puterii de cumpărare a monedei naționale;
- Programarea economică, care în concepția multor economiști este necesară atât țărilor dezvoltate, cât și țărilor slab dezvoltate, în care mecanismele pieței trebuie create printr-o politică conștientă și rațională.
- Intervenția directă a statului în economie, care se concretizează prin: furnizarea bazei legale și a unui climat social, care să conducă la realizarea efectivă a operațiunilor proprii sistemului economiei de piață, menținerea concurenței între agenții economici, redistribuirea veniturilor și a bogăției, adoptarea alocării resurselor economice, pentru a influența structura rezultatelor economice la nivel național;

- Politica bugetară (a bugetului central de stat, a bugetelor locale și bugetul fondurilor speciale).
- Politica de credit.
Intervenția statului în economie este însă limitată, datorită următoarelor cauze:
- implicarea statului în economie este condiționată de un anumit raport de forțe, de interese economice și politice pro și contra intervenției statului în economie;
- implicarea statului în economie, mai ales la nivel microeconomic, este limitată de autonomia de care se bucură agenții economici, cărora statul nu le poate impune o anumită conduită economică.

În economia de piață statul se implică în viața economică prin dimensionarea cheltuielilor publice și a veniturilor care trebuie să susțină aceste cheltuieli. Dimensionarea cheltuielilor și a veniturilor publice se realizează cu ajutorul unui instrument economic numit buget. Bugetele se constituie la următoarele niveluri:

- la nivelul administrației centrale de stat, purtând numele de buget de stat și este elaborat de puterea executivă, respectiv Guvernul;
- la nivelul administrațiilor locale, numit Bugetul local (județe, orașe, comune) și este elaborat de administrațiile locale (Consiliul județean și Consiliile locale).

Ca instrument economico-financiar, bugetul se prezintă sub forma unui tabel sau a unei balanțe care cuprinde două părți distincte: parte de venituri sau bugetul de venituri, reprezentând sursele bugetare, grupate pe capitole și subcapitole și parte de cheltuieli în cadrul căreia cheltuielile publice sunt grupate pe capitole, subcapitole și aliniate;

Caracteristicile bugetului de stat sunt următoarele:

- bugetul de stat este o lege a finanțelor publice, un plan bugetar, elaborat de puterea executivă (Guvernul) și aprobat de puterea legislativă (Parlamentul);
- bugetul de stat este o lege rectificată a finanțelor publice lege a execuției veniturilor și cheltuielilor;
- bugetul de stat este o lege de aprobare a execuției bugetare;
- bugetul de stat se stabilește anticipat, pentru o perioadă de un an calendaristic.

Principalele categorii de venituri la nivelul bugetului de stat sunt: impozitele, taxele și cotizațiile sociale.

Impozitele reprezintă principala sursă de venituri publice, și reprezintă o formă de prelevare la dispoziția statului, în mod obligatoriu, fără contraprestație directă și cu titlu nerambursabil, a unei părți din venitul sau averea persoanelor fizice și juridice (firme), pentru acoperirea cheltuielilor statului.

Bugetul de stat cuprinde resursele financiare mobilizate la dispoziția statului, repartizate în principal pentru realizarea următoarelor acțiuni:

- acțiuni social-culturale;
- acțiuni instructiv-educative;
- acțiuni privind asigurarea măsurilor de protecție socială aprobate pentru populație;
- stimularea producătorilor agricoli;
- realizarea programelor de cercetare - dezvoltare;
- asigurarea protejării și refacerii mediului înconjurător;
- acțiuni de dezvoltare publică și de locuințe;
- alte acțiuni economice.

Cele două componente ale bugetului de stat, respectiv veniturile și cheltuielile se prezintă astfel:

- Veniturile sunt grupate pe capitole și subcapitole, fiind clasificate astfel:
 - A. Veniturile curente, care cuprind:
 - a₁ Venituri fiscale, care la rândul lor cuprind:
 - a₁₁ Impozitele directe :
 - impozitul pe profit;
 - impozitul pe salarii;
 - impozite și taxe de la populație;
 - alte impozite directe;
 - contribuția pentru asigurări sociale;
 - contribuția la fondul pentru plata ajutorului de șomaj etc.
 - a₁₂ Impozite indirecte:
 - taxa pe valoarea adăugată;
 - accize și impozite pe circulație;
 - taxe vamale;
 - alte impozite indirecte;
 - a₂ Venituri nefiscale:
 - vărsăminte din profitul net al regiilor autonome (întreprinderi publice)
 - vărsăminte de la instituțiile publice
 - taxe diverse
 - diverse venituri
 - B. Venituri de capital (venituri din valorificarea unor bunuri ale statului);
 - C. Venituri rezultate pe baza încasărilor din împrumuturile acordate de stat.

Cheltuielile bugetului de stat au la bază delimitării lor doua clasificării, fiind grupate pe capitole, subcapitole, titluri și aliniate, astfel:

- A. Clasificatia functionala
 - cheltuieli cu autoritățile publice (puteri publice);
 - cheltuieli cu apărarea națională;
 - cheltuieli cu ordinea publică și siguranța națională;
 - cheltuieli privind învățământul;
 - cheltuieli privind sănătatea;
 - cheltuieli privind cultura, religia și acțiuni privind activitatea sportivă și de tineret;
 - cheltuieli cu servicii, dezvoltarea publică și locuințe;
 - cheltuieli pentru mediu și ape;
 - cheltuieli pentru alte acțiuni economice;
 - cheltuieli cu dobânzile aferente datoriiilor publice și alte cheltuieli.
- B. Clasificația economică grupează cheltuielile pe elemente de calculație, astfel:
 - 1. Cheltuieli curente:
 - cheltuieli de personal;
 - cheltuieli materiale și servicii;
 - subvenții;
 - prime acordate;
 - transferuri;
 - dobânzi.
 - 2. Cheltuieli de capital:
 - crearea de stocuri pentru rezervele naționale;

- investiții ale întreprinderilor publice;
3. Cheltuieli financiare:
- împrumuturi acordate;
 - rambursari de credite, plăți de dobânzi și comisioane;
 - cheltuieli pentru constituirea unor rezerve etc.

Principala sursă de formare a veniturilor statului sunt impozitele și contribuțiile pentru asigurări sociale (până la 45%), iar la cheltuieli, ponderea o dețin cheltuielile cu asigurările, asistența și protecția socială (până la 47%).

La baza stabilirii, aprobării și execuției bugetului de stat stau următoarele principii:

- universalitatea bugetului, adică obligativitatea operațiilor de încasare și de cheltuieli prevăzute de lege;
- unitatea dintre venituri și cheltuieli, adică non afectarea veniturilor de către cheltuielile particulare;
- temporalitatea, adică anualitatea întocmirii bugetului.

Ca politică economică de ansamblu, bugetul de stat îndeplinește următoarele funcții:

- finanțarea activității statului;
- redistribuirea veniturilor.

Stabilizarea conjuncturală și restructurarea economiei.

În elaborarea bugetului de stat și în execuția bugetului se urmărește asigurarea unui echilibru permanent al celor două părți ale bugetului respectiv a veniturilor și cheltuielilor.

În funcție de raportul dintre venituri și cheltuieli, execuția bugetară poate fi:

- buget echilibrat, în situația când cheltuielile efectuate sunt egale cu veniturile realizate în cursul aceluiași an;
- buget excedentar, în situația când în cursul unui an, veniturile obținute depășesc cheltuielile efectuate;
- buget deficitar, în situația când cheltuielile efectuate în cursul anului depășesc veniturile obținute.

Bugetul echilibrat este de regulă un model pur teoretic, el neputând fi realizat în practică.

Bugetul excedentar poate ascunde o risipă de resurse financiare, ca urmare a faptului că veniturile preluate de la agenții economici prin impozite și taxe nu pot fi utilizate din lipsă de obiective, din lipsă de resurse materiale sau de factor de muncă.

Bugetul deficitar este foarte interesant de analizat. Astfel atunci când bugetul este deficitar, adică cheltuielile depășesc veniturile, statul poate să recurgă la următoarele soluții:

poate face împrumuturi interne și externe pentru acoperirea deficitului bugetar;

poate proceda la emisiunea monetară, adică tipărește bani fără acoperire în bunuri și servicii, fapt care generează inflație. Împrumuturile făcute de stat pentru acoperirea deficitului bugetar poartă numele de datorie publică.

Deficitul bugetar poate avea acțiuni diferite asupra economiei, astfel că atunci când deficitul e manifestat pe o perioadă mai scurtă de timp și nu are dimensiuni prea mari, el poate asigura stimularea cererii globale, cu influențe pozitive asupra creșterii și dezvoltării economice, dar dacă se manifestă pe termen îndelungat și la dimensiuni mari, efectele pot fi negative. Bugetul de stat trebuie conceput în stransă legătură cu evoluția ciclică a economiei.

Politica bugetară este deosebit de complexă, deoarece statul se confruntă cu tendințe diametral opuse, respectiv cerințele economico-sociale pe care trebuie să le rezolve statul sunt tot mai mari, iar constituirea unor surse mai mari de finanțare, adică pentru creșterea veniturilor, soluția este creșterea impozitelor și taxelor; Pe de altă parte creșterea impozitelor diminuează

veniturile agenților economici necesare consumului și investițiilor. De asemenea, micșorarea impozitelor conduce la diminuarea veniturilor statului, care nu mai poate face față cheltuielilor publice. Tocmai de aceea stabilirea și dimensionarea corectă a impozitelor și taxelor constituie o problemă de politică economică dificilă, care presupune luarea în considerare a tuturor factorilor de influență interni și externi, astfel încât să se realizeze un echilibru între veniturile agenților economici și sursele de venituri bugetare.

Programarea economică reprezintă una din formele de intervenție a statului în economie, prin care statul urmărește contractarea unor efecte negative care pot să apară în economie și totodată, pentru a crește eficiența utilizării factorilor de producție naționali, realizarea măsurilor de protecție socială, de protecție a mediului înconjurător etc.

Programarea sau planificarea economică reprezintă un sistem reglator ale economiei naționale, bazat pe decizii raționale în concordanță deplină cu regulile de funcționare ale economiei de piață, reprezentând o formă complexă de politică de dezvoltare economică.

Programarea economică vizează elaborarea de către organismele statului a unor programe de dezvoltare națională, zonală sau regională, pe anumite domenii și sectoare de activitate, în vederea rezolvării unor probleme dificile cu care se confruntă aceste sectoare sau economia în ansamblul ei, sau pentru asigurarea premiselor unei dezvoltări viitoare durabile.

Programarea economică la nivelul economiei naționale presupune:

- corelarea obiectivelor propuse a se realiza și a mijloacelor ce pot fi utilizate;
- eșalonarea corespunzătoare în timp a obiectivelor și mijloacelor de realizare;
- stabilirea nivelului orientativ și a termenului la care trebuie realizate obiectivele;
- fundamentarea măsurilor economice care trebuie să-i influențeze pe agenții economici în vederea realizării obiectivelor;
- urmărirea și controlul realizării prevederilor programului.

Prin intermediul programării economice, statul intervine în economie, concomitent pe trei planuri:

- prin elaborarea de recomandări pentru agenții economici în vederea realizării obiectivelor propuse;
- prin acțiunile de constituire a resurselor economice necesare;
- prin acțiuni de alocare și folosire a resurselor economice constituite.

În economia de piață, programarea sau planificarea economică nu sunt dirijate nu sufocă economii, așa cum se întâmplă în economiile centralizate, programele sau planurile având doar un rol orientativ în coordonarea activităților economice pe anumite direcții, în vederea realizării unor obiective de interes general sau local.

Astfel în economia de piață realizarea programelor economice se bazează exclusiv pe folosirea unor pârghii economice, cum ar fi:

- prețurile;
- creditul și dobânda;
- profitul;
- costurile etc.

Într-o măsură mai mică sau mai mare, toate statele cu economie de piață indiferent dacă sunt state dezvoltate sau slab dezvoltate, folosesc planificarea ca o măsură de politică economică, în vederea realizării unor obiective pe termen scurt, mediu sau lung.

Echitatea demonstrează modul în care rezultatul economic este distribuit membrilor societății. Aceasta înseamnă că un sistem economic, în general, poate atinge o performanță ridicată în ceea ce privește volumul producției, dar aceasta poate fi scăzută în planul viziunii

societății dacă firma nu reușește să asigure o corectă alocare a bunurilor și serviciilor realizate. Echitatea este un principiu adeseori esențial în adoptarea deciziilor economice. Aceasta exprimă corectitudinea sau justetea unei măsuri sau intervenții economice. Echitatea nu trebuie confundată cu egalitatea sau echilibrul economic, ea fiind necesară și în condiții sau, mai ales, în condiții de inegalitate economică. În ceea ce privește eficiența în producție statul se poate implica prin încercarea de a asigura pe cât posibil, o echitate între agenții economici atât în ceea ce privește accesul la resurse, cât și la prețul lor de achiziție

Capitolul 7: Banul, element cheie în economie

Trăim într-o lume în care toată lumea aleargă după bani...de la cerșetorul din colțul străzii care stă cu mâna întinsă și până la marii bogătași care se plimbă în mașini luxoase, toți suntem conduși de puterea banului. În fond ce reprezintă banul și de ce toată lumea e preocupată să agonisească cât mai mulți bani?

Conform Dicționarului Explicativ al Limbii Române, banii sunt, echivalent general al valorii mărfurilor (fiind el însuși o marfă); monedă de metal sau hârtie recunoscută ca mijloc de schimb și de plată”. O definiție a banilor a dat-o și Costin Kiritescu : „banii reprezintă un instrument social, o formă particulară imediat mobilizatoare a averii sociale, o întruchipare transmisibilă și omnivalentă a puterii de cumpărare, care conferă deținătorului dreptul asupra părții din produsul social al țării emitente”. Alți specialiști consideră banii a fi rodul unei convenții la care oamenii ar fi ajuns pentru a ușura schimbul, însă problema naturii banului este încă disputată de specialiști. Toți aceștia subliniază însă importanța banilor în societate, considerându-i un element cheie în producția și schimbul de produse și servicii.

Geneza banilor a apărut în procesul trecerii de la economia naturală la economia de schimb. Primele forme de bani cunoscute de societatea omenească au apărut sub forma schimbului direct de produse, cunoscut sub denumirea de troc. Ulterior, acest stadiu a cunoscut ca echivalent general, după regiuni, blănuri, vite, tutun, sare ș.a. În timp, rolul de echivalent general, a fost preluat de metale, începând cu arama și terminând cu aurul. Pe teritoriul României, primele monede autohtone au fost drahmele de argint, care datează din secolele V-IV î.e.n., fiind bătute în orașul pontic Histria. Începând din secolele XVI-XVII, în Europa, apar și alte mijloace de schimb și anume bancnotele sau banii de credit. Astăzi, banii se prezintă sub următoarele forme: hârtia, moneda metalică și banii de depozit sau de cont. În desfășurarea vieții economice, banii îndeplinesc următoarele funcții: de evaluare, mijloc de schimb, mijloc de plată și bani universali.

În concluzie, banii sunt o invenție ingenioasă a societății umane. Ei sunt simbolul averii și al puterii economice, însă banii nu satisfac direct nevoile umane, ci prin intermediul bunurilor și serviciilor procurate cu ajutorul lor.

Economia de piață implică folosirea generalizată a banilor, ei însoțind și influențând orice acțiune economică. În accepțiunea teoriei clasice a valorii, banii reprezintă o marfă specială, separată spontan din lumea celorlalte mărfuri pe măsura dezvoltării schimbului, care îndeplinește rolul de echivalent al valorii și instrument general al schimbului.

Banii au apărut cu mult timp în urmă, iar în decursul evoluției lor au suferit profunde transformări până a ajunge la formele contemporane. În legătură cu problema genezei și evoluției lor, autorii sunt de acord că în abordarea ei nu se poate face abstracție de forma trocului, care a constituit punctul de plecare și prima formă a schimbului de mărfuri.

Trocul sau trampa reprezintă schimbul direct de produse - fără să intervină un alt mijlocitor - și a fost caracteristic perioadei de început a economiei de schimb. Funcționarea lui a implicat o serie de inconveniente care au frânat dezvoltarea diviziunii muncii și a schimbului. El

nu permitea să se ajungă la o expresie unică a raportului de schimb, la un etalon general al mărfurilor. Un astfel de etalon, în acest stadiu al evoluției, nu putea fi decât o marfă. "Dacă ar fi să reconstituim istoria după ipoteze logice - arată P. Samuelson - noi am presupune în mod firesc că era trocului a trebuit să o succeadă era banilor-marfă".

Corespunzător naturii banilor ce au mijlocit raporturile de schimb, aceștia au cunoscut în evoluția lor mai multe etape și au îmbrăcat mai multe forme.

Prima etapă o reprezintă cea a banilor-marfă, care s-a caracterizat prin mijlocirea raporturilor de schimb de către anumite bunuri, mărfuri cu valoare intrinsecă. Inițial rolul banilor a fost îndeplinit de diverse bunuri (animale, piei, blănuri, metale etc.), pentru ca ulterior, pe măsura dezvoltării schimbului, să revină în exclusivitate metalelor prețioase, îndeosebi a aurului. Prin urmare, aurul care a început să îndeplinească rolul banilor este la originea sa o marfă, banii-aur având toate calitățile necesare pentru a fi universal acceptați și conservați. Pentru a înlesni schimbul s-a recurs la baterea monedelor, respectiv la folosirea unor bucăți tipizate din metale prețioase de o anumită greutate, formă și marcate cu însemne distinctive pentru a fi recunoscute. După unele informații, primele monede au fost emise în sec. al-VI-lea î. Ch. și, practic până în secolul al XVII-lea d. Ch., banii au existat în principal sub formă de monezi de aur și argint, diferite în timp și spațiu ca denumire, greutate sau conținut de metal prețios.

În cadrul schimbului, banii se află în mâinile agenților economici și, ca urmare, nu este obligatoriu ca ei să aibă valoare proprie, intrinsecă. A apărut în acest fel posibilitatea ca banii-marfă să fie înlocuiți în circulație cu bani fără valoare intrinsecă, cu semne bănești confecționate dintr-un material comun. S-a trecut astfel, la etapa banilor de hârtie.

Banii de hârtie sunt semne bănești care, la început înlocuiau, în procesul circulației, banii cu valoare proprie. Practic, începând cu sec. al XVIII-lea, monedelor metalice aflate în circulație li s-au adăugat bancnotele emise de către bănci. Ele emiteau în schimb înscrisuri - bancnote - care certificau existența aurului în tezaurul băncii. Acest drept a fost rezervat, cu timpul, unei singure bănci, transformată în Banca Centrală sau Banca de Emisiune. Dacă inițial suma bancnotelor nu putea să depășească echivalentul în metal prețios, odată cu dezvoltarea comerțului și pe măsură ce stocul de aur a devenit insuficient, Banca Centrală a început să emită bancnote (bilete sau monedă fiduciară). Biletele de bancă aveau un curs legal și erau acceptate în raporturile de schimb la același titlu ca și metalul prețios, circulau în calitate de bani de credit și aveau o dublă garanție: stocul de aur și efectele comerciale (cambiile) aflate în portofoliul băncii centrale. Garanția biletelor de bancă prin efecte comerciale are rolul de a asigura o legătură nemijlocită între emisiunea lor și necesitățile de monedă în circulație; întrucât biletele de bancă se emit cu ocazia creditării circulației mărfurilor, (certIFICATE DE CAMBII SCONTATE), la scadența creditului, ele se reîntorc în Banca de Emisiune sub forma achitării creditului (cambiei).

În prezent, biletele de bancă și-au pierdut stabilitatea inițială, întrucât nu mai sunt de mult convertite în aur. Ele se emit nu numai pentru creditarea circulației mărfurilor, ci și pentru operațiuni financiare ale statului etc. De aceea, semnele bănești pot fi denumite bilete de bancă numai parțial (în măsura în care se emit pentru circulația mărfurilor), în cea mai mare parte ele transformându-se în bani de hârtie propriu-ziși sau hârtie-monedă. Aceștia sunt neconvertibili în aur și se emit, de regulă, pentru finanțarea cheltuielilor statului, inclusiv a deficitelor bugetare.

Acesta este, pe scurt, procesul evoluției istorice a banilor până în momentul în care ei s-au rupt definitiv de baza lor de aur. În economia contemporană, banii se prezintă deci, într-o mare diversitate de forme ca stare de existență: bani de hârtie, moneda divizionară, bani de credit sau bani de cont (scriptici), precum și alte instrumente monetare. Ei nu simbolizează valoarea materialului din care sunt confecționați și nici a aurului. Valoarea banilor este dată de puterea lor

de cumpărare, respectiv cantitatea de bunuri economice ce poate fi cumpărată cu o unitate monetară, la un moment dat. Semnele bănești oferă, deci, o garanție provizorie asupra puterii de cumpărare, deținerea lor întemeindu-se pe încrederea ca oricând aceasta garanție se poate valorifica.

Prin formele actuale de existență, banii joacă un rol esențial în orice economie de piață, fluxurile monetare reprezentând, așa cum se subliniază adesea, sângele care iriga sistemul economic. Rolul banilor în viața economică rezultă din analiza funcțiilor pe care aceștia le îndeplinesc.

Funcțiile banilor au evoluat în timp în raport de natura și formele banilor, de complexitatea activităților și tranzacțiilor economice mijlocite de ei. Ca urmare, în literatura de specialitate s-au exprimat opinii și formulări asupra rolului și funcțiilor banilor. Cu toată diversitatea acestor opinii, pot fi identificate și unele elemente de consens, care pun în evidență trei funcții principale ale banilor, două în spațiu și una în timp. În spațiu, banii sunt mijlocitor al schimbului și unitate de calcul (măsura a valorii), iar în timp constituie un important instrument de economisire și rezervă a valorii. Cele trei funcții ale banilor care, în forme specifice, se manifestă și în planul tranzacțiilor economice internaționale, au la bază o proprietate esențială a banilor și anume - ei constituie activul cel mai lichid, sunt lichidități prin excelență.

Funcția de mijlocitor al schimbului constă în aceea că banii permit disocierea celor două contraprestații simultane ale trocului în două momente independente ale schimbului, în două tranzacții succesive: vânzarea unui bun contra unei anumite sume de bani și apoi schimbul banilor astfel obținuți pentru cumpărarea altui bun. Acest lucru face posibilă formarea unei rețele de prețuri care facilitează evaluarea și schimbul bunurilor economice. Mijlocind schimbul, banii trec permanent de la un agent economic la altul, prin cantitatea și viteza lor accelerând fluxurile și tranzacțiile din economie.

Funcția de unitate de calcul constă în aceea că banii permit măsurarea și compararea bunurilor eterogene. Ei constituie un instrument universal de măsură, aplicabil tuturor bunurilor materiale și serviciilor sau unor drepturi actuale, trecute sau viitoare. Valoarea bunurilor se exprimă în bani, în prețul lor sau într-un raport al unei cantități de bani față de o cantitate de bunuri. Folosirea banilor permite, astfel, determinarea unei scări generale de prețuri, adică a unor raporturi de schimb comparabile, pe când trocul permitea doar raporturi de schimb particulare, necomparabile între ele datorită lipsei unei măsuri comune.

Funcția de instrument de economisire și rezervă este importantă pentru folosirea banilor, acțiune care se desfășoară în timp. În această calitate banii acumulează și păstrează valorile (avuția), rezumând trecutul, fiind deci un instrument de economisire, iar pe de altă parte constituie un mijloc de asigurare a continuității activității, de legătură între prezent și viitor.

Economisirea se bazează pe asigurarea ca valoarea bunurilor de consum la care se renunță ar putea fi regăsită în integritatea sa, în viitor, în momentul în care va fi decisă utilizarea disponibilităților bănești puse în rezervă.

Atunci când banii sunt utilizați fie ca mijloc de schimb, fie ca unitate de calcul, fie ca instrument de economisire și rezervă, ei posedă o calitate constantă, aceea de a fi oricând convertibili în bunuri economice sau în orice alt activ. Această calitate a banilor de a fi "purtători la alegere" este pusă în evidență prin noțiunea de lichiditate. Toate bunurile, cu excepția banilor, au o destinație specială, ceea ce le conferă o anumită rigiditate. Dimpotrivă, banii nu au nici o destinație specială, ei constituind lichidități prin excelență, activul cel mai lichid care poate fi schimbat - oricând și fără nici un cost - pe orice alt activ ce face obiectul tranzacțiilor pe piață.

Cele mai importante funcții ale banilor sunt:

- banii – instrument unic al tranzacțiilor (intermediar al schimburilor, mijloc de schimb). Într-o economie de schimb, banii sunt instrumentul unic al tranzacțiilor, ei servind drept contrapartidă între ofertă și cererea tuturor bunurilor și serviciilor, pe toate pietele;
- banii – etalon al valorii. Moneda măsoară valoarea tuturor bunurilor și serviciilor tranzacționate. Întrucât valoarea bunurilor comercializate se exprimă totdeauna prin bani, aceștia se interpun între ele, permițând compararea lor, banii fiind un numitor comun între bunuri eterogene;
- banii – rezervă a valorii (mijloc de teaurizare). În economia monetară, agentul poate disocia schimbul în două operații diferite, care intervin în două momente de timp diferite. Între două tranzacții, banii servesc ca rezervă a puterii de cumpărare, fiind instrument de teaurizare, un instrument permanent de rezervă a valorii. Ei constituie cel mai bun instrument de conservare a bogățiilor pe termen scurt, calitate care face din ei un activ fără riscuri. Conform unei expresii celebre, banii reprezintă o legătură între prezent și viitor;
- banii – unitate de cont. Toate bunurile și serviciile din economie sunt evaluate din punct de vedere monetar prin prețuri, ceea ce face posibilă realizarea de înregistrări contabile și efectuarea de analize financiare. Îndeplinind această funcție, banii permit realizarea de comparații în timp și cuantificarea valorii adăugate în cadrul activității economice;
- banii – standard al plăților amânate. Prin această funcție rolul banilor în exprimarea valorii contractelor pe termen lung, respectiv, stabilirea în momentul actual a unei sume ce urmează a fi încasată sau platită la o dată viitoare.

Semnele monetare se clasifică în funcție de anumite criterii. Un prim criteriu este forma de existență a monedei, în funcție de care avem moneda materială (moneda metalică și banul de hârtie) și moneda de cont (scripturală).

O altă clasificare a semnelor monetare o putem face având drept criteriu emitentul. În funcție de acest criteriu, putem grupa moneda în:

- moneda creată de agenții economici: a funcționat în cadrul sistemelor monetare bazate pe etalonul aur-monedă pe baza unui mecanism simplu. Agenții economici se prezentau la monetărie cu lingouri de aur și primeau în contrapartidă echivalentul lor în aur-monedă;
- moneda creată de tezaur: vizează îndeosebi moneda divizionară, fără a exclude însă rolul pe care îl exercită statul în economia modernă, atât în ce privește creația monetară de ansamblu, cât și în domeniul politicilor monetare;
- moneda creată de bănci: relevă rolul decisiv pe care îl au băncile în creația monetară, pe de o parte, prin emiterea biletelor de bancă (de către banca centrală) și, pe de altă parte, prin crearea monedei de cont sau scripturală (de către băncile comerciale).

Un alt criteriu este valoarea intrinsecă, în funcție de care moneda cunoaște două forme: moneda cu valoare integrală și moneda-semn. Moneda cu valoare integrală este moneda care conține o cantitate de metal prețios egală cu cantitatea de metal prețios ce i se atribuie prin valoarea nominală. Moneda-semn este reprezentată de monedele sau de alte alcătuirii de hârtie pe care sunt imprimate valori exprimate printr-un anumit număr de unități monetare. Acestea sunt valori fiduciare, acceptate și utilizate prin încrederea reciprocă, atribuindu-li-se o anumită putere de cumpărare.

În sfârșit, o ultimă clasificare pe care o luăm în considerare are în vedere capacitatea liberatorie (stabilită juridic) a monedei, caz în care avem: moneda legală, cu capacitate liberatorie sau circulatorie nelimitată, recunoscută prin lege, atribuită monedei naționale; moneda fracționară, cu capacitate liberatorie limitată, atribuită monedei de argint (când circulă paralel cu

moneda de aur în cadrul monometalismului aur) și monedei divizionare; moneda facultativă, care este, de regulă, o moneda străină.

În limbaj curent și în literatura de specialitate se utilizează atât termenul de “bani” cât și cel de “monedă”. Termenul de monedă, folosit în special în limbajul poporului francez, englez, italian desemnează, potrivit definiției dată de dicționarul Larousse, “o piesă de metal, emisă de autoritatea suverană, pentru a servi ca mijloc de schimb”. Potrivit aceleiași definiții, termenul de monedă este de origine latină și provine de la numele zeitei Junon Moneta, în templul căreia romanii băteau monede.

În limbajul altor popoare: roman, rus, german se utilizează cu aproximativ același sens, termenul “bani”. Potrivit dicționarului explicativ al limbii romane, prin bani se înțelege “echivalentul general al valorii mărfurilor; monedă de metal sau hârtie recunoscută ca mijloc de schimb și de plată”. Etimologic, termenul de bani are proveniență necunoscută.

Din definiții rezultă astfel că între cele două noțiuni există diferențe cantitative și calitative, astfel:

- noțiunea de bani este mai cuprinzătoare și mai veche decât cea de monedă, întrucât cuprinde toate mijloacele de schimb;
- noțiunea de monedă este denumirea generică acordată pieselor metalice.

Pe piața monetară națională se efectuează tranzacții monetare, în moneda națională, între rezidenții aceleiași țări. Piața monetară este piața pe care băncile se împrumută între ele, pe termen scurt. Apariția acestei piețe se datorează surplusului de încasări pe care le au unele bănci și surplusului de plăți pe care le au alte bănci. Prin urmare, piața monetară îndeplinește funcția de compensare a deficitului cu excedentul de lichiditate pe două căi: prin creditul acordat între bănci și prin cumpărarea de la diferite bănci a unor hârtii de valoare specifice pieței monetare, a căror scadență este relativ apropiată și care prezintă certitudine în ceea ce privește transformarea lor în bani lichizi, fără pierderi. O componentă a pieței monetare este piața valutară, pe care se confruntă cererea și oferta pentru diferite valute, care sunt, atât pentru ofertant, cât și pentru solicitant, monede străine, schimbul dintre ele urmărind să depășească restricțiile care îngreunează circulația internațională a capitalului.

Banii îndeplinesc următoarele roluri sau funcții:

- funcția de măsurător al valorii: cu ajutorul banilor măsurăm valoarea tuturor mărfurilor și evaluăm activitățile economice, cheltuielile și rezultatele trecute, prezente și viitoare. Banii îndeplinesc aceasta funcție în calitate de bani ideali (imaginari), prezența lor nefiind neapărat necesară. Unitatea bănească proprie fiecărei țări constituie etalonul general, care diferă de la o țară la alta. Expresia bănească a măsurării valorii este prețul. Prețul este expresia bănească a valorii mărfurilor, adică suma de bani la care se vinde și se cumpără pe piață un bun economic sau serviciu.
- mijloc de schimb: banii sunt un intermediar în schimbul de mărfuri. O dată cu apariția banilor schimbul sub forma trocului (M-M) este înlocuit cu schimbul de marfă contra bani adică M-B-M (schimbul de mărfuri prin intermediul banilor). Aceasta formulă conține două acte distincte și anume: M-B (vânzarea) și B-M (cumpărarea). Aceste două acte pot fi de multe ori separate în timp și spațiu. Banii îndeplinesc funcția de mijloc de schimb în calitate de bani reali (prezenți efectiv) în numerar sau în conturile bancare.
- mijloc de plată: banii îndeplinesc aceasta funcție în cele mai diferite împrejurări și anume: la plata salariilor, la plata impozitelor, chiriilor, amenzilor, la plata datoriiilor față de creditori, datorii rezultate din cumpărarea mărfurilor pe credit sau din împrumuturile de bani.

- mijloc de tezurizare (acumulare): acumularea de bani, în special de aur, pentru o perioadă mai lungă de timp, cu un anumit scop a fost denumită de știința economică tezurizare. Tezurizarea a fost o operațiune specifică formațiunilor precapitaliste. După aceea și mai ales în zilele noastre, datorită dezvoltării creditului tezurizarea clasică și-a pierdut sensul, deoarece moneda de hârtie nu are valoare proprie și se depreciază, iar cei ce posedă bani care le prisosesc, îi depun la bănci pentru a obține dobândă.
- funcția de formă universală sub care se constituie rezervele agenților economici, simbol al avuției, deținerea lor conferind posesorului forță și putere economică.
- funcția de bani universali este indeplinită de bani în relațiile dintre țări. În această calitate a funcționat mai mult timp marfa aur, îndeplinind funcția de măsură a valorii, mijloc de schimb și de plată. În prezent, în relațiile dintre țări funcționează monedele convertibile (dolarul, euro, yenul etc.).

Masa monetară reprezintă totalitatea mijloacelor bănești aflate în circulație în economie într-o anumită perioadă. Masa monetară este formată din numerar, compus din bancnote și monedă metalică și bani scripturali, adică sume de bani din conturile bancare ale agenților economici (persoane fizice, societăți comerciale, instituții) sau din conturile de la casele de economii.

Mărimea masei monetare este determinată de o serie de factori economico-financiar și anume: volumul bunurilor economice oferite de piață, nivelul prețurilor și tarifelor, viteza de rotație a banilor (adică numărul mediu de operațiuni de vânzare-cumpărare și de plăți efectuate de o unitate monetară într-o anumită perioadă de timp).

Echilibrului monetar, care se realizează atunci când cantitatea de monedă aflată pe piață este în concordanță cu cererea de monedă, ambele laturi ale egalității trebuind să fie în concordanță deplină cu cererea și oferta de bunuri și servicii.

Reglarea (ajustarea) masei monetare o face Banca Centrală ca bancă de emisiune, prin emisiunea sau retragerea de bani.

Emisiunea de bani se face în următoarele situații:

- creșterea volumului de bunuri și servicii;
- acoperirea deficitului bugetului de stat;
- acordarea de monedă națională agenților economici în schimbul celei străine prin intermediul pieței valutare.

Retragerea (diminuarea) numerarului intervine în următoarele situații:

- scăderea volumului de bunuri și servicii de pe piață;
- existența excedentului bugetar;
- vânzarea de monedă străină în locul celei naționale.

Convertibilitatea reprezintă însușirea legală a monedei unei țări de a putea fi schimbată cu moneda altei țări în mod liber prin vânzare-cumpărare pe piață valutară. Convertibilitatea este de două feluri și anume: convertibilitatea deplină (integrală), când moneda națională poate fi schimbată fără nici o restricție pe moneda altor țări și convertibilitatea limitată (parțială), când autoritățile monetare condiționează schimbarea monedei de natura operațiunilor (plăți comerciale, export de capital etc.), de calitatea deținătorului sau de cantitatea de monedă cerut pentru preschimbare.

Cursul de schimb reprezintă numărul de unități monetare străine care se primesc la un moment dat în schimbul unei unități monetare naționale.

Termen larg folosit pretutindeni, inflația continuă să rămână insuficient conturată. Procesul inflaționist a apărut cu mult înainte ca știința economică. Fiind, înainte de toate un proces

monetar, precizarea naturii inflației se poate face în corelație cu formele istorice pe care le-au îmbrăcat banii.

Inflația contemporană reprezintă un dezichilibru structurat monetaro-real, care exprimă existența în circulație a unei mase monetare ce depășește nevoile economiei, fapt ce antrenează deprecierea banilor neconvertibili în aur și a celor neconvertibili în general, ca și creșterea durabilă și generalizată a prețurilor.

Adesea inflația este explicată doar prin emisiunea excesivă de semne bănești (inflația prin monedă). Economistul american M.Friedman afirmă ca inflația este legată mai ales de oferta de monedă, suplimentarea acesteia decurgând din deciziile agenților economici specializați în sensul sporirii activelor lor de (bani de credit).

Un loc aparte ocupă acele concepții care consideră drept cauză principală (unică) a inflației insuficiența producției (inflația prin ofertă). Sporirea veniturilor, îndeosebi a salariilor, nu este compensată printr-o creștere corespunzătoare a productivității. Apare, astfel o penurie de bunuri materiale și de servicii. Specialiștii numesc un asemenea dezichilibru inflație reală.

Creșterea substanțială a creditului duce relativ repede la dezichilibrul inflaționist, la excesul de creștere nominală pentru bunurile de consum (inflație pe credit). În anumite condiții, profiturile cresc mai încet decât masa economiilor disponibile ale înreprimelor. Ca urmare, guvernele caută să promoveze programe proprii de investiții, pe seama bugetului.

Inflația este un dezichilibru care afectează, în proporții diferite, toate economiile naționale, și care poate fi sesizat prin două tendințe majore, și anume: creșterea generalizată a prețurilor și scăderea puterii de cumpărare a banilor. Se consideră că inflația este o stare caracterizată prin creșterea permanentă mai rapidă a volumului puterii de cumpărare față de volumul bunurilor și serviciilor, astfel încât din aceasta rezultă creșterea veniturilor și prețurilor în timp ce valoarea banilor scade.

Deoarece efectele inflației acționează în sensuri diferite, ele se răsfrâng asupra vieții economice prin creșterea instabilității și prin căutări ale agenților economici de a diminua efectele sale negative sau de a se sustrage lor. Din aceste căutări s-au născut măsuri antiinflaționiste de o mare complexitate, care se pot împărți în două mari grupe:

- de aparare sau protecție a agenților economici împotriva creșterii prețurilor și scaderii puterii de cumpărare a banilor;
- de diminuare și control a inflației.

Din prima grupă de măsuri, cea mai importantă prin dimensiunile sale este indexarea. Aceasta constituie o creștere procentuală sau în sume absolute a veniturilor agenților economici, îndeosebi a salariilor și pensiilor, lunar, trimestrial sau semestrial, astfel încât să acopere parțial sau total creșterea prețurilor și scăderea puterii de cumpărare a banilor, generate de inflație.

A doua grupă cuprinde măsuri care contribuie la refacerea echilibrului economic deteriorat de inflație.

Asupra masei monetare se acționează în special prin:

- creșterea dobânzii creditelor acordate de bănci;
- creșterea rezervelor monetare obligatorii ale băncilor;
- limitarea creditului de consum (vînzări în rate);
- "înghețarea" salariilor și prețurilor;
- echilibrarea bugetului de stat și a balanței de plăți externe.

Dintre măsurile care vizează sporirea bunurilor economice, cele mai frecvent utilizate sunt: dezvoltarea activităților productive cu scopul de a mări oferta de bunuri și servicii, introducerea și dezvoltarea producției noilor bunuri și servicii, schimbarea și adaptarea structurii

activităților economice în vederea apropierei ofertei de volumul și structura cererii de bunuri economice. Așadar împotriva inflației se promovează întotdeauna "pachetele de măsuri", care trebuie astfel concepute încât să se completeze cât mai bine, pe termen mediu și lung, întrucât implică o readaptare a întregii economii la o nouă stare de echilibru și aceasta nu se poate realiza dintr-odata, pe termen scurt.

Capitolul 8: Echilibrul economic

Termenul de echilibru provine din limba latină de la *aequilibrium* (*aequs* - egal, *libra* - balanță) și înseamnă stabilitate și proporționalitatea dintre mai multe mărimi aparent independente prin prisma egalității contrariilor.

În plan microeconomic, echilibrul reprezintă situația spre care tind agenții de piață, în virtutea realizării concordanței dintre elementele lor definitorii (începând cu echilibrul dintre nevoi și resurse, respectiv cu cel dintre cerere și ofertă și continuând cu echilibrul structural, tehnologic, etc.).

În plan macroeconomic, echilibrul reprezintă situația spre care tind piețele (a bunurilor și serviciilor, monetară, financiară, a muncii, națională), în virtutea realizării corelațiilor dintre cererea agregată și oferta agregată.

Echilibrul economic, semnifică egalitatea a doua mărimi măsurabile interdependente (echilibrul bugetar, arată, egalitatea dintre venituri și cheltuieli).

Dezechilibrul economic, înseamnă inegalitatea celor doua mărimi măsurabile independente. Caracterizează acea stare a unei economii care este marcată prin dereglarea raportului dintre cererea globală și oferta globală, dereglare însoțită de decalaje importante ale agregatelor economice față de punctul de echilibru.

Echilibrul economic semnifică acea situație a unei economii în care proporțiile cantităților globale permit ajustarea armonioasă a fluxurilor, stabilitatea prețurilor și funcționarea satisfacătoare a aparatului economic. El poate fi considerat o armonie între valorile și forțele economice, o absență de disproporții, astfel încât ansamblul socio-economic să funcționeze pentru a asigura satisfacerea rezonabilă a participanților săi și pentru a fi pregătit împotriva crizelor.

Din punct de vedere static, echilibrul economic este un ansamblu de variabile, astfel legate între ele încât face imposibilă orice instabilitate. Altfel spus, echilibrul static presupune funcționarea sistemului în același mod, lucru posibil doar pe termen scurt.

Din punct de vedere dinamic, echilibrul economic este o etapă a schimbării economiei, schimbare ce este determinată de factori perturbatori și la care sistemul poate reveni după ce au fost adoptate și implementate anumite măsuri de ajustare.

Principale echilibre spre care tind toate țările sunt: o creștere economică pozitivă, ocuparea deplină a resurselor de muncă, stabilitatea nivelului general al prețului, repartitia adecvată și justă a veniturilor, sold echilibrat pe termen mediu al balanței de plăți externe.

Cele mai reprezentative dezechilibre sunt:

- stagnarea și/sau contractia producției;
- subocuparea sau somajul;
- inflația;
- deflația;
- decalajele dintre veniturile personale, etc.

Cele mai importante forme ale dezechilibrului economiei de piață concurențiale sunt: presiunea și absorbția.

Presiunea este considerată un dezechilibru normal, în sensul că se caracterizează printr-un exces de ofertă, ceea ce înseamnă că vânzătorii 'aleargă' după cumpărători, este vorba despre o piață a cumpărătorilor.

Absorbția este o altă formă fundamentală de dezechilibru, un dezechilibru anormal, caracterizat printr-o penurie de ofertă, printr-un exces de cerere, concretizat în cozile de așteptare la ușile magazinelor.

Cele mai importante cazuri de dezechilibre economice pot fi considerate : excesul de oferta și excesul de cerere.

Excesul de ofertă pe piața bunurilor economice și pe piața muncii - înseamnă producție fără desfacere și oameni fără un loc de muncă. Cauzele care au generat acest dezechilibru sunt: creșterea concomitentă a prețurilor și a salariilor; inflația crescătoare; dominația incertitudinii pe piațe; formarea surplusului de capacitate.

Excesul de cerere pe piața bunurilor economice și excesul de ofertă pe piața muncii : penurie (insuficiența ofertei); șomaj. Excesul de cerere pe piața bunurilor economice, a monedei și pe piața muncii, înseamnă concomitent: hiperinflație, șomaj cronic și înrăutățirea condițiilor de viață ale clasei de mijloc.

În cel mai general sens, echilibrul economic constă în relația dintre resurse și trebuințe. Cum se știe, nevoile depășesc în permanență resursele. De aceea, de regulă, echilibrul se atinge fie pe calea limitării nevoilor, fie prin sporirea resurselor și folosirea lor mai bună. Mecanismul prețurilor facilitează obținerea echilibrului. Ca rezultat al oscilațiilor prețurilor se produce egalizarea cererii și ofertei de mărfuri în punctul intersectării lor. Echilibrul prin intermediul mecanismului prețurilor se poate stabili atât pentru diferitele mărfuri, cât și la nivelul economiei naționale, altfel spus, atât la nivel micro, cât și la cel macroeconomic. Evident, procesul formării echilibrului macro este mult mai complex și mai contradictoriu. La nivel macroeconomic se face distincție între echilibrul parțial și echilibrul general.

Echilibrul parțial constă în concordanța calitativă dintre două laturi strâns legate ale economiei, dintre doi parteneri ai acesteia. De exemplu, echilibrul parțial apare sub forma egalității între producție și consum, între capacitatea de cumpărare și masa de mărfuri, între veniturile și cheltuielile bugetului de stat.

Echilibrul general reprezintă concordanța tuturor sferelor sistemului economic. La baza echilibrului economic general se află concordanța dintre cererea și oferta de bunuri și servicii. Dar, aici se are în vedere nu doar cererea și oferta de bunuri economice, ci și de factori de producție. Este vorba de asigurarea unui echilibru pe toate piețele și între toate aceste piețe.

În general când vorbim despre echilibru îl putem clasifica astfel:

- după sistemele pe care le intermediază:
 - echilibru pe piața bunurilor;
 - echilibru monetar și financiar-valutar;
 - echilibru bugetar;
 - echilibru al balanței comerciale;
 - echilibru al balanței de plăți externe;
 - echilibru corespunzător pieței muncii.
- după corelațiile realizate:
 - echilibru funcțional, are în vedere legături intrinseci ale fenomenelor și proceselor la care se referă;

- echilibru structural, axat pe raporturile dintre diverse domenii.
- după sfera de cuprindere:
 - echilibru global;
 - echilibru parțial.
- după coordonatele aplicative:
 - echilibru absolut -teoretic;
 - echilibru relativ - care se studiaza in practica.
- după stabilitatea manifestată:
 - echilibru stabil, atunci când perturbarea stării de echilibru este urmată de revenirea ei la starea inițială;
 - echilibru instabil, atunci când revenirea la normal a sistemului dezechilibrat nu mai este posibilă.
- după perioada de timp avută în vedere:
 - echilibru instantaneu;
 - echilibru pe termen scurt;
 - echilibru pe termen lung.
- după modul de evoluție:
 - echilibru static;
 - echilibru dinamic.
- după agentul care îl urmărește:
 - echilibru al producătorului, presupune obținerea unui efect util care să maximizeze profitul realizat;
 - echilibru al consumatorului, are în vedere înregistrarea maximului de satisfacție în raport cu alegerea efectuată și cu venitul disponibil.

Creșterea și dezvoltarea economică, precum și problemele acestora, sunt strâns legate de starea de echilibru și de cea de dezechilibru economic.

Echilibrul sau dezechilibrul economic poate fi privit și la nivel macroeconomic, adică pe ansamblul economiei naționale, luând în calcul și dependențele reciproce dintre întreprinderi, ramuri, dintre diferitele piețe.

Echilibrul macroeconomic exprimă starea de concordantă relativă între cererea și oferta agregate, în cadrul piețelor: bunurilor materiale, muncii, monetare, a capitalurilor, al economiei în ansamblul ei, care are la bază o alocare și o folosire rațională a resurselor, o funcționare normală a structurilor economice în înrependența lor. Echilibrul macroeconomic trebuie înțeles ca o tendință ce nu exclude abateri nesemnificative, abateri care nu afectează funcționarea de ansamblu a economiei.

Echilibrul economic static reflectă starea momentană a economiei, considerată drept punct de referință. În realitate nu există echilibru static, deoarece întotdeauna au loc schimbări în sistemul de trebuințe, în cel al resurselor, astfel încât echilibrul economic nu rămâne la nivelul celui realizat, ci se schimbă în timp, necesitând ajustări corespunzătoare condițiilor mereu dinamice.

Echilibrul economic dinamic reflectă tendința obiectivă de adaptare în dinamica a ofertei la exigentele cererii, de realizare a concordanței între cerere și ofertă, de fiecare dată la un nivel superior.

Factorii care influențează echilibrul economic:

- populația care, prin număr, structură pe grupe de vârstă și socio-profesionale, prin nivelul de calificare al lucrătorilor, determină schimbări corespunzătoare în ansamblul cererii;

- progresul tehnico-științific, care determină apariția de noi produse, de noi ramuri, determină modificări în structura și nivelul ramurilor și, totodată, înnoiri ale cererii și ofertei agregate;
- comportamentul agenților economici, care se schimbă, determinând schimbări în folosirea veniturilor, ca și în structura pe ramuri și subramuri economice, a plasării capitalurilor în afaceri;
- limitele resurselor, care acționează restrictiv, impunând restructurări în alocarea și combinarea factorilor de producție.

Ca urmare a acestor factori, echilibrul economic are un caracter relativ, aceasta noțiune trebuind abordată în condiții determinate de loc și timp.

Datorită faptului că starea de echilibru se manifestă ca o stare de moment, starea de dezechilibru este cea care caracterizează, în general, economia, intensitatea dezechilibrului fiind diferită de la o perioadă la alta.

Dezechilibrul poate fi interpretat fie ca o stare normală a dezvoltării economice, fie ca o stare anormală a acesteia. Atunci când dezechilibrul se manifestă în forme dorite, acceptate ca normale, economia se caracterizează printr-o stare normală de funcționare, în aceste cazuri dezechilibrul fiind suportul progresului economic și social. În situația în care predomină dezechilibrele anormale, apare criza, cu toate consecințele sale negative: inflație, șomaj, înrăutățirea condițiilor de viață. În acest caz, necesitatea echilibrării dezvoltării economice, înseamnă luarea de măsuri pt aducerea dezechilibrelor anormale în limitele celor normale care acționează pozitiv asupra progresului social și economic.

Nivelul aspirației vânzătorului și cumpărătorului este un element al mulțimii alternativelor de decizie posibile, care apare la începutul procesului de decizie: aspirația de cumpărare nu este același lucru cu achiziționarea efectivă, iar aspirația de vânzare nu este sinonimă cu producția și vânzarea efectivă.

Timpul de așteptare pentru vânzare și pentru cumpărare este timpul minim care trebuie să treacă de la apariția aspirației spre vânzare sau cumpărare până la vânzarea sau cumpărarea efectivă.

Etapă de perimare a aspirației de vânzare sau de cumpărare este perioada de timp după trecerea căreia toți agenții economici și-au sistat aspirația inițială, fie pentru că intenția lor de vânzare-cumpărare s-a realizat, fie pentru că și-au modificat intenția inițială.

Tensiunea aspirației este diferența dintre nivelul aspirației la vânzare-cumpărare și rezultatul obținut în urma executării deciziei de a vinde-cumpăra.

Raportul dintre nivelul aspirației la vânzare-cumpărare și rezultatul obținut la vânzare-cumpărare reprezintă gradul de tensiune a aspirației la vânzare-cumpărare. Prin raportarea nivelului de aspirație al vânzătorilor la nivelul de aspirație al cumpărătorilor se relevă raportul de forțe pe piață.

Echilibrul pieței este denumită în economie situația de pe o piață, în care prețul unui bun economic conduce la o egalitate între cantitatea cerută și cantitatea oferită. Prețul este denumit preț de echilibru, iar cantitatea este denumită cantitate de echilibru.

Grafic, echilibrul pieței poate fi reprezentat ca punctul de intersecție a curbelor cererii și ofertei. Cantitatea de echilibru este acea cantitate, la care prețul cerut de către vânzatori se egalează cu prețul oferit de cumpărători. Formarea echilibrului este un element central al teoriei neoclasice și al teoriei echilibrului general.

Teoria echilibrului general pornește de la mai multe supoziții care trebuie îndeplinite pentru crearea unui preț de echilibru. Aceste supoziții nu se pot îndeplini strict, deoarece rar

există preț de echilibru în realitate. Într-o piață perfectă, însemnând o piață cu mulți ofertanți mici, raționali, dar și cu consumatori, prețul pieței neputând să-i influențeze pe nici unul, se formează un preț de echilibru. Această supoziție este fundamentală teoriei prețului de echilibru, așa cum ea se predă în cursurile introductive de economie. În multe piețe reale această supoziție nu poate fi aplicată, deoarece anumiți cumpărători sau vânzatori au suficient de multă putere pe piață, pentru a modifica prețul după bunul plac. În astfel de situații modelul simplu al prețului de echilibru este insuficient și necesită alte cercetări. În continuare se presupune că nu există costuri de tranzacție, situație care în realitate este rar întâlnită. Costurile de tranzacție desemnează acele costuri care apar pe lângă prețul actual de cumpărare, costuri pentru transport de exemplu. În multe cazuri acest model este utilizabil ca și o primă aproximare a dezvoltării pieței.

Economia generală dedică multă atenție în cazul funcționării deficitare a pieței, în cazul în care resursele limitate nu sunt distribuite optimal. De exemplu dacă un monopolist cere permanent prețuri excesive, aceasta va duce la micșorarea cantității oferite. În astfel de cazuri economiștii încearcă să găsească reguli care ar trebui să ducă la evitarea sau cel puțin la atenuarea funcționării deficitare a pieței și la pierderea bunăstării societății. Statul ar putea să se implice direct prin măsuri legale sau indirect prin regularizarea pieței, de exemplu în forma prețurilor maxime sau a taxelor.

Scopul în care se studiază cererea și oferta pieței îl reprezintă crearea unui cadru de analiză a comportamentului cumpărătorilor și ofertanților. Curbele cererii arată cum reacționează consumatorii la modificarea prețului, iar curbele ofertei arată care este reacția ofertanților la același fenomen. Atât cererea, cât și oferta sunt mulțimi de valori corespunzătoare unui număr mare de prețuri.

Care dintre aceste prețuri vor domina piața? Care va fi cantitatea de bunuri care va fi vandută și cumpărată pe piață? Răspunsurile la aceste întrebări depind de modul în care interacționează ofertanții și cumpărătorii pe piață. Această interacțiune a consumatorilor și ofertanților va conduce la echilibrul pieței.

Echilibrul pieței poate fi definit ca acea situație în care, la un anumit preț dominant al pieței, consumatorii pot cumpăra toate bunurile pe care și le doresc, iar producătorii pot vinde toate bunurile pe care sunt dispuși să le pună la dispoziția pieței. În procesul decizional, decidenții sunt interesați de foarte multe ori să cunoască efectele modificării unuia sau a mai multor determinanți ai cererii și ofertei asupra prețului și cantității de echilibru.

Studierea modificărilor echilibrului, ca urmare a unor schimbări apărute, este esențială pentru previzionarea situației viitoare a pieței. Previzionarea modificării ulterioare a echilibrului poate fi de natură calitativă, atunci când se determină numai direcția evoluției pieței în viitor, dar și cantitativă, atunci când se pot stabili atât direcția, cât și amplitudinea modificării. Acest studiu le permite managerilor să anticipeze modificări viitoare ale situației pieței, cum ar fi: evoluția prețului automobilelor, atunci când prețul benzinei crește (sau scade); evoluția vanzărilor de mobilă la creșterea (sau reducerea) prețului caselor.

Generalizând, putem spune că studierea modificărilor echilibrului pieței arată care este impactul evoluției determinanților asupra prețului și vanzărilor de pe o piață, cel puțin ca direcție, dacă nu și ca amplitudine. Modificările prețului mărfii nu determină deplasarea curbelor cererii și ofertei. Așa cum am mai subliniat, prețul se modifică de-a lungul curbelor existente ale cererii și ofertei, contribuind implicit la modificarea cantității, pentru a elimina surplusul și deficitul de bunuri. De aceea, prețul și cantitatea sunt variabile endogene.

Variabilele endogene, prețul și cantitatea, sunt variabilele determinate de echilibrul pieței. Pe de altă parte, echilibrul pieței se modifică sub presiunea unor variabile care determină

schimbarea poziției curbei cererii sau a curbei ofertei. Aceste variabile se numesc, așa cum am mai arătat, determinanți. Intrucat valorile determinanților sunt stabilite în afara pieței studiate, ei mai poartă numele de variabile exogene.

Variabilele exogene, sau determinanții sunt variabilele ale căror valori se stabilesc în afara pieței studiate și deci variabile care determină modificarea poziției curbei cererii sau a curbei ofertei.

Determinanții cererii sunt: veniturile consumatorilor, prețul produselor conexe în consum complementare și substituibile), gusturile, prețul așteptat în viitor, conform previziunilor și numărul clienților potențiali.

Determinanții ofertei sunt: tehnologia disponibilă, prețul produselor conexe în producție, nivelul previzionat al prețului, numărul organizațiilor ofertante.

O piață este în echilibru atunci când cantitatea oferită și cantitatea cerută sunt egale. Prețul rezultat se numește preț de echilibru, iar cantitatea se numește cantitate de echilibru.

Bibliografie

- [1]Becker S. Garry – „Capitalul uman. O analiză teoretică și empirică cu referire specială la Educație”, Editura ALL, București, 2007
- [2]Angelescu, Coralia – „Economie. Ediția a VII-a”, Editura Economică, București, 2005;
- [3]Marinescu C.- „Educația-perspectiva economica”, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 2011
- [4]The role of education and training in the implementation of the Europe 2020 Strategy (february 2011);
- [5]Georgescu D.- „Reforma învățământului-o șansă pentru schimbarea de mentalitate”, Ed. Trei, București, 2009
- [6]Angelescu, Coralia – „Economie. Ediția a VII-a”, Editura Economică, București, 2005;
- [7]Becker S. Garry – „Capitalul uman. O analiză teoretică și empirică cu referire specială la Educație”, Editura ALL, București, 2007
- [8]Bășăceanu Cristina - „Microeconomie”, Colecția Oeconomica, editura C.H.Beck
- [9]The role of education and training in the implementation of the Europe 2020 Strategy (february 2011);

ISBN 978-630-6549-77-1
Editura Meritocrat Cluj-Napoca
meritocratj@gmail.co

